

**KÜRESELLEŞMENİN EKONOMİK BÜYÜME
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BATI AFRIKA EKONOMİK
VE PARASAL BİRLİK ÜLKELERİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans

Aymar Berenger Ismael NANA

**(Yüksek Lisans Tezi)
Eskişehir, 2017**

**KÜRESELLEŞMENİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BATI
AFRİKA EKONOMİK VE PARASAL BİRLİK ÜLKELERİ ÖRNEĞİ**

Aymar Berenger Ismael NANA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İktisat Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Bülent GÜNSOY

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Şubat, 2017

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Aymar Berenger Ismael NANA'nın "Kürselleşmenin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birlik Ülkeleri Örneği" başlıklı tezi 24 Şubat 2017 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan İktisat Anabilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr.Bülent GÜNSOY

Üye : Doç.Dr.Nilgün ÇARLARIRMAK USLU

Üye : Yrd.Doç.Dr.Hakan ACAROĞLU

İmza

Prof.Dr.Kemal YILDIRIM
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

KÜRESELLEŞMENİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BATI AFRİKA EKONOMİK VE PARASAL BİRLİK ÜLKELERİ ÖRNEĞİ

Aymar Berenger Ismael NANA

İktisat Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şubat, 2017

Danışman: Prof. Dr. Bülent GÜNSOY

Küreselleşme son on yıllarda büyüyen bir olgudur. Bu küreselleşmenin, özellikle gelişmiş ve bazı gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümesine etkisi, çeşitli ampirik analizlerde ortaya çıkmıştır. Dünya ticareti ve doğrudan yabancı yatırımın % 2'sinden azı ile Afrika küreselleşmenin dışında görünmektedir. Bu gözlemler, Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği (BAEPB) ülkelerinde ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisine bakmamıza neden oldu.

Bu çalışma, 2000-2014 dönemini kapsayan bir panel seri çerçevesi kullanarak, küreselleşmenin BAEPB ülkelerinde kısa ve uzun dönemde ekonomik büyüme üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamaktadır. Ekonomik küreselleşmenin etkilerini yakalamak için iki tahmin yöntemi kullanılır: kısa vadeli etkileri incelemek için sabit etkiler modeli ve uzun vadeli etkileri yakalamak için dinamik bir panel modeli. Elde edilen sonuçlar küreselleşmenin ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini ve kısa vadede de %10'luk bir anlamlı sahip olduğunu göstermektedir. Uzun vadede, ekonomik küreselleşme ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir ve %5 anlamlıdır. Aslında, uzun vadede, ekonomik küreselleşmede % 1'lik bir artış, ortalama olarak, % 0.032 ile ekonomik büyümeyi artıracaktır. Bu sonuçlara dayanarak, yerel ekonominin uluslararası pazara açılmasının, BAEPB ülkeleri için uzun vadede daha üretken olduğuna karar verebilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Küreselleşme, Ekonomik Büyüme, Sabit etkiler, GMM Sistem, BAEPB, Panel Veri.

ABSTRACT

GLOBALIZATION INFLUENCE ON ECONOMIC GROWTH: THE CASE OF WEST AFRICAN ECONOMIC AND MONETARY UNION (WAEMU) COUNTRIES

Aymar Berenger Ismael NANA

Department of Economics

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, February, 2017

Supervisor: Prof. Doc. Bülent GÜNSOY

It is a fact that globalization is not a new phenomenon, but have increasingly been gaining speed in recent decades. The effect of this globalization especially on developed and some developing countries' economic growth have been developed in several empirical analysis; with less than 2% of world trade and foreign investment, Africa appears to be out of globalization. These observations prompted us to look at the impact of economic globalization on economic growth in West African Economic and Monetary Union (WAEMU) countries.

The study aims to determine the effect of globalization on the economic growth in short and long term in WAEMU countries using a panel data framework covering the period 2000-2014. Two methods of estimation are used to capture the effects of economic globalization: a Fixed effects model to study the short run effects and a dynamic panel model to capture the long run effects. The results show that economic globalization has a negative impact on economic growth and is significant at 10% in the short run. In the long run has a positive effect on economic growth and is significant at 5%. Indeed, in the long run, an increase in economic globalization by 1% would, on average, increases economic growth by 0.032%, ceteris paribus. Based on these results we can conclude that opening of the domestic economy towards international markets are more productive in the long run for WAEMU countries.

Keywords: Globalization, Economic Growth, Fixed effects, System GMM, WAEMU, Panel Data.

ÖNSÖZ

Ekonomik entegrasyon olgusu olarak, küreselleşme, özellikle malların ve hizmetlerin, sermayenin, kişilerin, fikirlerin ve teknolojinin serbest dolaşımı nedeniyle ülkeleri birbirine bağımlı kılmaya yardımcı olur. Son yıllarda iktisat yazınında en çok tartışılan kavramlardan biri haline gelmiştir. Bu süreç esas olarak uluslararası ticaret ve sermaye akışlarından oluşmaktadır. Küreselleşmenin ulusal ekonomiler üzerindeki etkisi, bu bağlamda ele alınan konuların ön planındadır. Bu çalışmada, küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birlik (BAEPB) ülkeleri örneği tartışıldı.

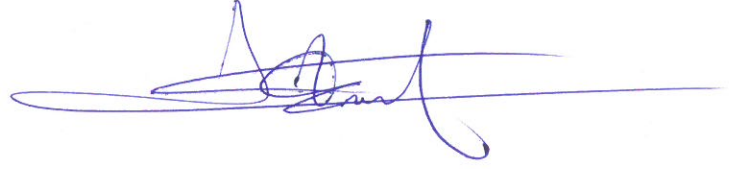
Bu çalışma, kişisel çabanın ötesinde, bana tavsiye ve teşvik eden birkaç kişinin katkılarının birleşimidir. Bu çalışmanın hazırlanmasında çok değerli eleştiri ve katkılarıyla bana hep destek olan, büyük bir anlayışla tezin bütünlüğünü oluşturmamı sağlayan ve akademik birikiminin gelişmesinde özverisini hiç esirgemeyen danışmanım Sayın Prof. Dr. Bülent GÜNSOY hocama sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Özellikle çalışmanın uygulama bölümünde, en yoğun anlarında bile benden yardımını esirgemeyen ve karşılaştığım uygulama sorunlarını aşmamda bana hep hoşgörüsüyle yol gösteren Arş. Gör. Ümit YILDIZ'a ayrıca çok teşekkür ediyorum.

En sonunda, ailem ve tüm arkadaşlarım'a büyük şükranlarımı sunarım. Onların sevgi ve güveni benim için en iyi motivasyon ve hayatımda büyük bir rehber oldu. Bu çalışma ile ortaya çıkan tüm emek ve çabalarımın sonucu meydana gelen bu eseri kendilerine adıyorum.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilemeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Küreselleşmenin Aşamaları	8
Tablo 2: Ortalama yıllık büyüme oranı	10
Tablo 3: Küresel ihracat (Cari Kur Üzerinden % Pay, 56 Ülke)	12
Tablo 4: Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Sınıflandırılması.....	13
Tablo 5: Küresel Finansal Akımlar, 1990-2002 (Milyon USD).....	14
Tablo 6: BAEPB Ülkeleri (Kaynaklar: Wikipedia, BAEPB).....	17
Tablo 7: Reel GSYİH büyüme oranı (%).....	20
Tablo 8: Malların alındığı en büyük 10 ülkedeki ihracat dağılımı (%).....	22
Tablo 9:Dünyanın bazı bölgelerinde ortalama ihracat gelişimi.....	23
Tablo 10: İthalatın ilk 20 ülkeye göre dağılımı.....	25
Tablo 11: Dünyanın bazı bölgelerinde ortalama ithalat payı ve gelişimi.....	26
Tablo 12: BAEPB nüfus ve işgücünün ortalama değişimi.....	31
Tablo 13: BAEPB ortalama enflasyon oranı	32
Tablo 14: BAEPB devletlerin mali işlemler konsolide tablosu (milyar olarak AMT Frangı (XOF) birimi)	33
Tablo 15: Karşılaştırmalı Üstünlükler ve Serbest Dış Ticaretin Avantajları.....	36
Tablo 16: Küreselleşme ölçümlerinin sınıflandırılması	40
Tablo 17: Değişkenlerin açıklamaları ve elde edildiği kaynaklar.....	50
Tablo 18: Yatay Kesit Bağımlılığı.....	55
Tablo 19: CADF Panel Birimi Kök Testi Sonuçları.....	56
Tablo 20: Sabit Etki Modelinin Sonuçları/Bağımlı Değişken: GDPP	57
Tablo 21: İkinci model tahmini.....	59
Tablo 22: GMM Tahminlerinin Doğrulama Testi Sonuçları.....	59

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: 100 en iyi Çok Uluslu Finansal olmayan 2008 yılında, yurt dışında aktifleri değerine göre ve Çok Uluslu Şirketler sayısı	15
Grafik 2: 1990-2014 yılları arasında ülkelerin farklı bölgelerindeki GSYİH'sı.....	20
Grafik 3: 1990-2014 arasında BAEPB ülkelerinde ihracatın gelişimi (Cari fiyatlarla ve cari döviz kurları ABD (milyon)).....	24
Grafik 4: 1990-2014 arasında BAEPB ülkelerinde ithalatın gelişimi (Cari fiyatlarla ve cari döviz kurları ABD doları (milyon).....	26
Grafik 5: 1990-2014 arasında dışardan gelen doğrudan yabancı yatırım akışı (milyon dolar)	28
Grafik 6: Doğrudan Yabancı Yatırım, BAEPB bölgesinde girdiler (ödemeler dengesi, cari ABD \$)	28
Grafik 7: BAEPB gerçek GSYİH ve DYY arasındaki değişikliklerin karşılaştırılması..	29

ŞEKİL(LER) LİSTESİ

Şekil 1: BAEPB reel GSYİH içindeki üye devletlerin ağırlığı (%).....	19
--	----

KISALTMALAR LISTESİ

ABD	: Amerika Birlik Devletler
AGÜ	: Azgelişmiş Ülkeler
APEİ	: Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
Ar-Ge	: Araştırma ve Geliştirme
ASEAN	: Güneydoğu Asya Milletler Birliği
BADET	: Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu
BAEPB	: Batı Afrika Ekonomik ve Parasal Birliği
ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirketler
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırımlar
EUROSTAT	: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi
frangı CFA	: Afrika finansal Topluluğu Frangı
GMM	: Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GTTGA	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
ICOR	: Artımlı Sermaye Oranı Çıktı
IMF	: Uluslararası Para Fonu
MENA	: Ortadoğu ve Kuzey Afrika
MERCOSUR	: Güney Amerika'da Mercado Comun del Sur
ODA	: Resmi Kalkınma Yardımı
OECD	: İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
SAP	: Yapısal ayarlama Programları
SSA	: Sahra Altı Afrika
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
vb.	: Ve benzerleri

İçindekiler

	<u>Sayfa</u>
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	III
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	VI
TABLolar LISTESİ.....	VII
GRAFIKLER LISTESİ.....	VIII
ŞEKİL(LER) LISTESİ	VIII
KISALTMALAR LISTESİ.....	IX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN KAVRAMI VE KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE BAEPB EKONOMİSİ

1.1 Küreselleşme.....	5
1.1.1 Küreselleşme nedir?	5
1.1.1.1 Küreselleşmenin tanımı	5
1.1.1.2 Küreselleşmenin aşamaları.....	7
1.1.2 İktisadi anlamda küreselleşmenin boyutları.....	9
1.1.2.1 Ekonomik küreselleşme	9
1.1.2.2 Finansal küreselleşme	12
1.1.2.3 Üretimin küresellemesi	14
1.2 BAEPB Ülkelerinin ekonomik durum	16
1.2.1 BAEPB ekonomik büyüme eğilimleri	18
1.2.2 BAEPB gelişiminde belirleyiciler	21
1.2.2.1 Ticaret serbestliği	21
i. İhracat.....	22
ii. İthalat	24
iii. Doğrudan yabancı yatırım (DYY)	27
1.2.2.2 Üretim faktörleri.....	29
i. Teknik ilerleme.....	29
ii. Beşeri sermaye.....	30
iii. Fiziki sermaye.....	31
1.2.2.3 Enflasyon.....	31

1.2.2.4 Kamu maliyesi	32
1.2.2.5. BAEPB' nin sanayileşme seviyesi	34

İKİNCİ BÖLÜM

TEORİK VE AMPİRİK LİTERATÜR

2.1 Teorik literatür	35
2.1.1 Uluslararası ticaret teorileri	35
2.1.2. Ekonomik büyüme teorileri	36
2.2 Ampirik literatür	39
2.2.1 Uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme	40
2.2.2 Doğrudan yabancı yatırım ve ekonomik büyüme	42
2.2.3 Küreselleşme ve ekonomik büyüme	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN BAEPB ÜLKELERİNİN EKONOMİK BÜYÜMESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ANALİZİ: METODOLOJİ VE UYGULAMA

3.1 Ekonometrik model, veri seti, ve yöntem	46
3.1.1 Büyümeyle yönelik ampirik model	46
3.1.2 Değişkenlerin açıklamaları	47
3.1.3 Yöntem	50
i. Yatay Kesit Bağımlılığı	50
ii. Birim Kök Test	52
iii. Sabit etkiler ve Rassal etkiler Testi	52
iv. Rassal etkiler veya Sabit etkiler modeli tahmini	54
v. Arellano ve Blond (1991)/Blundell ve Bond (1998) yöntemi	54
3.2 Uygulama Sonuçları ve Bulguların Değerlendirilmesi	55
3.2.1 Yatay kesit bağımlılığı test sonuçları	55
3.2.2 CADF Birim Kök Testleri	56
3.2.3 Modeller tahmini ve yorum sonuçları	57
Sonuç ve değerlendirme	61
EKLER	63
KAYNAKÇA	71
Özgeçmiş	80

GİRİŞ

İster fakir ister zengin olsun, bütün ülkelerin hedefi ekonomik büyümeyi sağlamak ve geliştirmektir. Ekonomik büyüme, üretilen mal ve hizmet kapasitesinde meydana gelen artıştır. Yani bir ülkenin ekonomik büyümesi, ülke fert başına GSYİH'sinin (Gayrisafi Yurt içi hasıla) sürekli olarak artması anlamına gelmektedir. Küreselleşme ile karakterize bir ortamda çeşitli önlemler alınmaktadır. Nitekim, ulusal pazarların açılmasını destekleyen küreselleşme, dünya pazarının genişlemesine ve şirketler arasındaki rekabetin artmasına yol açmaktadır. Bu rekabetçi ve artarak küreselleşen ortamda tutunmak için; şirketler teknolojik yenilik, yeni ürünler üretme ve faktör verimliliklerini kendi etkinlikleri boyunca rekabetçi bir şekilde sürdürmelidirler.

Küreselleşme ekonomik bir olgudan daha fazlasıdır. Genel olarak, küreselleşme ulaşım maliyetlerini ve teknoloji transferini düşüren ekonomik ticaret serbestliği ve liberalleşme politikalarını kapsayacak şekilde açıklanmıştır (Lee and Vivarelli, 2006). Aslında küreselleşme tartışmaya açık sıcak bir konu, ama ise bakın ki küreselleşme için kesin bir tanım yok. Bununla birlikte küreselleşme, ulusal kaynakların uluslararası hareketliliğini arttıran ve ulusal ekonominin birbirine bağımlılığını arttıran kapsamlı bir ekonomik entegrasyon süreci olarak tanımlanır (OCED 2005, s. 11). İktisadi analizinin söylediği üzere ticaret serbestliği, üretim faktörlerinin serbestçe yer değiştirmesi, fikirler ve bilgi, ekonomik ve politik gelişmeyi teşvik eder (Reich, 1998; Aboagye, 2006). İktisadi küreselleşme ile kasıt, ülkelerin emtia üretim, dağıtım ve tüketim yapılarının bütünleşmesidir (Chase-Dunn ve diğerleri, 2000). Sınırlar boyunca mal ve hizmet akışı, uluslararası sermaye akışı, tarife ve ticaret engellerinin azaltılması, göç ve teknolojinin yayılması ve sınırların ötesinde bilgi içermektedir.

Sahra altı Afrika'da makroekonomik performans, ekstraktif endüstrilerin dinamikleri ve özellikle birçok ülkede, özellikle Batı Afrika Ekonomi ve Parasal Birliği (BAEPB) ülkelerinde uygulanan kamu yatırım planları nedeniyle olumlu etkisini sürdürmektedir. Bu bölgedeki ekonomik büyüme, 2014 sonlarında %6,1 seviyesine ulaştı¹.

BAEPB ülkeleri Benin, Burkina Faso, Fildişi Sahili, Gine Bissau, Mali, Nijer, Senegal, Togo'nun toplandığı gümrük ve mali birliğidir. Sekiz BAEPB üye ülkesinin toplam nüfusu 95 milyonun üzerindedir ve aralarında dünyanın en fakir ülkelerinden birçoğu bulunmaktadır. Bölgenin nüfusunun %74'ü günde 2 doların altında yaşamaktadır ve bölgedeki tüm ülkeler,

¹ www.intellivoire.net

insan gelişimi endeksinde tablonun en alt seviyesini işgal eden ülkelerin %12'sini oluşturmaktadır².

Genel olarak, bölgesel entegrasyon çabaları, hem bölge içinde hem de dünyanın geri kalanında doğrudan yabancı yatırım (DYY) artışına neden olur. Bu artış, ticaret liberalizasyonunun ve piyasa bütünleşmesinin dolaylı etkisinden, üye ülkelerdeki genel politika çerçevesinin uyum seviyesi çabalarından, yatırım ve bölgesel seviyedeki projelerin yatırımında doğrudan işbirliğinden kaynaklanıyor (UNCTAD, 2013).

BAEPB kuruluşundan bu yana, doğrudan yabancı yatırım üzerinde etki yaratacak başarılı ekonomik entegrasyon amacıyla yapısal reformlara ve somut başarılarla imza atmıştır. Ancak gerçekleştirilen çabalara rağmen, BAEPB bölgesi dünyanın diğer bölgeleriyle karşılaştırıldığında DYY için bir hedef değildir. Aslında, 1994 yılından bu yana biriken DYY kapasitesi sırasıyla Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN)³ ve 2012 yılında MERCOSUR⁴'da toplanan doğrudan yatırımların yaklaşık %18 ila %24'ü olan 20,6 milyar dolar karşılık gelmektedir. Dahası, uluslararası doğrudan yatırım akışlarının 1994'deki 238.6 milyon ABD Doları'ndan 2012'de 2.3 milyar ABD Doları'na önemli ölçüde artmasına rağmen, BAEPB, 2012 yılında MERCOSUR için %6,3 ve ASEAN için %8,2 karşılığında DYY için de küresel akışın %1'den azını temsil etmektedir.

Uluslararası ticaretin neoklasik teorisine göre faktör kaynaklarına göre uzmanlaşma büyümeyi teşvik etmelidir. BAEPB bölgesinde geçen yıllardaki ortalama ekonomik büyüme, dalgalanmalarla birlikte %3.5⁵ civarında ve 2015'te yoksulluğun aşılmasını amaçlayan %7'den uzaktır. Ancak, ayrı ayrı ele alındığında, BAEPB'nun kuruluşundan bu yana yaşanmamış bir siyasi kriz ya da doğal felaket olan bazı ülkelerde önemli bir iyileşme kaydedildi. Birliğe üye olan ülkeler, birincil ürün üreticileri, yani hammadde ve tarımsal ürün ihracatçılarıdır. BAEPB üye ülkelerinin son on yıldaki dış ticaretinin gelişimi, genellikle, üye ülkeler tarafından ihraç edilen temel hammaddelerin olumsuz uluslararası fiyatlarından ve bazı tarım sektörlerinde karşılaşılan zorluklarla karşılaştı. 1994 yılında FCFA'nın devalüasyonundan sonra kaydedilen ticaret dengesinin toparlanmasının ardından, 2000 yılından bu yana düşüş eğilimi göstererek 2005 yılında 355.0 milyar CFA frank açığı olmuştur. Bu dönemde BAEPB ekonomilerinin açıklık derecesi 1995 yılında %68.5 iken 2005 yılında %73.1'e yükseldi.

² Rapport des Nations unies sur le développement humain (2009).

³ Association of Southeast Asian Nations

⁴ Mercado Comun del Sur, in South America

⁵ UNCTAD verilerine referansla

Dünya ticaretinin ve yabancı yatırımın %12'sinden azı ile Afrika küreselleşmenin dışında görünmektedir. Bununla birlikte, büyük ekonomi ülkeleri, Afrika'nın muazzam maden ve petrol rezervlerine göz koyuyorlar ve kıta güçlü iç piyasalarla karakterizedir.

Bu gözlemlere dayanılarak, iş gücünün, bilimsel araştırmaların ve yatırımların, üretilen malların ithal edilmesine verilen önemin, temel olarak maden ve tarımdan oluşan ihracatın da pek verimli olmadığı şeklinde nitelendirilen sosyo ekonomik bir bölge olan BAEPB ülkelerindeki ekonomi üzerinde, küresel ekonomi etkisine bakılması gerekmektedir.

Araştırmamızın temel sorusu şudur: *Ekonomik küreselleşmenin BAEPB ülkelerinin ekonomik büyümesine etkisi nedir?*

Karşılaştırılabilir analitik çerçeve kullanan bir dizi çok ülkeli vaka çalışmasına rağmen ampirik kanıt yetersizdir ve bu nedenle ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri hakkında ekonomistler arasında hala tartışmalı bir konudur (Baldwin, 2003). Ekonomistlerden bazıları açıklığın ya da küresel ekonomiye entegrasyonun ekonomik büyümeyi teşvik edeceğini savunuyordu (Grossman ve Helpman, 1991; Dolar, 1992; Frankel ve Romer, 1999; Fisher, 2003), diğerleri tam tersine bu iddiaları eleştirmektedirler (Edwards, 1993; Rodriguez ve Rodrik, 2001). Belli bir sorun, önceki birçok araştırmada ekonomik küreselleşmenin kapsamlı bir ölçütü değil, ticaret açıklığı veya doğrudan yabancı yatırım gibi dar kapsamlı ekonomik küreselleşme ölçütü kullanıldığı yönündedir. Dahası, bazı önceki ampirik çalışmalardaki model özellikleri, ekonomik teoriyi takip etmemektedir.

Çalışmamız, ekonomik küreselleşmenin BAEPB ülkelerinde kısa ve uzun dönemde ekonomik büyüme üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamaktadır. Tam anlamıyla: ekonomik küreselleşmenin 2000-2014 arasında BAEPB ülkelerinin ekonomik büyümesine etkisini belirlemek.

Aşağıdaki hipotezler takip edilecektir:

- Ekonomik küreselleşme BAEPB ülkelerindeki ekonomik büyümeye kısa vadede katkı sağlar;
- Ekonomik küreselleşme BAEPB ülkelerindeki ekonomik büyümeye uzun vadede katkı sağlar.

Bu çalışmada, küreselleşmeye dair tek bir mesele üzerinde durulacaktır: Bir ülkenin küresel ekonomisine entegrasyonun ülkenin ekonomik büyümesini teşvik edip etmediğini. Üç ana bölüm de bu tartışılmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, öncelikle küreselleşmenin bazı tanımlarını ve boyutları literatüre göre verecek, ancak küreselleşmenin yaşadığı farklı aşamaları da açıklayacağız. Küreselleşmenin çeşitli boyutları olduğu doğrudur, ancak çalışmamızda küreselleşmeden ekonomik anlamda bahsedeceğiz. Bu, küreselleşmenin ne olduğuna dair daha geniş bir görüş sağlayacaktır. Ardından, bir başka paragrafta, BAEPB'nın ekonomik durumunu tartışacağız. Bunu yapmak için, Afrika'nın bu bölgesindeki ekonomik büyümenin trendlerini sunacağız. Daha sonra, mevcut literatür ve istatistiksel verilere dayalı olarak BAEPB ülkelerindeki büyümenin belirleyicilerini karşılaştırmalı bir analiz yapacağız.

İkinci bölümde, Önce, ekonomik büyüme kuramlarına genel bir bakış vermeden önce, uluslararası ticaretin ekonomik büyümeye verdiği önemi gösteren ilk ekonomik teorilerin kısa bir tanımını yapacağız. Ardından, ekonomik büyüme ve küreselleşme, uluslararası ticaret ve doğrudan yabancı yatırım ile ilgili bazı çalışmalar sunacağız.

Çalışmanın son bölümü olan uygulama bölümünde ise küreselleşmenin BAEPB ülkenin ekonomik büyümesi üzerindeki etkilerini için 2000-2014 dönemi verileri kullanılarak görgül bir analiz yapılmıştır. Bu bölümde, önce kullanılacak olan ekonometrik model ve veri seti tanıtılmış, daha sonra ekonometrik yöntemle ilgili teorik çerçeve anlatılmaya çalışılmıştır. Son olarak, uygulamadan elde edilen bulgular verilmiş ve BAEPB ülkelerindeki ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ortaya çıkarmak için bu bulgular ışığında değerlendirmeler yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN KAVRAMI VE KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE BAEPB EKONOMİSİ

Çalışmalarımıza, küreselleşmenin sunumunu yapmak ve BAEPB ekonomisinin bir envanterini çıkarmaktan oluşan ön çalışma olmadan başlayamayız. Bu ilk bölümde, küreselleşmeyi bazı tanımlar ve boyutları vererek açıklıyoruz. Ayrıca, ticaret açıklığı ve üretim faktörleri olarak ampirik olarak kabul edilen büyümenin bazı belirleyicileri aracılığıyla BAEPB'nun makroekonomik durumunu sunuyoruz.

1.1 Küreselleşme

On dokuzuncu yüzyıldan beri, dünya, bilgi akışları yoluyla insanları, malları ve sermayeyi birbirine bağlayan, gittikçe geniş ve kitlesel olarak daha geniş bölgelerden oluşan bir grup oluşturmaya eğilimindedir. Bazı büyük güçler ve bazı kentsel metropoller baskın bir etkiye sahip olacaktır. Bu kümede, tüm ögeler etkileşime girer ve bu süreç genellikle "küresel sistem" terimine atıfta bulunmaktadır.

1.1.1 Küreselleşme nedir?

Küreselleşme eski bir olgudur ki 1980'lerden beri hızlanmaktadır. Bir dizi devlet ve özel aktör tarafından organize edilmektedir.

1.1.1.1 Küreselleşmenin tanımı

"Küreselleşme", herkes, işadamları, siyasetçiler veya akademisyenler tarafından kullanılan bir terimdir. Küreselleşme sözcüğünün kaynağı "küresel"dir. Küreselleşme teriminin ilk kullanımı ve çağdaş anlamından beri farklı fikirler vardır. Küreselleşme çağdaş anlamı, Kanada sosyolojisi profesörü Marshall McLuhan tarafından 1960'da yayınlanan "İletişimde Araştırmalar" kitabında kullanılan "küresel köy" terimi ile ortaya çıkmaktadır. Diğer bazı iddialara göre, küreselleşme terimi ilk kez 1980'lerde, prestijli Amerikan üniversiteleri olan Harvard, Stanford ve Columbia'da kullanılmış ve bu ortamlar tarafından yaygınlaştırılmıştır. Bir başka iddiada da, küreselleşmenin teorik kavramlarının, 1897'de Amerikan girişimci bakanı Charles Taze Russell tarafından "kurumsal devler" terimi ile yazılmış olmasıdır. Malcolm Waters, "Globalleşme" adlı çalışmasında, genel sözlüklerde verilen küreselleşmenin tanımlarının çoğu zaman "küresel hale getirmek" veya "küreselleşmenin eylemi" gibi yararsız terimlerle ifade edildiğini iddia eder. Ayrıca, küreselleşme kavramının biçimlendirilmesinde ve tanımlanmasında kilit figürün Roland

Robertson olduğunu da sözlerine ekledi. Robertson "Küreselleşme" adlı kitap teorik içeriği terime getirdi.

Basit tanımlı küreselleşme, insanların, bilginin, fikirlerin, sermayenin ve malların evrensel değişimini içerir (A. Dreher; A. Fuchs, 2010). Bu tanım sıklıkla geri döndüğü basit ekonomik konseptin ötesine geçer. Berg'e göre (2004: 12), küreselleşme, uluslararası ticaretin dünya üretimindeki payı, uluslararası yatırımın dünya yatırımındaki payı ve bunların doğduğu yerlerin dışında yaşayan ve çalışmakta olan toplam insan sayısının payıdır. Fischer'e (2000) göre, dünya ekonomisine entegrasyon, ülkelerin büyümek için en iyi yoldur. Bir ülkenin vatandaşlarının malları başka bir ülkeden alması, başka bir ülkede yatırım yapması ve para kazanması, farklı vatandaşlarla telefonla iletişim kurması, diğer kıtalara seyahat etmesi ve diğer uluslar hakkında elli yıl öncesinden daha fazla şey bilmeleri daha olasıdır.

Amerikan Savunma Enstitüsü, küreselleşmeyi "mal, hizmet, sermaye (veya para), teknoloji, fikir, bilgi, kültür ve ulusların hızlı ve sürekli sınır ötesi akışı" olarak tanımlamaktadır. Enstitüye göre, küreselleşme ekonomiler arasında entegrasyona, bilgi reformunun devam etmesine ve piyasaların, işletmelerin, organizasyonların ve yönetişimin uluslararasılaşmasına neden olmaktadır. 2000 yılında Uluslararası Para Fonu, ticaret ve işlemler, sermaye hareketleri ve yatırım, insanların göçü ve dolaşımı ve bilginin yayılması olmak üzere dört temel küreselleşme unsurunu tespit etmiştir⁶.

Oman'a göre (1996), küreselleşme, ulusal ve bölgesel siyasi sınırlardaki ekonomik faaliyetin büyümesidir, veya daha doğrusu hızlandırılmış büyümesidir. Başka bir deyişle, mülkiyet hakları da dahil olmak üzere, maddi ve maddi olmayan malların ve hizmetlerin ticaret yoluyla ve yatırım yoluyla ve çoğunlukla göç yoluyla artan hareketidir. Ekonomik aktörlerin, şirketlerin, bankaların ve kişilerin bireysel eylemleri, genelde rekabet baskılarından etkilenen kâr peşinde gider. Bu nedenle, küreselleşme, santrifüj bir süreçtir, ekonomik yayılım sürecidir ve mikro ekonomik bir fenomendir. Bireysel ekonomik aktörlerin eylemleriyle işleyen mikroekonomik bir olgu ve merkezkaç işlemi olarak, küreselleşme, sadece ülkeler ve bölgeler arasında değil, söz konusu ekonomik aktörlerin kendileri arasındaki ekonomik mesafeyi de azaltır.

Birçoğu tarafından geleceğin kaçınılmaz dalgası olarak görülen küreselleşme sıklıkla uluslararasılaşmayla karıştırılır, ancak aslında tamamen farklı bir şeydir.

⁶ International Monetary Fund . (2000). "Globalization: Threats or Opportunity." 12th April, 2000: IMF Publications.

Uluslararasılaşma karşısında Küreselleşme: “Bazı Karışıklıklar” adlı kitabında Herman E. Daly, aşağıdaki tanımı kullanmaktadır: “Küreselleşme, ufak çapta ve kontrolsüz göçler de dahil olmak üzere özgür sermaye hareketliliği ve özgür ticaret aracılığıyla, pek çok ulus ekonomisinin küresel ekonomiye entegrasyona girmesi anlamına gelir. Ekonomik amaçlar güdülerek ulusal sınırların silinmesidir. Uluslararası ticaret (Karşılaştırmalı üstünlük tarafından yönetilen) bölgelerarası ticaret haline gelir (mutlak avantajı tarafından yönetilir)”⁷.

Küreselleşme kavramı, insan kontrolü dışında dünyayı dönüştüren güçlerin var olduğunu öne sürerek, Batı kültürünün ve kapitalist toplumun yayılmasını haklı çıkarıyor görünmektedir. Küreselleşme, yerleşim, kolonizasyon ve kültürel kopyalama yoluyla Avrupa kültürünün gezegende genişlemesinin doğrudan sonucudur.

Ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasi ve çevresel alanlarda artan entegrasyonuna rağmen, küreselleşmenin evrensel olarak kabul görmüş ve tartışılmaz bir tanımı yoktur. Bu sebeple, küreselleşme terimi farklı insanlar tarafından farklı biçimlerde anlamlandırılabilir. Bu çalışmada, geniş, karmaşık ve çelişkili etkilere sahip olan küreselleşme terimi, ağırlıklı olarak ekonomik boyutuyla analiz edilmeye çalışılmıştır.

1.1.1.2 Küreselleşmenin aşamaları

Küreselleşme süreci sömürgeleştirme, köle ticareti, yurtdışındaki kilise yapıları, yüksek kapasiteli ulaşımdaki icatlar, sanayileşme, iller ve ülkeler arasında otoyol yapımı, elektrikli ve elektronik altyapı içeren birçok aşamaya bölünebilir.

⁷ Herman E. Daly, “Globalization Versus Internationalization: Some Implications”, *Global Policy Forum*, 1999, see <http://www.globalpolicy.org/globaliz/econ/herman2.htm>.

Tablo 1: Küreselleşmenin Aşamaları

Aşamaları	İlk aşama 1490	İkinci aşama 1890	Üçüncü aşama 1990
Empülsiyon	Denizcilikte gelişmeler.	Sanayileşme ve gereksinimleri.	1970'lerde Çok Uluslu Şirketler, 1980'lerde İletişim Reformu, 1990'larda Batı Yarışmacılar kaybolması.
Süreç	Kar ve sonra askeri işgal	Evanjelikler, sonra kâşifler, sonra şirketler ve nihayet işgal	Kültürel-ideolojik etki, bu nedenle, kendiliğinden etkisini Ülke genelinde
Araç	Putperestler Allah'ın dinine dönmek için.	Beyaz adamın yükü, insani misyon, sosyalist teoriler	Herkesin ilgi için: medeniyet en yüksek düzeyde, uluslararası toplumun yönetim, markette "görünmez eli", küreselleşme
Siyasi yapı	İmparatorluklar ve Kolonizasyon	Ulus Devletler	Bölgesel ve Ekonomik Entegrasyonlar
Sonuç	Sömürgecilik	İmperializm	Küreselleşme

Kaynak: Yaman, 2001

İlk aşama (1490): İlk küreselleşme, bir tacir kapitalizmi şeklinde başlamıştır. 15. yüzyılın sonunda Avrupalılar Hint Okyanusu ve Atlantik'teki yolculuklara başlarlar. 1492'de Christopher Columbus, Yeni Dünya ve Eski Dünyayı birbirine bağlayan Karayipler'e geldi. Avrupa ulusları daha sonra sömürge imparatorluklarını kurdu ve köleleri yeni topraklardan istifade etmek için getirdi.

İkinci Aşama (1890): İkinci küreselleşme on dokuzuncu yüzyılda endüstriyel kapitalizmin büyümesini desteklemek için başladı. Avrupa ülkeleri endüstrileşmeye girişirken, sanayi devriminden sonra kullanılmaya başlanan teknoloji, Batı ve dünyanın geri kalanı arasında bazı dengesizlikler doğurmaktaydı. Ucuz hammadde ve pazarların piyasaya sürülmesi ile birlikte şirketler, özellikle Güney Asya ve Afrika'da sömürge imparatorlukları adına devletleri fethetmeye başladı. İki dünya ekonomisi başarılı: İngiliz (1850) ve Amerikalı (1918'den). Avrupa'nın büyük kısmı harabeye döndüğünde, ABD'deki sanayi ekonomisi büyük bir büyüme yaşadı. Savaş sonrasında, Birleşik Devletler dünyayı yeniden yapılandırdı (Bretton Woods Konferansı) ve 1947'de Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GTTGA) anlaşmaları aracılığıyla serbest ticareti uygulamaya koydu: Batılı ülkeler kendi gümrük vergilerini düşürdü. GTTGA, 1995'te Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) oldu. Batı'nın ikinci uzantısı 1870'den sonra başladı ve 1890'larda kurumlaşmış.

Üçüncü aşama (1990): Üçüncü küreselleşme, kolonilerin bağımsız hale geldiği 1960'ların sonunda başlamış ve komünizm 1990'larda kaybolduğunda hızlanmıştır. Komünizmi sürdüren bazı ülkeler de dahil olmak üzere (Çin), bütün ülkeler liberal kapitalist modeli benimsemektedirler. Finansal sektör, kurallarını ekonominin diğer sektörlerine dayattığından (çok yüksek karlılık, pay sahiplerinin ücretinin sonuçlarının düzenli yayınlanması) için kapitalizm mali bir biçim almaktadır. Bazı devletler ekonominin finansmanını dikkate alır ve sermayeyi çekmek için liberal reformlar yapar (Birleşik Krallık'taki Margaret Thatcher, Birleşik Devletlerde Ronald Reagan).

Küreselleşme, dünyada 1980'li yıllarda piyasa ekonomisi ve liberalleşmeyle birlikte uygulama alanı bulmuştur. Buna uygun olarak devletin ekonomideki ağırlığının azaltılması istenmiş, mal, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımına ilişkin adımlar atılmıştır. Böylece, dünyada başta ekonomik olmak üzere siyasi, sosyal ve kültürel alanda küreselleşme sürecine girilmiştir. Bu süreç 1990'lı yıllarla birlikte Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu daha da gelişmiştir. Ayrıca; bu süreç içerisinde başta Avrupa Birliği (AB) olmak üzere Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), Avrupa Serbest Ticaret Alanı (EFTA), Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) gibi bölgesel ekonomik bütünleşmeler de gerçekleştirilmiştir (Bakan ve Yıldırım, 2008: 145).

1.1.2 İktisadi anlamda küreselleşmenin boyutları

Yaklaşık 1980'li yıllardan bu yana süre gelen küreselleşme sürecinin, iktisadi anlamda üç boyutu öne çıkmaktadır: ekonomik küreselleşme, üretimin küreselleşmesi ve finansal küreselleşme. Aşağıda, küreselleşmenin bu üç boyutu kısaca ele alınmaktadır.

1.1.2.1 Ekonomik küreselleşme

Ekonomik küreselleşme, ticaretin, entegrasyonun, sermaye akışlarının, teknoloji transferlerinin ve doğrudan yatırımın önündeki engellerin azaltılması yoluyla ekonomilerin dünya çapında artan entegrasyonunu ifade etmektedir. Daouas (2007), ekonomik küreselleşmenin, uluslararası pazarlama, sınır ötesi ticaret, reklamcılık ve dağıtım yoğunluğuyla karakterize edildiğini, ayrıca liberalizasyon ve ileri bilgi teknolojisinin desteklediği finansal ve dış doğrudan yatırım akışlarının arttığını belirtmektedir.

Sözü edilen söylemden, küreselleşmenin doğuşunun ticaretin liberalleşmesi ile doğrudan ilişkisi olduğu ve bunun sonucunda dünya ekonomik işbirliğini, rekabeti ve entegrasyonu garanti ettiği sonucuna vardık. Ekonomik küreselleşme genellikle neo-liberal

politikalarla ilişkilendirilir. Bu tür politikalar, tarife indirimleri, yabancı yatırım kısıtlamalarını azaltma ya da ortadan kaldırma ve ticaret rejimlerinde bankacılık ve sigorta gibi hizmetlerin dahil edilmesini içermektedir. Birçok müttefik ülke, diğer ülkelerin sahip olmadığı birbirlerine kaynak sağlayacak. Bu kaynaklar ithal ürünleri, teknolojiyi ve hatta insan emeğini de kapsayabilir. Küreselleşme altındaki popüler bir etkinlik, ülkeler arasında veya ülkeler arasında ürün ve hizmet alışverişinde bulunan uluslararası ticarettir. Bol miktarda doğal kaynağa sahip birçok ülke, eşsiz yerel ürünlerini pazarlamak ve ekonomik durumlarını iyileştirmek için bu ticaret sistemine güvenmektedir.

Uluslararası ticaret 1945 bir kayda değer bir büyüme yaşanmaktadır. 1945 öncesinde, birincil ürünlerin uluslararası ticaret 2/3 temsil ediyordu, bugün üretilen ürünlerin durumudur; hizmet ticareti artık ticaretin % 20'sinden fazlasını temsil etmektedir. 1950 ve 2010 yılları arasında mal ihracatı 31.8 ile, küresel GSYİH 8.49 tarafından iken, çarpıldı. 1950'lerden bu yana, küresel ticaretin yükselişi her zaman dünya üretiminin daha yüksek olmuştur.

Tablo 2: Ortalama yıllık büyüme oranı

	Uluslararası Ticaret	Dünya üretimi	Raporlar oranları
1960-1970	8,3	5,3	1,6
1970-1980	5,2	3,6	1,4
1980-1990	3,7	2,8	1,3
1990-1996	5,9	1,4	4,2
1996-2000	8,2	3,4	2,4
2000-2005	4,5	2,0	2,2
2005-2012	3,3	2,0	1,6

Kaynak: DTÖ, 2013

Ticari küreselleşme, 1947'de kurulan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) çerçevesinde, gümrük tarifeleri ve kotaların azaltılarak veya tamamen yok edilerek, uluslararası ticaretin evrensel boyutlarda serbestleştirilmesi çalışmaları ile başlamıştır. Günümüzde, küresel ticaretin gelişmesinde GATT çerçevesindeki uluslararası düzenlemelerin yanında, haberleşme ve iletişim alanlarındaki teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelerin taşıma maliyetleri açısından sağladığı avantajların da önemli etkileri olmuştur (Seyidoğlu, 2003: 189). Uluslararası ticaretin büyük bir kısmı gelişmiş ülkeler arasında yapılmakla birlikte, 1980 sonrasında uluslararası ticaretin artış hızında önemli gelişmeler ortaya çıkmıştır. (Günsoy ve Kar, 2008: 395). Bir örnek vermek gerekirse, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, dünya

Gayrisafi Yurtiçi Hasılası (GSYİH) 6 kat artmışken, dünya ticari eşya ihracatı 20 kat artmıştır. Ticari eşyanın yanında, benzer bir artış mamul mallar ve hizmetler ihracatında da yaşanmıştır. Savaş sonrası dönemde dünya ticaretindeki bu artışın temel nedenlerinin başında ticaretin önündeki vergi, tarife ve kısıtlamaların hızlı bir şekilde düşürülmüş olması ve sözkonusu dönemde gelişmiş ülkelerin yanısıra gelişmekte olan ülkelerin de dünya ticareti içerisinde önemli bir rol üstlenmeleri gelmektedir (Bayar, Fırat: 27).

Ampirik verilere göre, küreselleşme, Hong Kong (Çin), Kore Cumhuriyeti ve Singapur da dahil olmak üzere Doğu Asya'daki ekonomik büyümeyi önemli ölçüde teşvik etti. Fakat tüm gelişmekte olan ülkeler katılmıyor veya aynı şekilde eğlenmemaktadır. Aslında, Doğu Asya'daki birçok ülke ve bazı Latin Amerika ülkeleri haricinde gelişmekte olan ülkeler küresel ekonomiye katılmakta oldukça ağırkanlı davranmışlardır. Sahra altı Afrika'nın dünya ticaretindeki payı, 60'lı yılların sonlarından beri istikrarlı bir şekilde düşüş gösterdi ve büyük petrol ihracatçıları, 80'li yılların başında petrol fiyatlarındaki düşüş ile büyük ölçüde azaldı.

Küresel ihracatın bölgesel olarak gelişimini ise tablo 3'de görebilmektedir.

Tablo 3: Küresel ihracat (Cari Kur Üzerinden % Pay, 56 Ülke)

	1870	1913	1929	1950 Afrika Dahil Değil	1950Afrika Dahil	1973	1990	1998
Batı Avrupa	65.7	56.3	47.4	40.8	38.6	50.3	51.9	47.4
İngiltere	21.7	15.0	12.1	12.7	12.0	5.8	6.1	5.6
Kıta	44.1	41.3	35.3	28.1	26.6	44.6	45.8	41.7
Orta ve Doğu Avrupa	5.8	6.0	6.6	8.3	7.8	9.2	5.4	4.9
ABD ve Kanada	10.3	16.4	21.4	26.7	25.3	19.1	17.0	18.6
Diğer Sanayileşmiş Ülkeler	2.8	4.7	6.2	6.0	5.7	9.6	11.0	9.5
Latin Amerika ve Karayipler	4.9	7.2	7.9	9.8	9.3	3.9	3.5	5.0
Asyanın Gelişen Ülkeleri	10.6	9.3	10.5	8.4	7.9	5.1	9.5	13.1
Afrika	-	-	-	-	5.4	2.9	1.7	1.5
Dünya	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Angus Maddison (2001)*e dayanarak ECLAC tarafından hesaplanmıştır; ECLAC (2002), s.31.

1.1.2.2 Finansal küreselleşme

Küreselleşmenin diğer bir iktisadi boyutu olan finansal küreselleşme ise ülkelerin finansal sermaye akımlarına karşı uygulamakta oldukları kısıtlamaları kaldırıp, yurtiçi finans piyasalarını dünya piyasaları ile bütünleştirmelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmeler, finansal sermayenin uluslararası alanda dolaşımında büyük artışlara yol açmış ve dünya finansal piyasalarının neredeyse tek bir piyasaya dönüşmesini sağlamıştır. Finansal küreselleşme, “ulusal finans piyasalarını ayıran ortadan kalkmasını ve uluslararası sermaye akışının ulaştığı ileri boyutu ifade eden bir kavramdır” (Yüksel, 2001: 87)⁸. Son dönemlerde, dünya sermaye piyasalarında olağanüstü bir küreselleşme yaşanırken sınır ötesi işlemlerin payları hızlı bir biçimde yükselmekte, bu sayede firmalar ve hükümet kuruluşları, fon ihtiyaçlarını karşılamak için, iç mali piyasalara bağımlı olma zorunluluğundan kurtulmaktadırlar (Seyidoğlu, 2003: 683). Uluslararası sermaye hareketlerinin uluslararası

⁸ Finansal küreselleşme ya da finansal liberalizasyon, dar ve geniş anlamda ele alınabilir (Williamson ve Mahar, 2002: 9-18): Dar anlamda mevduat ve kredi faiz oranları üzerindeki kontrollerin kaldırılması, geniş anlamda ise farklı nitelikteki kurumların faaliyetlerini ayıran sınırlamaların, döviz controllerlerinin azaltılması, yabancı kuruluşların ulusal finansal sisteme girişlerindeki kısıtlamaların azaltılması ve yerleşiklerin dışarıdaki finansal pazarlara çıkışlarına izin verilmesi gibi unsurları kapsar.

ödemeler dengesi istatistiklerinde yer alışlarına göre dört kategoriye ayrılarak incelendiği görülmektedir:

Tablo 4: Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Sınıflandırılması

Direkt (Doğrudan) Yatırımlar	Özkaynak şeklindeki, genellikle uzun vadeli sermaye ve elde edilen kazançların yeniden yatırım
Diğer Uzun Vadeli Yatırımlar	Krediler, banka mevduatları, diğer alacak ve borçlar
Portföy Yatırımları	Kamu sektörü tahvilleri, diğer tahvilleri ve hisse senetleri
Kısa Vadeli Yatırımlar	Krediler, kısa vadeli borçlanma araçları, banka mevduatları, diğer alacak ve borçlar

Kaynak : Chuhan vd. (1996 :1)'den aktaran Alp (2000 :183)

Bazı kaynaklar ise, gelişmekte olan ülkelere yönelik özel yabancı sermaye akımlarını a) Doğrudan yabancı sermaye yatırımları b) Portföy yatırımları ve c) Banka kredileri ve diğer yatırımlar olmak üzere üç ana grupta toplamaktadır (DPT, 2000: 37). Bu konuda son olarak sermaye akımlarını, uluslararası portföy yatırımları akımlarını ve banka kredileri + diğer akımlarını ulaştıkları mutlak değerler itibarıyla tablo 5'te göstereceğiz.

Finansal küreselleşme olayı, esasen 1980 sonrası dönemde gelişmiş ve küreselleşme kavramı da özellikle finansal serbestleşme ile birlikte yaygınlık kazanmıştır (Seyidoğlu, 2003: 189-190). Finansal küreselleşme olgusu, uluslararası alanda yabancı portföy yatırımları ile kısa ve uzun vadeli finansal sermayeyi kapsayan yabancı diğer yatırımlar biçiminde ortaya çıkmaktadır. Finansal faaliyetlerin küreselleşmesi ile sermaye, herhangi bir coğrafi sınır içerisinde kalmayıp, daha düşük risk ve daha yüksek kazanç sağlamak düşüncesiyle, herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan sınır ötesi alanlara kolayca yayılmaktadır. Bu alanın, küreselleşmenin en yaygın ve en yoğun olarak yaşandığı alan olduğu söylenebilir. Finansal faaliyetlerin küreselleşmesi, özellikle 1980'li yıllarda ve sonrasında hızlı bir gelişme göstermiş ve uluslararası finans piyasalarını birbirinden ayıran sınırlar neredeyse tamamen ortadan kaldırılmıştır. Hızla birbiriyle bütünleşen finans piyasaları, uluslararası sermaye hareketlerinin kaynağının, kanallarının ve hacminin değişmesine neden olmuştur (Aktan ve gen, 1999: 5). Finansal küreselleşme, bugün bir sermaye piyasasına götürdüğü dünya çapında engelsiz ve kontrolsüz çalıştığı sermaye değiş tokuş liberalizasyon süreci anlamına gelir.

Tablo 5: Küresel Finansal Akımlar, 1990-2002 (Milyon USD)

	Net özel sermaye akımları		Doğrudan yabancı yatırımlar		Portföy yatırımı akımları				Banka ve diğer yatırımlar	
	1990	2002	1990	2002	1990	2002	1990	2002	1990	2002
Düşük Gelir	6,820	7,151	2,764	12,941	142	-1,351	6	1,927	3,908	-6,365
Orta Gelir	36,872	146,679	21,269	134,145	933	14,090	2,997	3,018	11,673	-4,574
Düşük Orta Gelir	21,964	98,852	10,180	91,104	1,270	10,259	636	4,887	9,878	-7,397
Yüksek Orta Gelir	14,908	47,828	11,089	43,041	-336	3,832	2,361	-1,869	1,795	2,824
Düşük ve Orta Gelir	43,692	153,831	24,032	147,086	1,076	12,739	3,004	4,945	15,581	-10,939
Doğu Asya ve Pasifik	17,179	47,524	10,512	54,834	-952	798	439	3,493	7,180	-11,601
Avrupa ve Orta Asya	7,490	53,739	1,227	32,931	1,893	4,149	89	-433	4,281	17,092
Latin Amerika ve Karayipler	13,199	34,544	8,181	44,682	145	498	2,464	1,507	2,408	-12,143
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	2,266	5,359	2,604	2,653	-126	5,010	5	-281	-217	-2,023
Güney Asya	2,129	5,697	536	4,164	147	-450	1	1,046	1,446	938
Sahra Altı Afrika	1,429	6,968	972	7,822	-31	2,735	6	-387	482	-3,202
Yüksek Gelir	-	-	178,443	483,741	-	-	-	-	-	-
Avrupa EMU	-	-	60,540	320,893	-	-	-	-	-	-

Kaynak: World Bank, World Development Indicators, 2004, Tablo 6-7

Küreselleşmenin diğer bir iktisadi boyutu olan finansal küreselleşme ise ülkelerin finansal sermaye akımlarına karşı uygulamakta oldukları kısıtlamaları kaldırıp, yurtiçi finans piyasalarını dünya piyasaları ile bütünleştirmelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmeler, finansal sermayenin uluslararası alanda dolaşımında büyük artışlara yol açmış ve dünya finansal piyasalarının neredeyse tek bir piyasaya dönüşmesini sağlamıştır. Finansal küreselleşme olayı, esasen 1980 sonrası dönemde gelişmiş ve küreselleşme kavramı da özellikle finansal serbestleşme ile birlikte yaygınlık kazanmıştır (Seyidoğlu, 2003: 189-190).

1.1.2.3 Üretimin küreselleşmesi

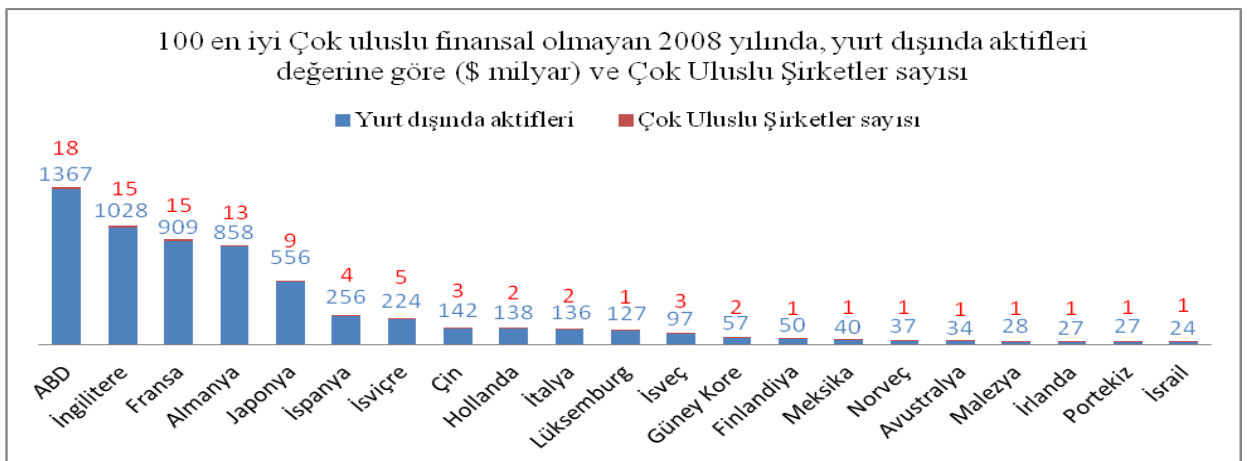
Küreselleşme sadece tek ticaret hacminde bir artış değildir. Ekonomik küreselleşmenin diğer bir boyutu üretimin küreselleşmesidir. Ayrıca, üretim süreci, bir uluslararası ile karakterize edilir. Üretimin bu yeni küresel organizasyonun ana vektörleri çok uluslu

şirketlerin (ÇUŞ) ya da Ulusötesi bulunmaktadır. Aslında, bu anlamdaki küreselleşme de çok yeni olmayıp, ikinci Dünya Savaşı sonrası döneme kadar götürülebilmektedir (Seyidoğlu, 2003: 190).

Bu kavram da sınır ötesi üretimin yaygınlaşmasını, dünya üretiminin çok önemli bir bölümünün çok uluslu şirketler tarafından ve ana ülke sınırları dışında gerçekleştirilmesini ifade etmektedir.

Üretimin küreselleşmesi, ülke bazında faaliyet gösteren firmaların üretim faaliyetlerini farklı ülkelere ve hatta farklı kıtalara yaymalarını ifade etmektedir. Üretim faaliyetleri, çok uluslu şirketler aracılığıyla sınır-ötesi sabit sermaye yatırımları, sınır ötesi iştirakler ve fason imalat anlaşmaları gibi çeşitli şekillerde uluslararası arenaya taşınmaktadır. Üretimde küreselleşme, “şirketlerin sınır ötesi sabit sermaye yatırımı, sınır ötesi iştirak, fason imalat anlaşmaları ve başka yöntemlerle mal ve hizmet üretim faaliyetlerini kendi ülkeleri dışında yaymaları” anlamında kullanılmaktadır (DPT, 1995: 10’dan aktaran Yüksel, 2001: 86)⁹. Böylece üretim alanı olarak bütün dünyayı hedefleyen bu firmalar, üretim faaliyetlerini hammadde, aramalı, işgücü ve dışsal maliyetler bakımından daha cazip gördükleri ülkelere kaydırmaktadırlar (Aktan ve Şen, 1999: 4). Çok uluslu şirketlerin, merkez ülkeleri dışında gerçekleştirdikleri bu tür yatırımlar, doğrudan yabancı yatırımlar kapsamında değerlendirilmektedir. Küreselleşme ÇUŞ büyümesine bağlıdır. 1960 yılı sonunda 7000 ve 2010 yılında yaklaşık 83000 yaşamıştır.

Grafik 1: 100 en iyi Çok Uluslu Finansal olmayan 2008 yılında, yurt dışında aktifleri değerine göre ve Çok Uluslu Şirketler sayısı

Kaynak : UNCTAD

⁹ ABD istatistiklerine göre bir firmanın ÇUŞ sayılabilmesi için toplam hisselerin en az %10'unun yabancı ülke kökenli bir firmanın kontrolünde olması gerekmektedir (Krugman ve Obstfeld, 2003: 171).

1.2 BAEPB Ülkelerinin ekonomik durum

Bölgedeki ülkeler, kolonizasyonla başlayan uzun bir geçmişi ve bunu takiben ortak para birimi olan CFA frangı ile bağlantılıdır. Bu durum, 1973 yılında Batı Afrika Para Birliği Entegrasyonu ve Batı Afrika Ekonomik Topluluğu Antlaşması'nın imzalanması ile ilgili konuları ele alan Batı Afrika Para Birliği 1963'ün kurulmasına öncülük etmiş ve misyonu üye ülkeler arasında ticari ve sektörel işbirliğini teşvik etmek olmuştur. Bölgesel blokların çoğalmasına, uluslararası ekonomi pazarında meydana gelen köklü değişikliklere olan eğilim ve eşi görülmemiş bir rekabet ortamının yanı sıra, pazarların giderek küreselleşmesi, ekonomik entegrasyon üzerinde etkili bir canlanma kazandırmıştır. Bu nedenle Birlik, 10 Ocak 1994 tarihinde Dakar'da imzalanan ve Batı Afrika'daki yedi ülkenin Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından imzalanan ve ortak bir para birimi CFA frangı kullanılan Antlaşma ile kuruldu. Bölgedeki tüm ülkeler gelişmekte olan ülkelerdir. Bunlar Benin, Burkina Faso, Fildişi Sahili, Mali, Nijer, Senegal, Togo'dur. 2 Mayıs 1997'de, Gine-Bissau Birliğin sekizinci üye devlet oldu.

Bu nedenle, bu bölümde BAEPB bölgesindeki makroekonomik durumu sunacağız. Bölgedeki büyümenin belirleyicilerini analiz etmeden önce bölgedeki büyüme eğilimini analiz ederek başlamaktadır.

Tablo 6: BAEPB Ülkeleri (Kaynaklar: Wikipedia, BAEPB)

 Ülke: Benin Başkent: Porto-Novo Resmî dil: Fransızca Dinler (2002): - İslam % 24 - Hristiyanlık % 59 - yerli inançlar %17 Hükûmet: Cumhuriyet Kuruluşu: - Bağımsızlık: 1 Ağustos 1960 Yüzölçümü: 114 763 km² Nüfus (2015): 10,448,647 Beklenen yaşam süresi (2015): 59 GSYH (SAGP) 2010 tahmini - Toplam: 13,99 milyar \$ - Kişi Başına: 692 \$ - GSYİH büyüme oranı (2015): %5.2 İGE (2014): 0.48 Para birimi: Batı Afrika CFA frangı (XOF)	 Ülke: Burkina Faso Başkent: Ouagadougou Resmî dil: Fransızca Dinler (2006): - İslam % 60.53 - Hristiyanlık % 23.74 - yerli inançlar %15.34 Hükûmet: Cumhuriyet Kuruluşu: - Bağımsızlık: 5 Ağustos 1960 Yüzölçümü: 274,200 km² Nüfus (2014): 18,365,123 Beklenen yaşam süresi (2015): 56.5 GSYH (SAGP) 2010 tahmini - Toplam: 16,845 milyon \$ - Kişi Başına: 1,284 \$ - GSYİH büyüme oranı (2015): %4.4 İGE (2014): 0.402 Para birimi: Batı Afrika CFA frangı (XOF)
 Ülke: Fildişi Sahili Başkent: Yamoussoukro Resmî dil: Fransızca Dinler (2008): - İslam % 38 - Hristiyanlık % 27.5 - yerli inançlar %17 Hükûmet: Cumhuriyet Kuruluşu: - Bağımsızlık: 7 Ağustos 1960 Yüzölçümü: 322,462 km² Nüfus (2014): 22,671,331 Beklenen yaşam süresi (2015): 56.5 GSYH (SAGP) 2008 tahmini - Toplam: 34,104 milyar \$ - Kişi Başına: 1.642 \$ - GSYİH büyüme oranı (2015): %9.5 İGE (2015): 0.663 Para birimi: Batı Afrika CFA frangı (XOF)	 Ülke: Gine Bisau Başkent: Bissau Resmî dil: Portekizce Dinler (2014): - İslam % 50 - Hristiyanlık % 10 - yerli inançlar %40 Hükûmet: Cumhuriyet Kuruluşu: - Bağımsızlık: 10 Eylül 1974 Yüzölçümü: 36,120 km² Nüfus (2015): 1,726,170 Beklenen yaşam süresi (2015): 50 GSYH (SAGP) 2009 tahmini - Toplam: 1,720 milyar \$ - Kişi Başına: 1,068 \$ - GSYİH büyüme oranı (2015): %4.7 İGE (2014): 0.42 Para birimi: Batı Afrika CFA frangı (XOF)

Ülke: Mali
Başkent: Bamako
Resmî dil: Fransızca
Dinler (2014):

- İslam % 90
- Hristiyanlık % 5
- yerli inançlar %5

Hükûmet: Cumhuriyet
Kuruluşu:

- Bağımsızlık: 22 Eylül 1960

Yüzölçümü: 1,241,238 km²
Nüfus (2016): 16,575,580
Beklenen yaşam süresi (2015): 51.5
GSYH (SAGP) 2008 tahmini

- Toplam: 15,084 milyar \$
- Kişi Başına: 1,129 \$
- GSYİH büyüme oranı (2015): %4.9

İGE (2014): 0.42
Para birimi: Batı Afrika CFA frangı (XOF)

Ülke: Nijer
Başkent: Niamey
Resmî dil: Fransızca
Dinler (2014):

- İslam % 98
- Hristiyanlık % 2
- yerli inançlar

Hükûmet: Yarı başkanlık sistemi Cumhuriyet
Kuruluşu:

- Bağımsızlık: 3 Ağustos 1960

Yüzölçümü: 1,267,000 km²
Nüfus (2015): 19,899,000
Beklenen yaşam süresi (2015): 56
GSYH (SAGP) 2012 tahmini

- Toplam: 13,53 milyar \$
- Kişi Başına: 900 \$
- GSYİH büyüme oranı (2015): %4.4

İGE (2014): 0.35
Para birimi: Batı Afrika CFA frangı (XOF)

Ülke: Senegal
Başkent: Dakar
Resmî dil: Fransızca
Dinler:

- İslam % 95
- Hristiyanlık % 4
- yerli inançlar %1

Hükûmet: Yarı başkanlık sistemi
Kuruluşu:

- Bağımsızlık: 4 Nisan 1960

Yüzölçümü: 196,722 km²
Nüfus (2015): 14,354,690
Beklenen yaşam süresi (2015): 64
GSYH (SAGP) 2008 tahmini

- Toplam: 21,773 milyar \$
- Kişi Başına: 1,739 \$
- GSYİH büyüme oranı (2015): %5.4

İGE (2014): 0.47
Para birimi: Batı Afrika CFA frangı (XOF)

Ülke: Togo
Başkent: Lomé
Resmî dil: Fransızca
Dinler:

- İslam % 15
- Hristiyanlık % 26
- yerli inançlar %50

Hükûmet: Cumhuriyet
Kuruluşu:

- Bağımsızlık: 27 Nisan 1960

Yüzölçümü: 196,722 km²
Nüfus (2015): 7,552,318
Beklenen yaşam süresi (2015): 57
GSYH (SAGP) 2009 tahmini

- Toplam: 5,612 milyar \$
- Kişi Başına: 826 \$
- GSYİH büyüme oranı (2015): %5.8

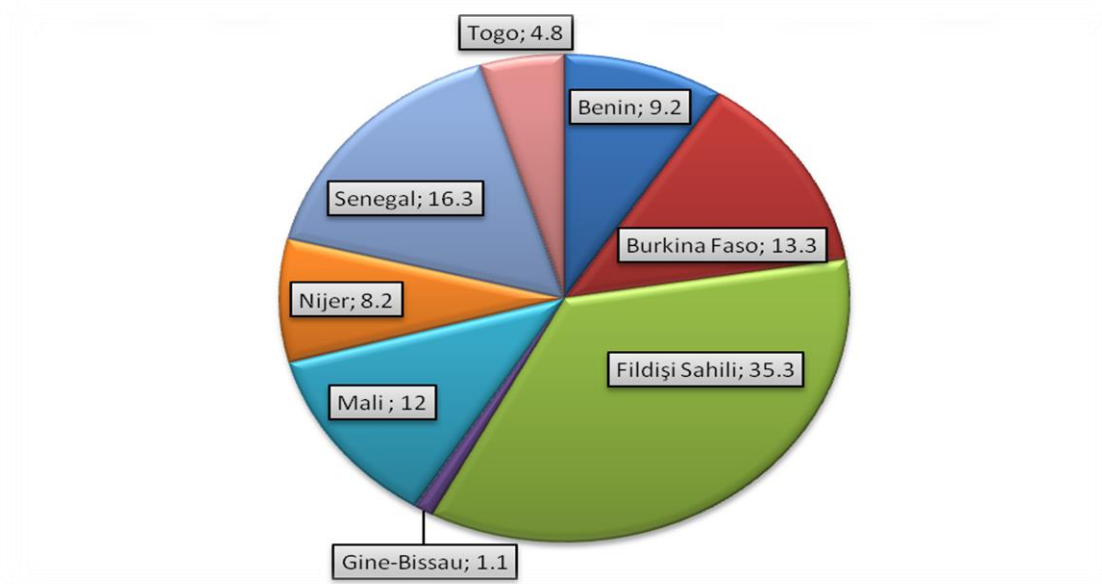
İGE (2014): 0.48
Para birimi: Batı Afrika CFA frangı (XOF)

1.2.1 BAEPB ekonomik büyüme eğilimleri

Genel olarak, 1990'dan 2014'e kadar, BAEPB'daki ortalama büyüme az gelişmiş Asya, Latin Amerika ülkeleri ile karşılaştırıldığında düşük kaldı. UNCTAD verilerine göre, 1990-

2014 döneminde dünya yıllık ortalama büyüme oranı, gelişmiş ülkelerde %1.97, yükselen sanayi ekonomileri için %3.82 ve en az gelişmiş ülkeler için %4.81 ile ilgili olarak %2.67 civarındadır. BAEPB büyüme oranı, dünya ekonomisinden ve gelişmiş ülkelerden yüksek ancak Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (BADET) ve Sahra Afrikası daha yüksek olmadığı yaklaşık %3.31'dir. BAEPB bölgesinin bu düşük performansı, Fildişi Sahilindeki sosyo-politik krizler (2002-2011) ve hava şartlarının bozulması ile açıklanabilir. 2. grafik, GSYİH'nın 1990-2014 arasında dünyadaki ülkelerin farklı bölgelerindeki ortalama büyümesini göstermektedir. 1. şekil ise BAEPB ülkelerinin herbirinin GSYİH yüzdelerini sunmaktadır.

Şekil 1: BAEPB reel GSYİH içindeki üye devletlerin ağırlığı (%)

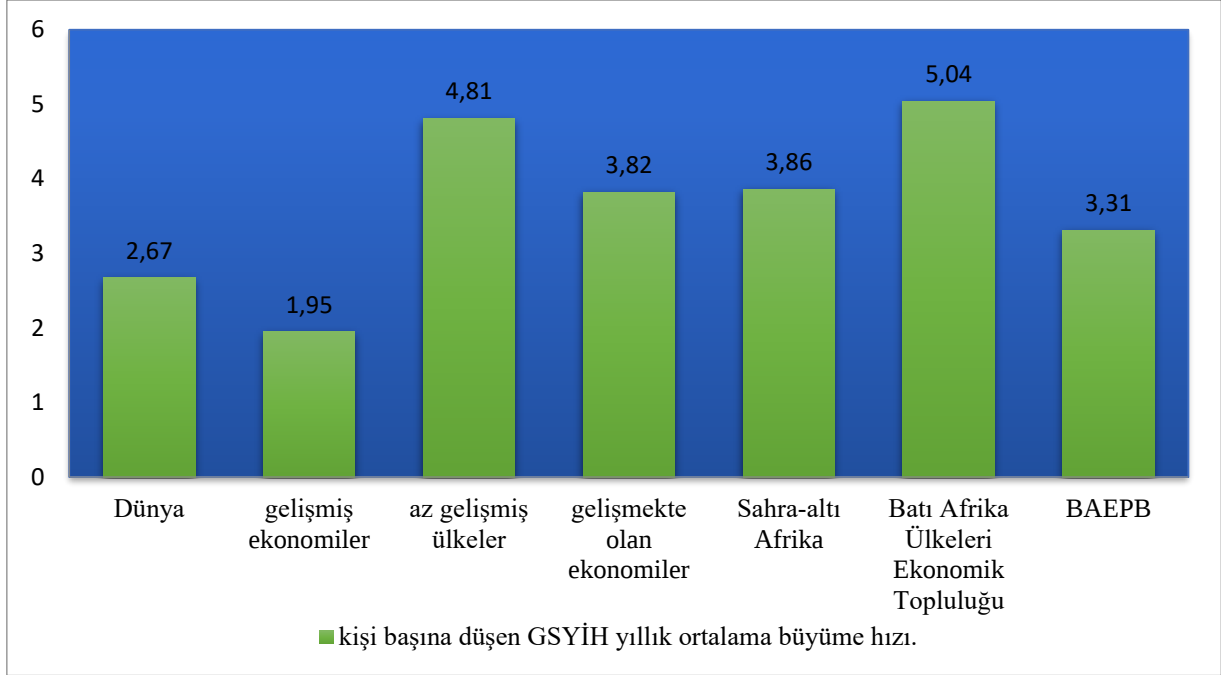
Kaynak: IMF, Nisan 2015

Grafik 2, BAEPB'daki ekonomik büyümenin, bir bütün olarak Afrika'nın altında kalmasına rağmen kabul edilebilir olduğunu göstermektedir. 2014 yılında bölge büyüme oranı %6.27 olarak hesaplanmıştı¹⁰. Nitekim, son yıllarda bölgedeki ülkeler çeşitli oranlarda reel büyüme göstermektedir (tablo 7). BAEPB büyüme oranı 2012'de %6,3, 2013'te %5,5 ve 2014'te %6,5 iken 2015'te %7,0'dı. Bazı bölgelerdeki mahsullerdeki hava şartlarına ve bazı olaylara bağlı olarak bu oran beklentilerin altında bulundu. 2013'teki gibi, ekonomik faaliyetler, GSYİH'sı BAEPB'nunkinin üçte biri olan Fildişi Sahilleri tarafından yürütülmeye devam etmiştir. Gine Bissau'da 2014 yılında %2,7 ile 2015'te %4,8'den düşük bir oranda büyümenin güçlü bir ivme kazanması da kaydedildi. Bu ülkedeki büyümenin yeniden

¹⁰ UNCTADSTAT

başlatılması, 2012 yılında yaşanan sosyopolitik sorunların sona ermesiyle açıklanabilir. Daha az ölçüde Senegal, Nijer, Benin ve Togo, 2014 yılında ekonomik büyümede reboundlar göstermektedir. 2014 yılının sonlarında sosyal ve siyasi sıkıntıları bilen Burkina Faso, GSYİH düzeyini 2013'te %6,6'dan 2014'te %4'e kademeli olarak düşürdüğünü kaydetmiştir.

Grafik 2: 1990-2014 yılları arasında ülkelerin farklı bölgelerindeki GSYİH'sı

Kaynak: UNCTAD verilerine dayalı tez hesaplamaları.

Tablo 7: Reel GSYİH büyüme oranı (%)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015 ^{a)}
Benin	2.6	3.3	5.4	5.6	6.5	5.2
Burkina Faso	8.4	6.6	6.5	6.6	4.0	4.0
Fildişi Sahili	2.0	-4.4	10.7	9.2	8.5	10.3
Gine-Bissau	4.4	9.1	-2.2	0.9	2.7	4.8
Mali	5.8	2.7	0.0	1.7	7.0	6.0
Nijer	8.4	2.3	11.8	4.6	7.0	3.5
Senegal	4.2	1.8	4.4	3.6	4.3	6.5
Togo	4.0	4.8	5.8	5.4	5.9	5.5
BAEPB	4.3	0.8	6.8	5.9	6.5	7.0

a) Geçici rakamlar

Kaynak : Batı Afrika Devletleri Merkez Bankası

BAEPB ülkelerinin yetersiz ekonomik performanslarını anlamak için, bölgedeki gelişimin etkenlerinin bir durum analizinin yapılması yerinde olacaktır: ticaret borsaları, yatırımlar, kamu harcamaları, üretim etmenleri, enflasyon, bölgedeki sosyo politik durum, sanayileşme seviyesi vb.

1.2.2 BAEPB gelişiminde belirleyiciler

Ekonomik büyümenin belirleyicileri üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Çalışmamızda, mevcut literatür ve istatistiksel veriler göz önüne alınarak BAEPB ülkelerindeki büyüme belirleyicilerinin karşılaştırmalı bir analizi yapılır. Bu sebeple ilk olarak, DYY ek olarak, ithalat ve ihracat gibi ticari açılımlara ilişkin olan belirleyiciler sunulacaktır. Akabinde, Solow büyüme modeline atıfta bulunan üretimin belirleyicileri: işgücü, sermaye stokları ve toplam faktör üretkenliği, teknik ilerlemenin bir ölçüsüdür.

1.2.2.1 Ticaret serbestliği

Uluslararası ticaretin ekonomik büyümenin önemli bir belirleyicisi olduğuna ilişkin farklı yaklaşımları kanıtlayan geniş literatür vardır. Bu yaklaşımlardan bazıları arasında şunları görebilmekteyiz:

- değerli metallere sahip olmanın milletleri zengin ve güçlü kıldığı, bu sayede devlet ekonomisinin güçlendiği merkantilist yaklaşım;
- doğal kaynak kaynaklarının (Heckscher-Ohlin modeli) ya da teknolojik farklılıkların (Ricardian modeli) biçimi olsun, ticaret liberalizasyonunun avantajlarını karşılaştırmalı üstünlük vasıtasıyla vurgulayan neoklasik yaklaşım.

Büyüme ve ticaret açıklığı arasındaki ilişkinin olumlu doğasını doğrulamak için çok sayıda çalışma yapılmıştır. 1970'lerin sonu ile 1990'ların sonu arasında neredeyse tüm ampirik çalışmalar ticaret açıklığı ve ekonomik büyüme arasında pozitif nedensel bir ilişki varlığı üzerinde sonuç çıkarmaktadır (Michaely (1977), Kormendi ve Meguire (1985), Dollar (1992), Edwards (1993), Sachs ve Warner (1995), Frankel ve Romer (1999)). Mignon ve Al (2009) 75 gelişmekte olan ülkede açıklık ve büyüme arasındaki bağlantı olumlu olduğunu göstermiştir; ve bu bağlantı güçlü büyüme gösteren ülkelere daha düşük bir büyüme olan ülkeler için daha güçlüdür.

i. İhracat

BAEPB üye devletleri arasındaki ticari ilişkilerin gelişmesi, uluslararası ekonomik şartlara ve bölgesel gelişmeye bağlıdır. BAEPB gibi bir ekonomik bölgede, ihracat ekonomisi için çok önemlidir; çünkü bölgeden ihraç ettiği mallar başlıca hammaddeler (kalker, kömür, doğal gaz, altın, fosfat, petrol, uranyum, vb) ve tarım ürünleridir (fıstık, kahve, kakao, pamuk vb). Fakat buna rağmen, BAEPB bölgesinin ihracatı dünya ihracatıyla kıyaslandığında çok cüzi kalmaktadır.

Birlik mallarının başlıca alıcıları: Nijerya, İsviçre, Güney Afrika, Gana, Fransa, Hollanda, ABD, Gabon, Almanya. Bu ülkeler, 2013'ün ihracat değerinin% 61'inden fazlasına, 7,000 milyar CFA francı fazla mal satın almışlardır¹¹.

Tablo 8: Malların alındığı en büyük 10 ülkedeki ihracat dağılımı (%)

İhracata ülkeleri	2009	2010	2011	2012	2013
Nijerya	6.8	6.4	4.7	6.2	9.6
İsviçre	6.3	9.0	13.1	12.8	9.1
Güney Afrika	8.6	9.0	12.4	11.0	9.1
Gana	4.8	5.8	2.6	3.3	9.0
Fransa	11.7	7.2	7.1	4.5	6.6
Hollanda	10.0	9.7	7.7	5.7	5.4
ABD	6.0	7.7	8.2	5.2	4.7
Gabon	0.2	0.2	0.2	0.3	4.2
Almanya	5.2	3.5	4.8	4.7	3.5

Kaynak: Dış Ticaret veri tabanı – BAEPB Komisyonu – C/STAT

Yakıt ve altının Nijerya, İsviçre, ve Güney Afrika'ya ihraç edilmesi bu ülkelerin ihracattaki sıralaması açıklamaktadır. Avrupa Birliği üyesi ülkelerin ithalatının büyük kısmı Fildişi Sahilleri %73, Nijer %13.3 ve Senegal %7.6 ile BAEPB'dan gelmektedir. Tablo 8'e referansla, 1995 ile 2015 yılları arasında gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler lehine dünya ticaretinde ortalama olarak ihracat payında sürekli bir düşüş yaşamışlardır. Bu farklılıklar, Çin' in daha az maliyetli olan ürünlerle gittikçe Afrika'da faal hale gelmesiyle

¹¹ Dış Ticaret veri tabanı – BAEPB Komisyonu – C/STAT

açıklanabilir¹². Bunun yanısıra, bu durumun bir sebebi de 2008’de gelişmekte olan ülkelerden ziyade gelişmiş ülkeleri etkileyen finansal kriz olabilir.

Yine de, tablo 9’e göre, 1990-1995 yılları arasındaki süreçte, BADET’in %0,49 ve BAEPB’un %0,13 iken, Afrika’ nın payı %2,6 idi. BAEPB'nun BADET ile kıyaslanan bu küçük payı, katı bir ekonomiye sahip iki ülke olan BADET'ta bulunan Nijerya ve Gana'nın varlığından kaynaklanmaktadır. 1995-2000 yılları arasında, bütün Afrika, gelişmekte olan ülkelerin aksine bazı düşüşler yaşadı. 2000-2005 dönemi BAEPB dışında toparlanma gösterdi; ve bu iyileşme 2005-2010 yılları arasında devam etmekteydi. 2010'dan 2015'e kadar, toparlanma tüm Afrika bölgesini etkilemiştir.

Tablo 9:Dünyanın bazı bölgelerinde ortalama ihracat gelişimi

Alanı	Gelişmiş	Gelişmekte	Gelişmekte		
Dönemler	Ekonomi	Ekonomi	Ekonomi: Afrika	BADET	BAEPB
1990-1995	71.86	25.98	2.60	0.49	0.13
1995-2000	69.22	28.60	2.13	0.43	0.12
2000-2005	65.18	32.26	2.34	0.48	0.12
2005-2010	58.08	38.10	3.15	0.65	0.12
2010-2015	52.02	43.75	3.25	0.79	0.13

Kaynak: UNCTAD veritabanından alınan verilere dayalı tez hesaplamaları

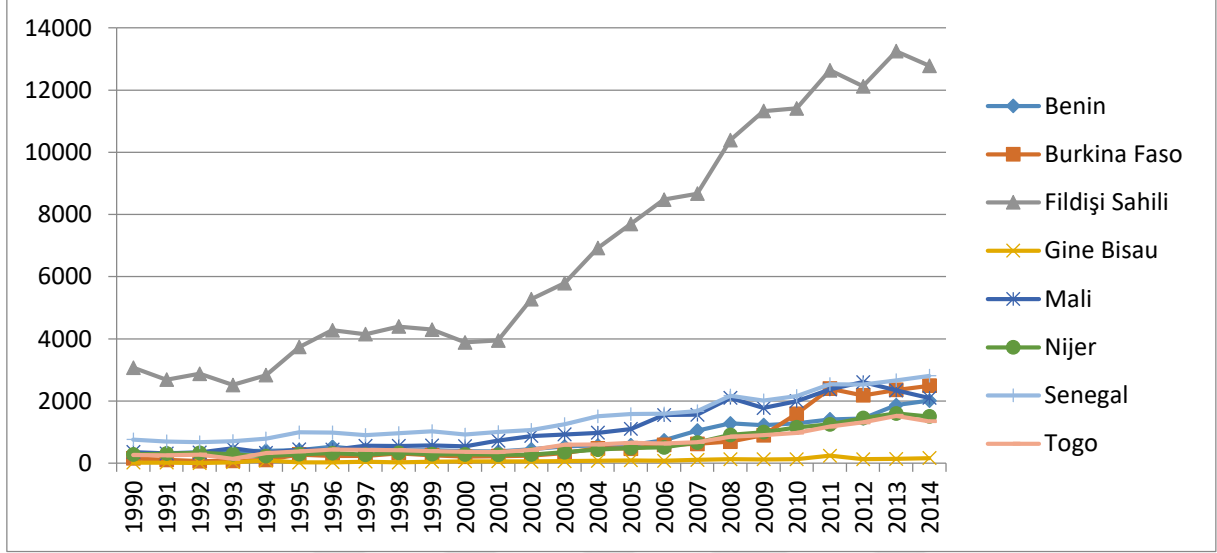
BAEPB ülkelerindeki ihracattaki gelişmelerin analizi, Fildişi Sahillerinin ihracat sürecine güçlü bir katkıda bulunduğunu göstermektedir. Genel olarak, Fildişi Sahili'nin, BAEPB bölgesindeki en büyük ekonomi olan ihracatı, 2002 ile 2011 yılları arasındaki sosyo-ekonomik sıkıntılar sırasında bile diğer ülkelerin ekonomilerini her zaman aşmıştır.

Grafik 3, 1990 ile 2014 arasındaki farklı BAEPB ülkelerinin milyonlarca dolar 2005 paritesindeki ihracatının evrimini göstermektedir. Gösteriyor ki: Gine Bissau her zaman oldukça düşük seviyede (200 milyondan az) muhafaza etti. 2001'den bu bölgenin tüm ülkeleri, 2007 yılının ortalarına kadar ihracatlarında iyileşme kaydedildi.

¹² Forumun açılış oturumunda eski Dışişleri Bakan Yardımcısı Bay Fuchang " Çin-Afrika ticareti 2000 yılında 10 milyar dolardan 2014 yılında 220 milyar dolara yükseldi ve Çin 2020 yılına kadar bu miktarı 400 milyar dolara yükseltmeyi hedefliyor" dedi.

2008'den sonra, tüm ülkeler, finansal kriz nedeniyle ihracatlarında bir düşüş yaşadı ve birçok batılı şirketin uygulamalarının maliyetini düşürmesine yol açtı. Fakat Fildişi Sahiline gelince, 2013' te 13.247 milyona ulaşan diğer ülkelerden daha yüksek bir seviyeye sahiptir.

Grafik 3: 1990-2014 arasında BAEPB ülkelerinde ihracatın gelişimi (Cari fiyatlarla ve cari döviz kurları ABD (milyon))

Kaynak: UNCTAD veritabanından alınan verilere dayalı tez hesaplaması

ii. İthalat

BAEPB bölgesinde, ithal edilen mallar zirai gıda ve endüstri ürünlerinden oluşmaktadır. En çok ithal edilen ürünler:

- ❖ mineral yakıtlar ve yağlar;
- ❖ tahıllar;
- ❖ makineler, makine elemanları ve ekipmanlar;
- ❖ motorlu araçlar, traktörler ve diğer kara araçları;
- ❖ elektrikli makineler ve diğer aletler.

Tablo 10: İthalatın ilk 20 ülkeye göre dağılımı

İthalattan ülkeleri	2009	2010	2011	2012	2013
Çin	11.9	13.6	10.4	9.1	12.3
Nijeria	11.2	12.9	11.4	13.6	11.9
Fransa	16.5	15.2	14.6	13.5	11.6
ABD	3.7	4.3	3.5	3.9	5.7
Hindistan	1.9	2.2	2.7	4.5	4.7
Hollanda	3.3	3.5	3.7	2.3	3.5
Tayland	4.1	3.0	3.4	2.2	2.7
Japonya	2.6	2.6	2.3	2.1	2.6
Almanya	3.6	3.0	3.1	2.7	2.3
Gana	1.1	0.9	1.3	1.2	2.1
Belçika-Lüksemburg	2.3	2.2	2.2	2.5	2.0
Brezilya	2.4	1.5	2.3	1.6	1.9
Pakistan	0.6	0.5	0.8	0.5	1.9
İspanya	2.8	2.1	2.4	1.9	1.8
Angola	0.0	0.0	0.0	0.0	1.7
Güney Afrika	2.4	2.8	2.2	1.9	1.5
Royaunme Krallık	1.8	2.4	3.1	3.3	1.4
İtalya	2.0	1.8	2.2	1.8	1.3
Türkiye	0.7	1.0	1.8	1.4	1.2

Kaynak: Dış Ticaret veri tabanı – BAEPB Komisyonu – C/STAT

Gelişmiş ülkeler dünya ticareri ortalamasında, ithalatta istikrarlı bir düşüş yaşadı, 1990-1995'te %71.90 iken, 2010' ten 2015'e kadar %56.01 olarak gözlemlendi (tablo 11). Gelişmiş ülkelerden farklı olarak, gelişmekte olan ülkelerde aynı dönemlerde %25.97 artışla %40.86'ya yükselmiştir. 1990-2000 döneminde, tüm Afrika bölgesi ithalatında az bir düşüş yaşamıştır. 2000-2015 dönemi, Afrika'nın tamamında ithalattaki artışla işaretlenmiştir. 2014'te, BAEPB'nun dünya ithalatındaki ithalatının payı yaklaşık % 0.17'miştir¹³.

¹³ UNCTAD verileri

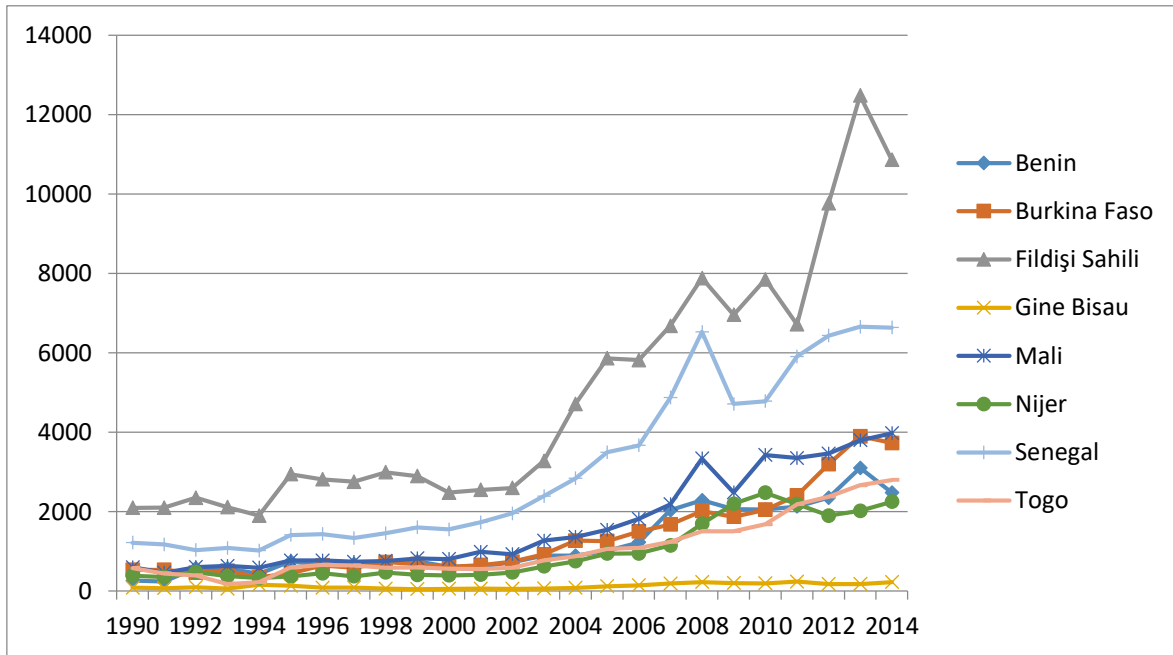
Tablo 11: Dünyanın bazı bölgelerinde ortalama ithalat payı ve gelişimi

Alanı Dönemler	Gelişmiş Ekonomi	Gelişmekte Ekonomi	Gelişmekte Ekonomi: Afrika	BADET	BAEPB
1990-1995	71.90	25.97	2.49	0.41	0.14
1995-2000	69.57	28.53	2.30	0.36	0.13
2000-2005	69.02	29.21	2.09	0.33	0.12
2005-2010	63.43	33.77	2.72	0.47	0.14
2010-2015	56.01	40.86	3.24	0.57	0.16

Kaynak: UNCTAD veritabanından alınan verilere dayalı yazarın hesaplama

Grafik 4, BAEPB'nun en büyük ihracatçısı olmanın yanı sıra Fildişi Sahili'nin 2013 yılında 12.482 milyondan fazla ithalatçısı olduğuna işaret etmektedir. Gine Bissau'ya göre ithalat 250 milyonun altındadır. Alan ağırlıklı olarak mamul malları ithal etmektedir. Çin, Suudi Arabistan gibi yeni sanayileşmiş ülkelerden yapılan ithalat, Batı ürünlerinden daha düşük maliyetler nedeniyle hız kazanmaktadır. Bölgedeki ithalatlar daha düşük; % 4'ten az. BAEPB ülkelerinden ithal edilen ana gıda ürünleri pirinç, şeker ve buğdaydır.

Grafik 4: 1990-2014 arasında BAEPB ülkelerinde ithalatın gelişimi (Cari fiyatlarla ve cari döviz kurları ABD doları (milyon))

Kaynak: UNCTAD veritabanından alınan verilere dayalı tez hesaplaması

iii. Doğrudan yabancı yatırım (DYY)

Çoğu gelişmekte olan ülke, ekonomilerini finanse etmek için yerli kaynakların yetersizliği ile karşı karşıyadır. BAEPB ülkeleri de aynı durumdaydı ve ülkeler bununla başa çıkmak için ya doğrudan yabancı yatırıma ya da uluslararası kredilere yönelmekteydiler. Bu sebeple 2000'den bu yana gelişmekte olan ülkeler, Resmi Kalkınma Yardımı (ODA) ve finansal pazarlarda, borçları finansa etmek için başlıca dış kaynak olarak, doğrudan yabancı yatırıma oldukça ilgi duymaya başlamışlardır (UNCTAD, 2006).

2015 Dünya Yatırım Raporu'na göre, 2014 yılında küresel doğrudan yatırım girişi azalmıştır. Küresel ekonominin kırılganlığı, yatırımcılar için politika belirsizliği ve yüksek jeopolitik riskler yüzünden, 2014 yılında küresel doğrudan yatırım girişi yüzde 16 oranında (1.23 trilyon dolar) düşmüştür. Gelişmekte olan ekonomiler üzerine yapılan DYY % 2'lik bir artışla 681milyar dolara ulaşarak en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Gelişmekte olan ekonomiler böylece küresel girişlerdeki liderliğini uzattı. Çin, dünyanın en büyük DYY alıcısı olmuştur. Dünyadaki ilk 10 DYY alıcısı arasından 5'i gelişmekte olan ekonomilerdir.

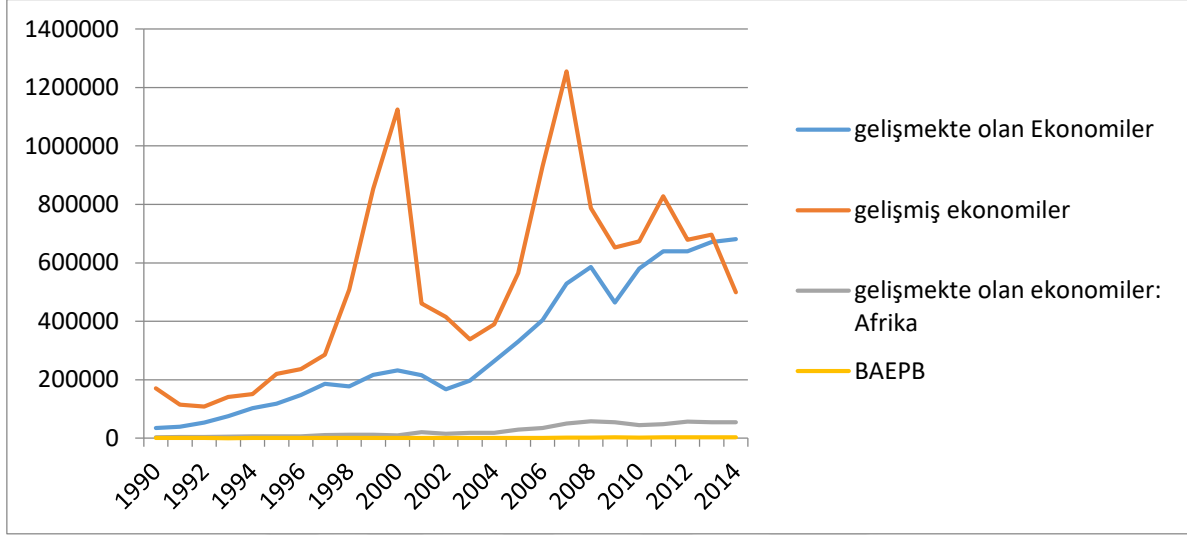
Gelişmiş ülkelerde artan ekonomik faaliyet seviyesi, grafik 5'de görüldüğü gibi DYY akışlarında belirgin bir artışa neden olmuştur. Gelişmiş ülkelerde DYY girişlerinin gelişimi 1990-1991 yılları arasında gerilemesine karşın, 2007'de 1.250 milyar doları aşan tarihi kayıt yapılmıştır. 2008'de finansal kriz nedeniyle gelişmiş ülkelerde doğrudan yabancı yatırım hacmi önemli ölçüde azalmıştır. Genel olarak Afrika, diğer ülkeler grubuna kıyasla daha az doğrudan yabancı yatırım çekmektedir. Nitekim, Afrika'nın payı neredeyse 100 milyar dolara ulaşmıştır. Bununla birlikte, DYY akışlarının, Yapısal Uyum Programları (SAP) yoluyla liberalizasyon ve özelleştirme dalgalarına olan tepkisi yeterli değildi. DYY bölgesinde Afrikanın marjinalleşmesi de ticari alanda olduğu kadar zor olmuştur (Mainguy, 2004).

Bununla birlikte, Afrika'da olduğu gibi BAEPB da yabancı sermayenin ayrıcalıklı bir yeri değil. Aşağıdaki grafik 6'da görüldüğü gibi, DYY akışlarının BAEPB'ya gelişimi, istikrarlı bir artış eğilimi göstermemektedir. 1992'de, olumsuz değerleri bile dikkate alan önemli çıktılar vardı. Bu, Birlikteki özel sermayenin sızması ve yapısal uyum ikliminde kasvetli bir ekonomik durumla açıklanmaktadır (Kinda, 2006). En büyük çıkışlar, Fildişi Sahili ve Mali'de sırasıyla 231 ve 22 milyon dolarlık negatif değerler olarak gözlemlenmiştir.

1997-2003 dönemi, güçlü dalgalanmalarla noktalanarak düşüş eğilimi göstermiştir. Grafik 6'da gösterildiği gibi, Fildişi Sahili, 1999 krizinden önce DYY'nin ana varış noktası olmaya devam etmektedir. Nitekim, ülke 1996-2004 döneminde, BAEPB'daki DYY'nin

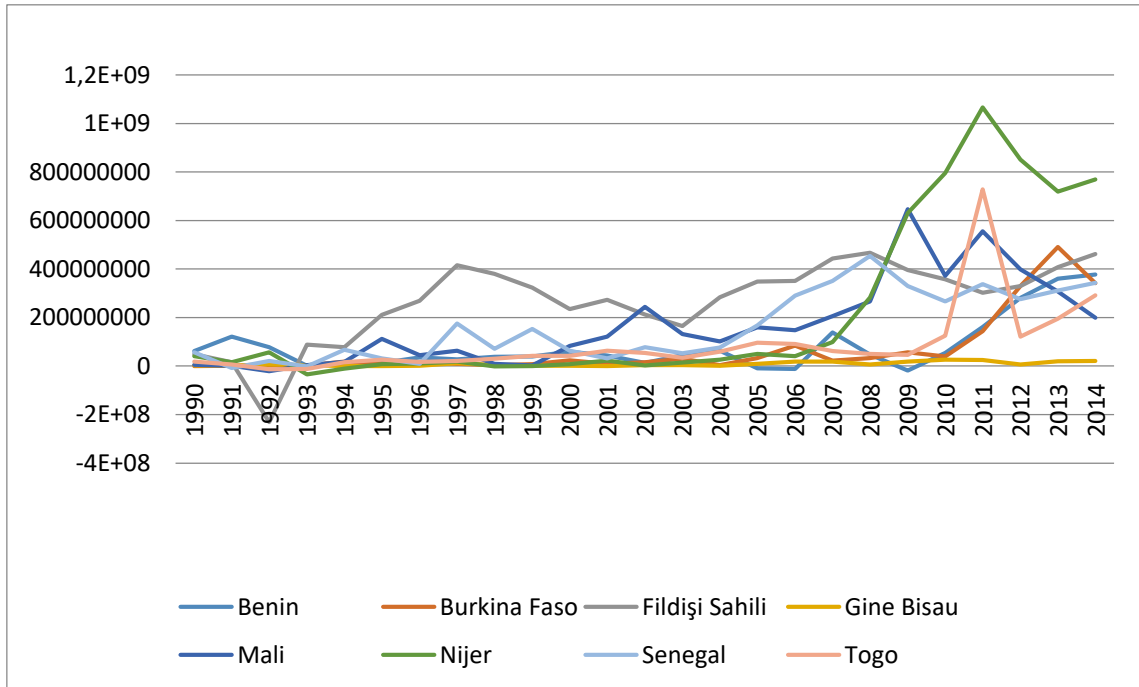
%49'unu aldı (Banque de France, 2007). 2000-2008 yılları arasında, en çekici ülkeler sırasıyla %1 ve %5.73 ile Gine Bissau ve Nijer idi¹⁴. 2011'deki DYY akışları, Nijer en tepede sınıflandırılarak, 1 milyara ulaşmıştır.

Grafik 5: 1990-2014 arasında dışardan gelen doğrudan yabancı yatırım akışı (milyon dolar)

Kaynak: UNCTAD veritabanından alınan verilere dayalı tez hesaplaması

Grafik 6: Doğrudan Yabancı Yatırım, BAEPB bölgesinde girdiler (ödemeler dengesi, cari ABD \$)

Kaynak: Dünya Bankası verilerine üretilmiştir

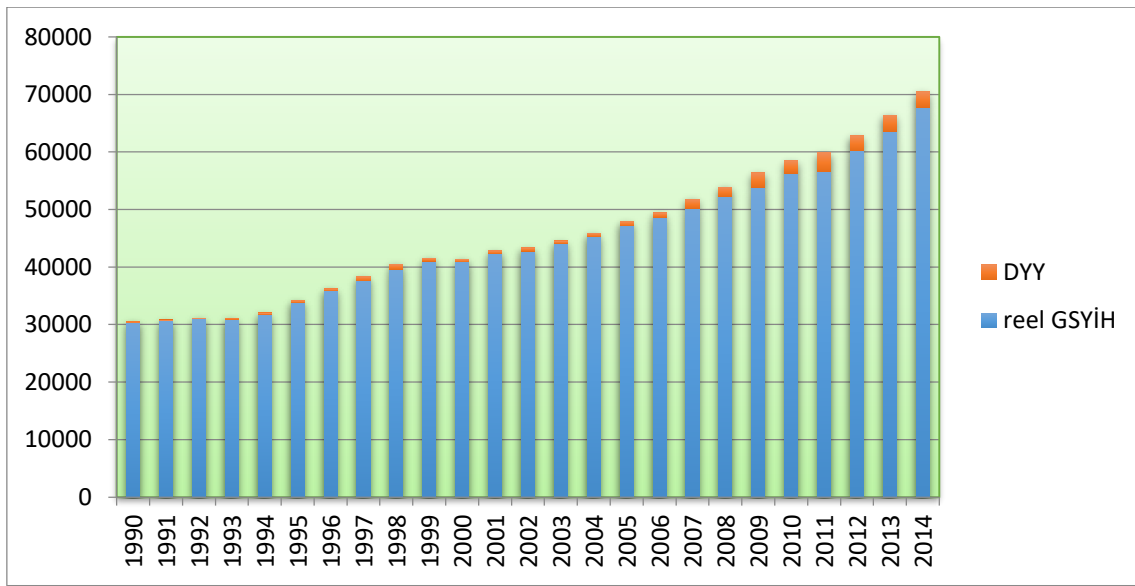
¹⁴ 2008 Dünya Bankası verilerinden alınmıştır.

Fransa Bankası raporlarından ise (2007) en cazip sektörler şu şekilde sıralanmaktadır:

- madencilik: Fildişi Sahilleri'nde yağ, Mali ve Burkina Faso'da altın, Nijer'de uranyum;
- Senegal ve Togo'da bankacılık;
- son yıllardaki mobil sektörün gelişmesinden kaynaklı olarak, bütün Birlik'te telekomünikasyon sektörü.

Tıbbi ürünler ve balık ürünlerinin yanısıra, yiyecek sanayisi de listeye eklenebilir.

Grafik 7: BAEPB gerçek GSYİH ve DYY arasındaki değişikliklerin karşılaştırılması

Kaynak: UNCTAD veritabanından alınan verilere dayalı tez hesaplaması

Grafik 7'de, reel GSYİH düzeyindeki değişim ve DYY giriş akışları görünüşte bağlantılıdır. Nitekim, bu rakam, 1990'dan 2014'e kadar iki varlık arasındaki evrimin bir senkronizasyonunu göstermektedir. 2007'den bu yana, DYY'nin evrimi gerçek GSYİH'den daha hızlıdır.

Ticaretin açılmasıyla bağlantılı büyümenin belirleyicilerini inceledikten sonra, üretimin belirleyicilerine bakılacaktır.

1.2.2.2 Üretim faktörleri

i. Teknik ilerleme

Solow modeli, ekonomik büyümenin ana modellerinden biridir. Ona göre, kararlı durumun tahmini gerçekçi değildir: aslında, üretkenlik faktörlerinin artışı sağlayan

teknolojik faaliyetler sebebiyle ekonomiler hiçbir zaman bu seviyeye ulaşamadılar. Başka bir deyişle, Solow'a göre, uzun vadeli gelişim ve büyüme teknolojiye bağlıdır. Cette ve ark. (2005) Fransa'daki toplam faktör üretkenliği çalışmalarında, gayri safi yurt içi hasılaya yönelik muhasebe yaklaşımları, uzun vadeli büyüme için iki açıklayıcı faktörü ayırt eder: kapitalist yoğunlaşma ve toplam faktör üretkenliği (TFP). Toplam faktör üretkenliği, üretim faktörlerinin kullanımındaki artış ile açıklanmayan, zenginliğin göreceli olarak artmasıdır: sermaye ve işgücü. TFP'nin temel unsuru, üretim faktörlerinin aynı kombinasyonu (sermaye ve işgücü) ile daha fazla servet yaratan teknik ilerlemedir.

Teorik olarak ilk kez Solow (1957) tarafından formüle edilen verimlilik, sürekli bir gelir artışı kaynağıdır. Solow'a göre, faktörlerin marjinal üretkenliğine göre ücretlendirildiğini varsayarsak, üretim esnekliği ve teknoloji büyüme oranı ile ağırlıklandırılan büyüme faktörleri toplamıdır. Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, BAEPB'nun toplam faktör üretkenliği (TFP) Sahra altı Afrika için ortalamadan düşüktür. Tahari ve diğerleri (2004), 1960-2002 dönemi boyunca büyümenin, esas olarak, faktör birikimi ve TFP için önemsiz bir pay ile yönlendirildiğini göstermiştir. Bosworth ve Collins'in (2003) çalışmalarına göre, siyasi istikrarsızlığı yaşamayan orta gelirli ülkeler ile petrol üreticisi ülkeler ve frank bölgesi, TFP'nin olumlu bir büyüme kaydetmiştir.

ii. Beşeri sermaye

Ekonomik büyümede beşeri sermayenin rolü önemlidir. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) tanımına göre, beşeri sermaye kişisel refah, sosyal ve ekonomik gelişimi destekleyen bilgi, beceri, yetkinlik ve diğer nitelikleri kapsamaktadır.

Afrika'da aktif nüfus, 2000 ile 2010 yılları arasında yaklaşık% 32,6 artmış ve 2000 yılında 311,8 milyon olan 2010'da toplamda 413,5 milyon artış gerçekleşmiştir. 2011'de 7 milyardan fazla olduğu tahmin edilen küresel bir nüfusta Afrika, yalnızca %15'ini tanımlamakta olup bunlardan % 10'u BAEPB'ya atfedilebilir. Aşağıdaki tablo, 1990 ile 2014 yılları arasındaki nüfus ve emeğin ortalama evrimini göstermektedir. Bu tablo işgücünün büyük çoğunluğunun tarımda olduğunu göstermektedir. Ancak, tarım sektöründeki emeğin payı, çeşitli BAEPB üye ülkelerinin eğitimi iyileştirme çabalarıyla açıklanan bir düşüş göstermektedir.

Tablo 12: BAEPB nüfus ve işgücünün ortalama değişimi

	1990-1995	1995-2000	2000-2005	2005-2010	2010-2014
Toplam nüfus (milyon)	58198.25	67484.3	77659.31	89535.56	103827.8
Toplam işgücü (milyon)	21300.66	25122.39	29327.44	34078.01	39759.5
Tarım sektöründe payı	73.86	70.36	67.36	65.09	63.27

Kaynak: UNCTAD veritabanından alınan verilere dayalı tez hesaplaması

iii. Fiziki sermaye

Fiziksel sermaye ekonomik büyümenin tüm biçimlerinin önemli bir belirleyicisidir. Beşeri sermayesiyle olan tamamlayıcılığı sadece niceliksel değil niteliksel değildir, çünkü nihai analizde makine ve teçhizatı yaratan ve bunları kullanan erkeklerdir. Üretken cihazdaki fiziksel stokun belirlenmesi için, bazı araştırmacılar Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) harcamalarına yıllık yatırım olarak odaklanan bir yöntem geliştirmişlerdir (Coe & Helpman, 1995). Diğerleri, çalışmalarında sermaye stoku olarak gayri safi sabit sermaye oluşumu (GFCF) kullanmaktadır. BAEPB bölgesindeki 2005 yılında sermaye stokunun 76.294 milyar CFA francı ve 2010 yılında 87.175.4 milyar CFA francı olduğu tahmin edilmiştir¹⁵. Bu gelişim, Bölgesel Ekonomik Programların uygulanmasını sağlayan fiziksel yatırım (Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu) artışından kaynaklanır. Tahminler, BAEPB ve gelişmekte olan ülkelerde fiziki sermaye büyümesinin olumlu bir etkisi olduğunu onaylamaktadır.

Üretim faktörlerinin sunulmasının ardından, gelişim etkenlerinin hali hazırdaki vaziyeti analiz edilebilir: enflasyon, kamu maliyesi, sanayileşme düzeyi.

1.2.2.3 Enflasyon

Sahra altı ekonomilerde, yapılan tahminler, büyüme ile enflasyon arasındaki ters bağlantıyı delil olarak ortaya koymaktadır (Moser, 1995). BAEPB ülkelerindeki enflasyon, 1992-2001 arasında % 6.1' e karşın, 2002-2011 yılları arasında %2.7' lik oranlarla en düşük oranlardan birine sahiptir¹⁶.

2007 yılında yıllık enflasyon oranı% 2.4 olmuştur. Ertesi yıl, % 7.4'e kadar dramatik bir artış yaşadı; ve bu, Üye Ülkeler tarafından gıda ürünlerinin fiyatlarındaki artışın etkisini

¹⁵ 2003'te Batı Afrika Kalkınma Bankası tarafından yayınlanan BAEPB ülkelerinin gelişimi üzerine rapor.

¹⁶ CFA frankının devalüasyonunun etkisiyle işaretlenen 1994 ve 1995 hariç bu oran% 2.1'dir.

azaltmak için alınan mali önlemlere rağmen¹⁷. 2014 yılı, 1990 yılından bu yana ilk kez bir negatif enflasyon oranı ile işaretlenmiştir. Nitekim, dinamik bir düşüşün ardından tüketim fiyatlarının genel seviyesindeki iyileşme hızı, 2014 yılında ortalama % -0.1, 2013'te % 1.5 ve 2012'de % 2.4 olarak belirlenmiştir (tablo 13).

Tablo 13: BAEPB ortalama enflasyon oranı

Ülke	2012	2013	2014
Benin	6,7	1,0	-1,1
Burkina Faso	3,8	0,5	-0,3
Fildişi Sahili	1,3	2,6	0,5
Gine Bisau	2,1	0,7	-1,0
Mali	5,3	-0,6	0,9
Nijer	0,5	2,3	-0,9
Senegal	1,4	0,7	-1,1
Togo	2,6	1,8	0,2
BAEPB	2,4	1,5	-0,1

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüleri

1.2.2.4 Kamu maliyesi

Kamu harcamaları geleneksel olarak ekonomik büyüme için bir teşvik unsuru olarak görülmektedir. Knight, Loayza ve Villanueva (1993) ve Singh Nelson (1994), altyapıya yapılan kamu yatırımlarının düzeyinin büyümede önemli bir etkiye sahip olduğuna dair kanıtlar koymuştur. Nubukpo (2007), yatırım amaçlı olduğunda, kamu harcamalarının BAEPB ekonomilerinin gelişimini sağladığını açıklığa kavuşturmuştur; ancak tüketimden yana olduklarında yavaşlatabilir. BAEPB'da kamu harcamalarının finansmanı ağırlıklı olarak vergilerden oluşmaktadır.

Gayri Safi Yurtiçi Hasıla hesaplarında, bütçe geliri 2013'te %18.9, 2014'te %19'a ulaştı. Toplam bütçe masraflarına gelince, 2014'te %9 civarı artmıştır. 2014 yılında bütçe geliri GSYİH'nın %19'una ulaşmıştır. Toplam bütçe harcamaları ile ilgili olarak 2014 yılında %9 civarında bir artış kaydedilmiştir. Nitekim kamu yatırım programları (altyapı), cari harcamalar (kamu sübvansiyonları, kişisel harcamalar) artmıştır. BAEPB'inde birçok

¹⁷ Bu tedbirler esas olarak, tüketici ürünlerindeki gümrük vergilerinin ve KDV'nin askıya alınmasının ve bazı tahılların toplumsal fiyata getirilmesiyle ilgilidir.

ülkesinde kamu yatırım programları iç kaynaklarının %60' ından finansa edilirken, 2014'te bütçe açığı finansmanının büyük çoğunluğu dış kaynaklardan faydalanılmıştır (Tablo 14).

Tablo 14: BAEPB devletlerin mali işlemler konsolide tablosu (milyar olarak AMT Frangı (XOF) birimi)

	2011	2012	2013	2014 ^{a)}
Gelir ve bağışlar	7 317,9	8 735,8	9 825,9	10 503,2
Bütçe gelir	6 364,0	7 793,7	8 450,4	9 151,3
Vergi geliri	5 707,8	6 869,7	7 390,4	7 982,0
Vergi dışı gelirler	521,0	783,5	913,0	1 002,6
Sınıflandırılmamış diğer gelir	135,3	140,6	147,0	166,6
Bağışlar	953,9	942,0	1 375,5	1 352,0
Harcama ve net ödünç vermeler	8 746,3	10 020,3	11 224,1	12 124,7
Toplam harcamalar	8 654,6	9 987,5	11 211,3	12 112,2
Cari harcamalar	5 835,5	6 770,9	6 859,8	7 509,0
Maaşlar ve Ücretler	2 210,4	2 599,7	2 794,8	3 118,2
Diğer cari harcamalar	3 205,1	3 703,4	3 612,2	3 902,6
Faiz borçlu	419,9	467,8	452,7	488,2
İç borç üzerinde	181,1	208,1	241,6	275,8
Dış borç üzerinde	238,9	259,7	211,1	212,4
Yatırım harcamaları	2 694,6	3 098,2	4 036,4	4 458,6
İç kaynaklar üzerinde	1 620,8	2 002,2	2 370,1	2 661,1
Dış kaynaklar üzerinde	1 073,8	1 096,0	1 666,3	1 797,5
Sınıflandırılmamış diğer harcamalar	120,7	113,9	221,4	140,4
Net ödünç vermeler	91,9	32,8	- 5,3	12,5
Genel dengesi (taahhüt bazında)(bağışlar hariç)	- 2 382,3	- 2 226,6	- 2 773,7	- 2 973,4
Genel dengesi (taahhüt temeli)(bağışlar dahil) ^{b)}	- 1 428,5	- 1 284,5	- 1 398,2	- 1 621,4
Birincil baz dengesi ^{c)}	- 670,3	- 524,4	- 357,8	- 544,8
Fon temeli ayarlama	- 3,9	72,6	24,3	117,7
Ödeme borçların varyasyonu (redüksiyon = negatif işaret)	- 19,3	8,2	- 18,4	- 43,2
Genel dengesi (fon temeli) (bağışlar hariç)	- 2 386,2	- 2 153,9	- 2 749,4	- 2 855,7
Genel dengesi (fon temeli) (bağışlar dahil) ^{d)}	- 1 432,4	- 1 211,9	- 1 373,9	- 1 503,7
Finansman	1 436,9	1 210,5	1 378,7	1 508,5
Net iç finansman	156,4	326,3	548,4	73,9
Bankacılık	209,7	76,1	213,2	56,0
Bankacılık dışı	- 53,3	250,2	335,2	17,9
Net dış finansman	1 280,5	884,2	830,2	1 434,6
İstatistiksel ayarlama	- 6,3	1,5	- 4,5	0,0
GSYİH'nın yüzdesi olarak				
Toplam gelir (bağışlar hariç)	16,8	18,6	18,9	19,0
Cari harcamalar	15,4	16,1	15,3	15,6
Denge:				
temel bütçe ^{e)}	- 3,2	- 2,6	- 2,4	- 2,4
genel, taahhüt temeli (bağışlar dahil)	- 3,5	- 3,0	- 3,1	- 3,4
genel, fon temeli (bağışlar dahil)	- 3,8	- 3,0	- 3,2	- 3,5

a) Geçici rakamlar; b) Genel denge, Temel taahhütler=Toplam gelir(bağışlar dahil) - toplam harcamalar; c) Birincil denge=cari gelirleri(bağışlar hariç) - Cari harcamalar(faiz hariç) -Yatırım harcamaları(dış kaynaklar olanlar hariç; d) Genel dengesi (fon temeli)= Denge temel taahhütler + borçları.; e) Temelin bütçe dengesi=Toplam gelir (bağışlar hariç)- toplam harcamalar(dış gelirler finanse edilen yatırım hariç)

Kaynaklar: BADMB, IMF, Ulusal servisi

1.2.2.5. BAEPB' nin sanayileşme seviyesi

Ekonomik ve sosyal gelişmeleri için BAEPB ülkeleri, on yıllar boyunca sanayileşme yolunu seçmişlerdir. Ortak bir sanayi politikası 1999 yılında başlatılmış, ancak sonuçlar tatmin olmamıştır. Genel endüstriyel politikanın belgelerinde görüldüğü gibi BAEPB'nin endüstriyel sektörü çok düşüktür ve GSYİH'ya çok az katkısı bulunmuştur. Böylece endüstrinin payı GSYİH'nın %12'si ile %27'si arasında değişmektedir; ayrı olarak alındığında, imalat sanayi %7 ile %26 arasında katkıda bulunmaktadır. Sanayi sektörünün büyük kısmı tarım-gıda sektörü ve tekstil endüstrisinden oluşmaktadır.

Batı Afrika'da toplam üretim katma değerinin 4/5'inden fazlası Nijerya (% 39.7), Fildişi Sahilleri (% 23.4), Gana (% 10) ve Senegal (% 9.3) (Adedze-Doglan, 2012). BAEPB bölgesinde ekstraktif endüstrisi madencilik hâkimiyeti altındadır. Ana maden kaynakları: uranyum (Nijer), çok yüksek dereceli altın (Burkina Faso, Fildişi Sahilleri, Mali), petrol ve doğal gaz (Fildişi Sahilleri, Nijer), fosfatlar (Senegal, Togo).

Çıkarma işleminden sonra ürün üzerinde herhangi bir dönüşüm yapılmaz ve bu nedenle ham halde ihraç edilmektedir. Bunların yanı sıra, kömür, kireçtaşı, manganez, mermer ve platinyum gibi diğer madenlerin çıkarılması da oldukça önemlidir. Yenilikler konusunda BAEPB gerilerde kalmıştır. Gerçekten de Ar-Ge harcamaları, 2009'da UNESCO istatistik enstitüsüne göre gerçek GSYİH içinde % 0 ile % 0.25 arasında değişen oranda düşüktür.

BAEPB'inde endüstri kapasitesinin düşük olmasının sebepleri şöyle sıralanabilir:

- tarım sektöründe kötü hava koşulları;
- endüstri için yüksek girdi maliyeti;
- girişimcilerin dinamizminin eksikliği;
- belirli sektörlerin korunması;
- yenilik eksikliği;
- işgücünün verimsizliği;
- kamu altyapısının ve sermayenin sınırlı kullanılabilirliği.

Küreselleşmenin tanımının, BAEPB'ndeki gelişimin faktörlerinin analizinin ardından, ekonomik büyüme ve küreselleşme ile ilgili literatür geliştirilebilmektedir. Literatür, ekonomik büyümenin belirleyicileri ve büyüme ile küreselleşme arasındaki bağlantılara ilişkin teorik gözden geçirme ve ampirik inceleme yoluyla yapılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

TEORİK VE AMPİRİK LİTERATÜR

Bu bölüm iki ana bölüme ayrılmıştır. İlk bölüm teorik literatür taramasını, ikinci bölüm ise çalışmayı destekleyen ampirik temelleri içermektedir. Mevcut literatürdeki boşlukları belirlemeyi ve bu çalışmanın özünü ve katkısını sağlamayı amaçlamaktadır.

2.1 Teorik literatür

Ekonomik büyüme farklı varsayımlar ve çeşitli belirleyicilerle zamanla farklı şekilde açıklanmıştır. Teorik incelememizde büyüme teorilerine değinmeden önce uluslararası ticaretin ekonomik büyümeyi etkileyen küreselleşmenin unsurlarından biri olduğunun ampirik bir tarzda gösterildiğini bilerek, bir ekonomi için uluslararası ticaretin önemini gösteren ilk ekonomik teorilerin kısa bir açıklaması sunulacaktır.

2.1.1 Uluslararası ticaret teorileri

Uluslararası ticaret kuramlarının kökenleri, yeni uluslararası ticari teorilere öncülük etmeden önce, uluslararası ticaret hakkındaki klasik ve neoklasik düşünceleri geliştirdikten sonra, merkantiliste dayanır. Merkantilist düşünce, bir ülkenin zenginlik kaynağının ticaret olduğu fikrine dayanırdı; zenginliğin kaynağı olan değerli metalleri biriktirmek için devlet ihracatları arttırmalı ve ithalatları sınırlamalıdır. Bu düşünce, XVII yüzyılda Portekiz ve İspanya zenginliğinin temeliymiştir.

Klasik okul, uluslararası ticaret teorilerinin öncüsü olarak uluslararası ticaret teorisi alanında büyük katkılar sağlamıştır. Adam Smith (Ulusların Zenginlikleri, 1776) konunun mutlak üstünlüğü açısından somut bir analizini yapan ilk kişidir. Adam Smith'in dış ticaretin nedenlerini açıklamaya koyduğu teori, Mutlak Üstünlük Teorisidir. Bununla birlikte, Mutlak Üstünlük Teorisi (ve desteklediği serbest ticaret ve uluslararası işbölümü), her iki ülkenin de dış ticaretten fayda sağlayacağını ve dünya kaynaklarının en uygun biçimde kullanılacağını göstermektedir. Mutlak Üstünlük Teorisi'ne göre, her ülke, komşu ülkelere göre daha verimli ürettiği ve diğer malları ithal ettiği ürünleri ihraç etmekle ilgilenmektedir.

Smith'in iddiasına göre, üretim maliyetleri tüm ortaklarınınkinden daha yüksek olan bir ülke kârlı bir şekilde ihraç edemez. Bu teori, tüm ürünlerin üretiminde daha verimli olabilecek bir ülkenin neden komşu ülkelerle ticari ilişkileri sürdürmek için ilgi duyacağını anlamamıza izin vermez. David Ricardo, iki ülke arasında bir tanesi tüm mallar için daha düşük üretim maliyetine sahip olsa bile, ticaretin avantajlı olabileceğini göstermektedir: Karşılaştırmalı

Üstünlükler Teorisidir. Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi’ni tablo 15 yardımıyla açıklamaya çalışalım (Ertürk, 2001: 17).

Tablo 15: Karşılaştırmalı Üstünlükler ve Serbest Dış Ticaretin Avantajları

	TÜRKİYE	ALMANYA
Kumaş	20 m	30 m
Buğday	60 kg	80 kg
Kumaşın fiyatı	3 kg buğday	2.66 kg buğday
Buğdayın fiyatı	0.33 m kumaş	0.375 m buğday
Almanya’nın kumaştan avantajı	-	0.34 kg buğday
Türkiye’nin buğdaydan avantajı	0.042 m kumaş	-
Buğdayda üstünlük katsayısı	0.666	1.5
Kumaşta üstünlük katsayısı	0.75	1.33

Kaynak: Ertürk (2001: 17)

Tablo’ya göre, Türkiye’de bir işçi bir günde 20 metre kumaş veya 60 kg buğday üretirken, Almanya 30 metre kumaş veya 80 kg buğday üretmektedir. Almanya, her iki malın üretiminde de Türkiye’ye kıyasla avantajlıdır, ancak bu avantaj kumaşta daha büyüktür. Türkiye’de 1 kg buğdayla 0.333 metre kumaş satın almak mümkün iken, aynı buğdayın Almanya’ya satılması durumunda 0.375 metre kumaş alınabilmekte, yani 1 kg buğday başına 0.042 metre kumaş avantaj olarak elde edilmektedir. Almanya’da ise 1 metre kumaş karşılığında 0.66 kg buğday elde edilmekteyken kumaşın Türkiye’ye satması halinde satın alınabilecek buğday miktarı 3 kg’dır, metre başına net avantaj 0.34 kg buğdaydır. Bu durumda, Almanya’nın kumaş, Türkiye’nin buğday üretiminde uzmanlaşması halinde bu iki ülke dış ticarete başlamaktan kazançlı çıkacaktır.

Bu teorelin temel sonucu, bir ülke için uluslararası ticarete açıklık her zaman ulusal rekabetten bağımsız olarak avantajlıdır. “*Hiçbir ulus, görünüşte en dezavantajlı bile olsa ticaretle yıkılmıştır*” (B. Franklin and G. Whaley, Principle of trade 1774).

2.1.2. Ekonomik büyüme teorileri

Garelo ve Naudet’e göre (1991), “Ekonomik büyüme, Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) gibi önemli ekonomik büyüklükler ve üretimde sürekli artış aracılığıyla nitelenir”. Ekonomik büyümeyi tanımlamak için en çok kullanılan kavramlar ise cari değer endekslerinde GSYİH ya da GSMH ‘nın yıllık büyüme ortalamasıdır. Ancak uzun vadede düşünülürse, kişi başına

düşen GSYİH en uygun ölçüttür. Bununla birlikte, ekonomik büyüme, ekonomik ilerleme, ekonomik gelişme ve ekonomik genişleme olan bazı kavramlardan ayrılmalıdır.

Nitekim, nüfusun kişi başına düşen geliri tüm bireyler için arttığında ekonomik ilerleme kaydedilmektedir. Böylece, Perroux tarafından belirtildiği ve Beiton ve Al (2004) tarafından aktarıldığı gibi, bazı üçüncü dünya ülkelerinde olduğu gibi ekonomik eşitsizlikleri şiddetlendirmeden toplam ürünün (ve hatta ortalama ürünün) bir artış gösterebilir. Bu durumlarda, büyümeyle elde edilen gelir azınlık tarafından tekelleştirilir.

Gelişme, niceliksel bir süreç olan ekonomik büyüme de dahil olmak üzere, nüfusun refahı ile bağlantılı nitel bir süreçtir (yaşam beklentisinin artması, eğitim seviyesinin yükselmesi, kentleşme, vb.). Esasında, kalkınma sosyal, psikolojik, politik, kurumsal, finansal ve ekonomik dönüşümler kullanan bir süreçtir.

Genişleme, kısa vadeli ekonomik performanstaki niceliksel iyileşmeden kaynaklanan ve çevrimsel analizlerde ve dalgalanmalarda daha yaygın olarak kullanılan bir olgudur.

Ekonomik büyüme tanımını verdikten sonra, ekonomik büyüme teorilerini ortaya koyabilir.

❖ **Klasiklere göre Ekonomik Büyüme**

Modellerinin geliştirilmesinde, Smith ve Ricardo, arazinin sabitliği ve gelir dağılımı açısından ekonomik gelişmeyi açıklamaktadır.

Smith (1776), emeğin bölünmesinin artan üretkenliğe izin verdiğini ve dolayısıyla erdemli bir büyüme döngüsü ihtimalinin arttığını gösteriyor. Ricardo, onun analizini gelir dağılımı üzerine kurur. Milli gelir, emeklilik maaşı alan arazi sahipleri, ücretleri alan işçiler ve kazançları tekelleştiren kapitalistler arasında dağıtıldığını düşünmektedir. Genel olarak Klasikler, ekonomik büyümeyi sermaye birikiminin bir sonucu olarak görmektedir.

Neoklasik büyüme modelinin katkısına değinmeden önce Keynesyen gelişim düşüncesine genel bir bakış sunacağız.

❖ **Keynesyen ekonomik büyüme analizi**

Keynesyen düşüncenin ekonomik büyüme teorisine katkısı tam olarak Harrod-Domar'ın eserinde bulunmaktadır. Keynes'in büyüme analizinde, toplumun ihtiyacı olduğundan fazla tasarruf ettiğini varsayar. Böylece, sermayenin marjinal verimliliğinin analizinden yola çıkarak, sermaye girişinin eksik istihdamının performans düşüşüne neden olacağını göstermektedir. Sonuçta sermaye birikimi vazgeçilmez olacaktır. Ancak, sermayenin marjinal

retkenliğindeki bu düşüşün ekonomik büyümeyle hafifletilebileceğini bahsetmemektedir. Harrod-Domar'ın alışması, Keynesyen düşünce ekolünün büyüme teorisinde en büyük katkısı olarak gösterildi. Bu, büyüme oranı ile yatırım oranı arasında sabit bir ilişki kuran ICOR (Artımlı Sermaye ıktı Oranı) kavramına dayanan bir model. Model yatırımın ikili rolünü göstermektedir: ilk olarak, Keynesyen modeline göre istikrar kazandıran bir rol, toplam talebin bir unsuru olduğu için; ikinci olarak, yatırım, sermaye stokunda ve dolayısıyla ekonominin üretim kapasitesinde bir artış oluşturur. Buna ek olarak, model, dengeli büyümenin şartlarını, garanti edilen büyüme oranı ile doğal büyüme oranı arasındaki eşitliğe neden olarak tanımlar. Solow, bu dengesizliği "jilet tel denge" olarak tanımlıyor çünkü dengesizlikler sunuyor ve bizden saptığımızda ona geri dneceğimize emin değiliz.

Neoklasik, Harrod-Domar modelinin tutarsızlığını üretim işlevindeki bir değişiklikle çözmeye çalışacaktır.

❖ Neoklasik Büyüme Modeli

Solow, neoklasik büyüme modelinin öncüsüdür. Dengeli büyümeyi istisnai bir durum olarak gören Keynesyenlerin aksine, bu model, dengeli büyüme olasılıklarını sergilemektedir. Model, etkili bir şekilde kullanılan iki üretken faktörü dikkate alır: sermaye ve işgücü. Rekabet koşulları altında bir ekonomi, fiyat esnekliği ve bir üretim fonksiyonunun varlığı ile büyüme yörüngesine ulaşır. Böylece, sermaye yoğunlaştırması yoluyla yapılan yatırım, işçi ve ücret başına üretimde bir artış meydana getirir. Daha sonra, neoclassics üretim fonksiyonu içine teknik ilerleme tanıtımı büyük yeniliğiydi.

Aslında, Solow (1957), teknik ilerlemeyi kendi modelinde bütünleştiren ilk araştırmacılarından biridir. retken sistemdeki faktörlerin küresel üretkenliğinin belirleyici rolü için teorik bir açıklama getirmektedir. Teknik ilerlemenin eksojojik olduğuna dair eleştiriler, destekçileri Romer (1986) ve Lucas (1988) olan Amerikalılar tarafından geliştirilen yeni ekonomik büyüme modellerinin ortaya çıkmasına yol açacaktır.

❖ Yeni büyüme teorileri

Yeni büyüme kuramlarının ortaya çıkışı, yakınsama konularına ilişkin ampirik araştırmaların sonuçlarına, hkmet politikalarının rolüne (Reynold (1983)) ve demografik faktörlerin etkisine dayanmaktadır. Endojen gelişim teorisinin yenilikçi rolü bilginin (eğitim, insan sermayesi, fiziki sermaye, "yaparak öğrenme", süreç veya ürün yeniliği) bilginin önde gelen rolünü savunmaktır (Baumon ve Ali (1997)). Genellikle, endojen büyüme teorisi bir

ekonominin büyüme oranını etkileyen dört faktörü vurgular: sabit ölçekli getiriler (Romer)¹⁸, altyapı yatırımları yoluyla devlet müdahalesi (R. Barro), Araştırma ve Geliştirme (Romer, s-Schumpeter), birikim beşeri sermayesinin (Lucas).

2.2 Ampirik literatür

Bu bölümün amacı, küreselleşmeyi ekonomik büyümeye bağlayan temel ampirik literatürü sunmaktır. Bu konuda çok sayıda bilimsel araştırma yapılmakta ve literatür hakkında kapsamlı bir inceleme yapmak gerçekçi olmayacaktır. Ampirik literatür başlamadan önce, farklı küreselleşme ölçümü sunacağız.

Küreselleşme ölçüm bir çeşitlilik var; ve bunu ölçmek için hiçbir standart kural yoktur. Küreselleşme ölçmek için birçok girişim yapılmıştır. Küreselleşmenin tanımını dayanarak, bu ölçümler tek indeksi ve sentetik endeksi bölünmüş (tablo 16).

¹⁸ Büyümeyi sermaye birkimi ile bağdaştır ve kamu altyapısının üreticilerine sağladığı iç tasarruf sayesinde uzun vadede artış teşkil edeceğini öne sürer.

Tablo 16: Küreselleşme ölçümlerinin sınıflandırılması

Küreselleşme Ölçümleri	
Sentetik indeksleri	Tek indeksleri
A.T. Kearney / Dış Politika Küreselleşme (KFP) Kearney (2003 2002) küreselleşme için bir çoklu ölçüm tanıtmak ilk girişimidir. Bu endeks, ekonomik entegrasyon, teknolojik bağlantısı, kişisel temas ve siyasi angajman ölçer. Bu küreselleşme Endeksi sadece 62 ülkede için hesaplanır (Caselli ve Gemelli 2008 daha fazla bakınız).	Açıklık Ticaret açıklığı ölçmek için en basit ve olağan indeksi ülke Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) ticaretin (ihracat ve ithalat toplamı) oranıdır. Ülkelerin dışa açıklık ticaret politikası (ticaret üzerinde kısıtlama) yanısıra bir ülkenin coğrafi ve ekonomik özellikleri bağlıdır.
KOF Bu endekse göre, küreselleşme ulusal sınırları aşındırır, ekonomiler, siyaset, teknolojileri ve kültürel bütünleşir, ve insanlar, mallar, sermayeler ve fikirler akımlarını kolaylaştırır. KOF endeksi ekonomik, sosyal ve siyasal küreselleşmenin boyutlarını kapsar. Değişkenlerin ağırlığını hesaplamak için temel bileşenler analizi kullanılmıştır.	Ortalama Tarife Oranı Ticarete kısıtlama mal ve hizmet ithalatında tarife oranı ortalaması ile ölçülmektedir. $T = \sum_i \frac{M_i t_i}{M}$ $M_i = i$ mal üzerinde ithalat, $t_i = i$ mal üzerinde gümrük vergisi oranı, $M =$ ithalat toplam. Bu indeks Agenor, (2004) ve Jaumotte, (2008) 'de kullanılmıştır.
CSGR Küreselleşme Endeksi Bu endeksi, 62 ülkeden 1982-2004 dönemi için küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve siyasal boyutları ölçer. CSGR endeksi KFP tamamlayıcı olduğu iddia ediliyor.	IMF'nin Kısıtlama Ölçümü 1967 yılından beri, sağlayan ülkelerdeki kısıtlamaların varlığı temel bilgiler IMF bir Değişim Anlaşmaları ve Exchange Kısıtlamalar Faaliyet Raporu yayınladı. uluslararası finansal işlemlere ilişkin kontroller aşağıdaki gibi sınıflandırılır: Birden fazla döviz kurları varlığı, ihracat gelirlerinin teslim düzenleyici gereklilikler, sermaye hesap işlemleri üzerindeki kısıtlamalar, cari işlemler üzerindeki sınırlamaların varlığı.
Maastricht Küreselleşme Endeksi (MGI) Küreselleşmenin bütün boyutlarını kapatmak için MGI endeksi küresel siyaset, örgütlü şiddet, küresel ticaret ve finans, sosyal ve kültürel, teknoloji ve çevre kullanır. Bu indeks, sadece 2000 ve 2008 için hesaplanır.	Chinn Ito endeksi Chinn ve Ito (2005) sermaye açıklık derecesini ölçmek için KAOPEN endeksi tanıttı. Chinn-Ito endeksi sıfır ile bir arasında normleştirilir. 182 ülke için KAOPEN 1970-2006 döneminde hesaplanmaktadır.
New globalization index (NGI) 2009 yılında Vujakovic küreselleşmeyi ölçmek için beş yeni değişkenlerle bir endeks geliştirmiştir. Bu değişkenler: yurtdışı yerleşiklere tarafından marka başvuruları, portföy yatırım stoku, yurtdışı yerleşiklere tarafından patent başvuruları ve çevre anlaşmaları.	DYY Üretim açısından bakıldığında, DYY küreselleşmenin önemli bir araçtır. Pek çok araştırmacı bir ülkenin mali açıklık almak için göstergesi olarak DYY kullanıyorlar. DYY yabancı yatırım çekmek için ülkelerin becerisini gösterir.
Küreselleşme indeksi (G-index) G-index, derinlik, genişlik, ulusal ve küresel ekonomi arasındaki karşılıklı bağımlılık zenginliği ölçmek için Randolph (2001) tarafından tanıtılmıştır. Değişkenlerin büyük ağırlık küreselleşmenin ekonomik boyutu aittir.	Dış Varlıklar ve Yükümlülükler Değerleme etkileri için yabancı varlıkların brüt stoklarının toplamı ve GSYH'ya oran olarak Yükümlülükler düzeltilmektedir. Bu oran, veri akışı sorunları atlar

Kaynak: Yazar

2.2.1 Uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme

Krugman (1990) için de, ticari liberalleşmenin gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik büyüme ve kalkınma için yararlı olmasının sebepleri şu şekilde sıralanır: ilk olarak, gelişmekte olan ülkeler, iş gücü yoğunluğuna, tarım ve imalat yönünde saptırılmış üretim

kalıplarına sahiptir. İnsanlar kişi başına düşen gelirleri düşüktür ve bu ülkelerdeki pazarlar genellikle küçüktür. Serbest ticaret rejimi, düşük maliyetli üreticilerin, iç piyasalarda talep edilenin çok ötesinde üretimlerini artırmalarına olanak tanır. İkincisi, yerel sanayi dayalı endüstrileşme daha yüksek sermaye ihtiyacına yol açarken, serbest ticaret rejimi çok daha büyük çapta olan daimi gelir temin eder ve son olarak da ithal ikame rejimleri, bürokratlara, hangi sanayinin geliştirilmesi gerektiği konusunda ya da önemli ölçüde verimi düşüren mikdar tahdidi kısıtlamalarında kıt dövizli paylaşırma ihtiyatı kazandırır. Öte yandan, açık ticaret rejimleri piyasaya daha fazla güvenmeyi zorunlu kılmaktadır. Ticaret liberalizasyonunun olumlu etkileri üzerine ampirik kanıt oldukça fazladır. Kraal ve David Dollars, ticaret liberalizasyonunun ekonomik kalkınma üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermişlerdir. Çalışmalarına göre, "hızlı globalleştiriciler" olarak tanımlanan dünyanın gelişmekte olan ülkelerinin üçte biri son yirmi yılda gelir artışı ve yoksulluğun azaltılması açısından son derece iyi sonuç vermiştir.

Ticaret liberalizasyonu, bir ulusun ekonomik büyümesi, geliri, GSYİH büyümesi ve yoksulluk seviyesi üzerinde olumlu etkiye sahiptir. Sonunda, çalışmalar, ayrıca, daha fazla rekabet sebebiyle, verimsiz firmaları iş dünyasından uzaklaştırdığından, vasıfsız iş gücünün reel ücretlerinin düşmesi ve / veya başlangıçta azalan olma açısından kısa vadeli maliyetlerin olabileceğini ileri sürmektedir (Bhagwah and Srivnivasan, 2001). Calderón ve Poggio¹⁹, ticaret açıklığının büyüme üzerindeki etkisini açıklayabilecek yapısal faktörleri incelemiştir. Ticaret açıklığının büyümesinin faydaları, eğitim, yenilikçilik, altyapı, kurumlar, düzenleyici çerçeve ve finansal kalkınma dahil yapısal alanlardaki ilerleme seviyesine bağlıdır. Nitekim, bu alanlarda ilerleme kaydedilmemesinin, ticaret açıklığının potansiyel yararlarını kısıtlayabileceğini bulmuşlardır. Chang ve al. beşeri sermayesine yapılan yatırımın daha güçlü olması, finansal piyasaların derinleşmesi, fiyat enflasyonunun daha düşük olması ve kamu altyapısının daha kolay bulunması durumunda, açıklığın büyüme etkilerinin önemli ölçüde iyileştirilebileceğini buldu. Watkins (2002), küreselleşmenin temsilcisi olarak uluslararası ticaret ve entegrasyonun, ülkeler arasındaki eşitsizliği artırdığını öne sürer, uluslararası ticaretten kazanılan bir doları 75 senti en zengin ülkelere giderken, 3 sent düşük gelirli ülkelere gider. Bajwa ve Siddiki (2011), 1986-2007 döneminde eş entegrasyon ve nedensellik testleri kullanarak Türkiye'deki ihracat ile ekonomik büyüme arasında iki yönlü nedensellik bulmaktadır. Ulusan (2012), 1997-1990 arasında ülke çapı bir araştırmada, GSYİH 'nın bir

¹⁹ Calderón C, Poggio V (2010) Trade and Economic Growth Evidence on the Role of Complementarities for CAFTA-DR Countries. World Bank Policy Research, Working Paper No.5426.

bölümü olarak ticari hacim ve ekonomik büyüme arasında önemli ve olumlu bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Bununla birlikte Norberg & Cheru (2006) birçok Afrika ülkesinde liberalleşmenin olumsuz etkilerinin ciddi olduğunu savunmaktadır. UNDP raporundan (2002) kaynak göstererek, SSA'daki 22 ülkenin 2000'li yıllarda kişi başına düşen gelirleri 1975-1985 yılları arasındaki zamandan daha düşük olduğunu savunmaktadır. Bu açıdan, Norberg & Cheru (2006), Washington Konsensüsünün ticari engellerin kaldırılması ve hükümet müdahalesinin azaltılması ya da kaldırılmasının yoksul ülkeler için her derde deva olduğuna olan inancında yalnızca yanlış olduğunu iddia etmektedir. Daha ziyade etkili devlet kurumlarının iyi işleyen bir pazar için ön şart olduğunu ileri sürmüşlerdir. Dahası, onlara göre, küreselleşmeden en çok payı elde etmiş olanlar, 1990'larda Latin Amerika'da olduğu gibi, tamamen açık olanlar değil, ekonomilerini kısmen liberalleştirmiş olan Asya ülkeleriydi. Başka bir deyişle, Asya hükümetleri temel ekonomik politikaları kontrol etme özgürlüğüne sahip oldukları için başarı mümkün oldu.

2.2.2 Doğrudan yabancı yatırım ve ekonomik büyüme

Genel ekonomik teori, örneğin finansal küreselleşmenin kaynakların daha verimli bir şekilde tahsis edilmesine neden olabileceğini, risk çeşitlendirmesi için olanaklar sağlayabileceğini, makroekonomik politikaları güçlendirdiğini ve dolayısıyla ekonomik kalkınmayı teşvik ettiğini göstermektedir (Stoianov, 2007). Brasoveanu, Dragota, Delia & Semenscu (2008) finansal gelişimin sermayenin marjinal verimliliğini artırmak, finansal araçlar tarafından emilen kaynakları azaltmak ve özel tasarruf oranını artırmak da dahil olmak üzere üç ana yolla büyümeyi etkileyebileceğini ileri sürmektedir. Gu ve Dong²⁰, mali küreselleşmenin zararlı veya faydalı büyüme etkisinin, ekonomilerin finansal gelişim seviyesine büyük ölçüde bağlı olduğunu vurgulamıştır. Aslında, mali açıklık, ülkelerin finansal sisteminde herhangi bir iyileşme olmaksızın gerçekleşirse, büyüme yerini volatiliteye bırakacaktır.

DYY, bir şirketin oylama menkul kıymetlerinin %10'unun veya daha fazlasının veya çıkarılmamış bir işletmedeki eşdeğer menfaatin sahipliği veya kontrolü olarak görülür. Yılmaz ve ark. (2011), 1980-2008 döneminde Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım ve ekonomik büyüme için bir zaman serisi testleri uyguladı, her iki serinin de eşbütünleşme ilişkisini olduğunu ve uzun süren bir ilişkiye sahip olduğunu gördü.

²⁰ Gu XH, Dong BM (2011) A Theory of Financial Liberalisation: Why are Developing Countries so Reluctant? World Economy 34: 1106–1123

Bununla birlikte, bazı çalışmalar tamamlayıcı politikalar üzerine odaklanarak küreselleşme ile büyüme arasında doğrusal olmayan bir ilişki olduğunu göstermektedir. Borensztein, De Gregorio ve ark. (1998), DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki rolünü geliştirmekte olan ülkelerdeki incelemek için içsel bir büyüme modelinin geliştirilerek DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini özlü bir çerçevede inceledi. Çalışmalarından, yabancı şirketlerin toplam ürün sayısına göre yaptıkları ürünlerin oranı ile ölçülen DYY, yeni çeşit sermaye mallarının getirilmesi maliyetlerini düşürür. Sonuçlar, beşeri sermaye stokuyla doğrudan yabancı yatırım arasında güçlü bir tamamlayıcı etki gösterdi ve aynı zamanda ekonomik büyümeyi artırdı. Onların sonuçları, DYY tarafından sağlanan ileri teknolojinin ülkenin beşeri sermayesi yeterli olduğu sürece ev sahibi ülkenin büyüme hızını artırdığını gözleyerek sonuç çıkarırlar. Bu durumda, DYY, yerli yatırımdan daha verimlidir. Rugumamu'ya (1994) göre, uluslararası ticaretin ve doğrudan yabancı yatırımların (DYY) büyümesinin nedenlerinden biri de küreselleşmenin derecesinin artmasıdır.

2.2.3 Küreselleşme ve ekonomik büyüme

Küreselleşme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, büyüme ve kalkınma literatüründe bir hayli hararetle tartışılan bir konudur. Teorik büyüme çalışmaları bazen küreselleşme ve büyüme arasındaki ilişkinin çelişkili ve kesin bir tartışması olduğunu rapor etmektedir. Bazı çalışmalar, yerli kaynakların verimli bir şekilde tahsisi, teknolojinin yayılması, faktör üretkenliğinde artış ve sermayenin güçlendirilmesi yoluyla küreselleşmenin büyüme üzerindeki etkisini olumlu buldu²¹. Diğerleri ise, küreselleşmenin siyasi istikrarsızlığı olan zayıf kurumlar ve küreselleşme sürecinde etkisiz etkinlikler konusunda uzmanlaşmış bazı ülkelerde küreselleşmenin ekonomik büyümesi üzerinde zararlı bir etkisi olduğunu savundu²².

Daouas (2001), küreselleşmenin ekonomik büyümeyi ve zenginliği teşvik ettiğini ispatlamaktadır; ancak tüm kıtalar ve ülkeler için geçerli değildir; özellikle az gelişmiş ülkeleri ve Afrika kıtasını, varlıklarını artırmak ve gelişmekten alı koyar. 2002'de, 14'ü geliştirmekte olan ülkeler olmak üzere 25 farklı ülkeden 25,000 kişinin katıldığı bir ankete göre, insanların yaklaşık %75'i, küreselleşmenin, ailelerinin yaşam standartlarını artırdığını kabul etmişlerdir²³.

Dreher (2006), küreselleşmenin, panel veri yöntemlerine KOF endeksini kullanarak büyüme üzerinde istatistiksel olarak olumlu bir etkisi olduğunu bulmuştur. Rao ve al. (2011), daha yüksek küreselleşme seviyesinin, KOF endeksinin ekonomik, siyasi ve sosyal alanlardan

²¹ Borensztein E, De Gregorio J, Lee JW (1998); Grossman GM, Helpman E (1991).

²² Borensztein E, De Gregorio J, Lee JW (1998); De Melo J, Gourdon J, Maystre N (2008); Berg A, Krueger AO (2003).

²³ Environics International, Global Public Opinion on Globalization in Toronto, February 2002.

gelen birçok değişimi içerdği küreselleşmenin ön ölçüsü kullanılarak istikrarlı bir büyüme oranının daha yüksek olmasına neden olduğunu ortaya koymaktadır. Başka bir çalışmada, Rao ve ark. (2011), KOF endeksi ile panel veri tahminlerini uygulayan 21 düşük gelirli Afrika ülkesinde küreselleşmenin büyüme üzerinde küçük ancak istatistiksel olarak önemli etkileri olduğunu bulmaktadır.

Kabadayı ve ark. (2013), genel küreselleşmenin geçiş ülkelerindeki büyüme üzerinde statik olarak önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Rodriguez ve Rodrik²⁴, Dollar'ın sağlamlığına meydan okudu (1992), Sachs, Warner ve ark. (1995) ve Edwards²⁵ çalışmaları. Zayıf kanıtların açıklık ve büyüme arasında pozitif bir ilişki fikrini desteklediğine inanmışlardı. Bazı belirgin büyüme göstergelerinin kontrolü yetersizliğinden ve kapsamlı olmayan ticaret açıklık endeksinden yararlanarak bu çalışmaların eksikliklerini belirttiler. Son olarak, küreselleşme savunucuları, küreselleşme sürecine büyük oranda angaje olmuş ülkelerin muhtemelen daha yüksek bir ekonomik büyüme sadece değil, aynı zamanda daha fazla refah, daha demokrasi ve giderek barışçıl koşullar yaşayacaklarını iddia ediyor (Vadlamannati, 2009).

Küreselleşme savunucularının iyimserliğinin aksine, şüpheci, yüksek düzeyde küreselleşmenin, ekonomik büyümeye olumsuz etkiler yoluyla ekonomik ve sosyal eşitsizliklere yol açan yerli ekonomi üzerinde olumsuz etkilere sahip olduğunu ileri sürmektedir (Rao, Tamazian, & Vadlamannati, 2008).

Bununla birlikte, küreselleşme alanında yapılan birçok literatür, ticaretin veya yabancı sermayenin hacminin (reel endekslerin) ekonomik büyüme üzerindeki etkisine odaklanmaktadır. Fakat, gerçek indekslerin, finansal küreselleşme ve ticaret politikalarını oransal olarak göstermemesi sorun teşkil etmektedir. Koruma ve fiyatlandırma oranı, bir ülkedeki ticaret kısıtlamalarını dikkate alan politika temelli değişkenler olduğu için hesaplanmalıdır. Bu nedenle, küreselleşme endeksinin ticaret, sermaye sınırlamalarını ve sermaye hacmini içermesi gereklidir. Dolayısıyla çalışmamızda KOF endeksini kullanacağız. Bu endeksin ekonomik boyutu, ülkelerin ticaret ve sermaye akışlarının hacmini ve kısıtlamasını ele almaktadır.

Birçok çalışmaya rağmen, BAEPB ülkelerindeki ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, bilimizde halen mevcut değildir. Küreselleşmenin etkileri üzerine

²⁴ Rodriguez F, Rodrik D (2000) Trade policy and economic growth: a skeptic's guide to the cross-national evidence. NBER Macroeconomics Annual 15: 261–325

²⁵ Edwards S (1998) Openness, productivity and growth: what do we really know? Economic Journal 108: 383–398

yapılan son çalışmaların sonuçları (Zeinelabdin, AR. (1998) ve Dabour, N. (2000)), nemsiz değildir çünkü küreselleşmenin bir ampirik modelle etkisini düşünmemiştir. Ampirik modeli kullananlar, bir ülkede küreselleşmenin etkileri zerine (Ates, D. (2005) ve Oyvat, C. (2011)) veya Asya Doğu bölgesi gibi farklı gruplarda bulunan bazı İKT yeleri için (Guillaumin C (2009)) veya bir grup gelişmekte olan ülke olarak (Haddad ME, Lim JJ, Saborowski C (2010) ve Warner, A. (2003)) araştırma yaptılar. Bu nedenle, bu çalışmanın amacı, ekonomik küreselleşmenin BAEPB'daki ekonomik büyüme üzerindeki etkileri hakkında bir fikir edinmektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN BAEPB ÜLKELERİNİN EKONOMİK BÜYÜMESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ANALİZİ: METODOLOJİ VE UYGULAMA

Bu bölümde, küreselleşmenin BAEPB ülkenin ekonomik büyümesi üzerindeki etkilerini değerlendirmek amacıyla panel data ekonometrisi kullanılarak bir uygulama yapılmaktadır. Buna göre, öncelikli olarak uygulamada kullanılacak olan ekonometrik model, veri seti ve yöntem sunulmaktadır. Sonraki aşamada ise uygulamadan ulaşılan sonuçlara yer verilmekte ve elde edilen bulgular değerlendirilmektedir.

3.1 Ekonometrik model, veri seti, ve yöntem

Bu altbölümde, ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri araştırmak için kullanılan ekonometrik model, veri seti ve yöntem tanıtılmaktadır.

3.1.1 Büyümeye yönelik ampirik model

Küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz etmek için iki model tahmin etmemiz gerekir:

➤ Birinci model: Cobb-Douglas

Çok girişli Cobb-Douglas üretim fonksiyonundan dinamik bir panel büyüme regresyon modeli tahmin edilmektedir. Birçok ekonomik büyüme modelinin başlıca özelliğidir ve şu şekilde yazılabilir (Nicholson 1998):

$$Y = \prod_{i=1}^n X_i^{\alpha_i} \quad (1)$$

Burada Y =kişi başına GSYİH; X_i = i girdişi faktör(i =sermaye, emek,..., n çıkış faktör); ve α_i giriş X_i 'ye ilişkin, Y esnekliktir.

$0 \leq \alpha_i < 1$, olmak üzere $\sum_{i=1}^n \alpha_i = 1$ ise, üretim fonksiyonun ölçeğe göre sabit getirisi vardır, ki bu durum da her bir girdinin marjinal üretkenliği azalltığını gösterir. Ölçeğe göre sabit getirinin artış seviyesi $\varepsilon = \sum_{i=1}^n \alpha_i$ 'ye bağlı olarak,²⁶ yularındaki Cobb-Douglas fonksiyonuna dahil edilebilir.

Ekonomik büyüme üzerindeki mevcut literatüre göre, denklemin 1'de giriş faktörleri işgücü, sermaye, beşeri sermayesi içerebilir. İşgücü ve sermaye ekonomik büyüme modelinde

²⁶ Economic Growth under Globalization: Evidence from Panel Data Analysis, Renan Zhuang and Won W. Koo, 2007.

iki temel girdi faktörleridir. Örneğin, Solow'un (1956) denge büyümesi, iki girdi (işgücü ve sermaye) ve ölçeğe sabit getirilerle Cobb-Douglas fonksyonu temel almaktadır. Beşeri sermaye, insanların istihdamda kullanılan becerilerini ve yeteneklerini tanımlama ve kategorize etme yoludur. DYY ve uluslararası ticaret uzun süredir ekonomik büyümeyi yönlendiren önemli faktörler olarak kabul edilmiştir (Dollar ve Kraay, 2004; Balasubramanyam ve diğerleri, 1996; Salvatore ve Hatcher, 1991). Bu araştırmanın da amacı ekonomik büyüme üzerinde ekonomik küreselleşmenin etkilerini inceleme olduğu için, 'ecoglo' değişkeni eklenmiştir. Bu değişken küreselleşme seviyesini ölçen bir endekstir. Sözelimi LABOR, GFCF, ENROL, ECOGLO sırasıyla, işgücü, yurtiçi sermaye, beşeri sermaye ve ekonomik küreselleşme denklem şöyle olur:

$$Y = labor^{\alpha_1} gfcf^{\alpha_2} enrol^{\alpha_3} ecoglo^{\alpha_4} \quad (2)$$

Doğal logaritmayı ve toplam türevini 2. denklemden alarak aşağıdaki kişi GSYİH büyüme denklemini elde ederiz:

$$\dot{Y} = \alpha_1 labor + \alpha_2 gfcf + \alpha_3 enrol + \alpha_4 ecoglo \quad (3)$$

Her bir değişken üzerinde bir nokta büyüme hızını gösterir ve α_i giriş faktör i ile ilgili olarak, Y esnekliğidir.

➤ İkinci model: Dinamik model

Birinci denklem ile aynıdır, fark şu ki, kişi başı GSYİH, dinamik etki nedeniyle bir süre ertelenmiştir. Açıklayıcı değişkenler arasında bir veya daha fazla gecikmeli endojen değişkenlerin varlığı ile karakterize edildiğinde, bir modelin dinamik olduğu söylenir. Modelin sunumu için, bir otoregresif model ele alacağız:

$$y_{it} = \gamma y_{it-1} + \beta x_{it} + \alpha_i + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

y_{it} = endojen değişken; x_{it} = eksojen değişken; γ ve β = tahmin edilecek parametrelerdir; α_i = bireysel heterojenlik; ε_{it} = rassal terim; $i = (1, \dots, k)$ ve $t = (1, \dots, T)$.

3.1.2. Değişkenlerin açıklamaları

Bu çalışmada kullanılan değişkenlerden KOF endeksi'ye ilişkin veriler ekonomik KOF endeks (2000-2014) "KOF Swiss Economic Institute"²⁷ çevrimiçi veritabanından derlenmiştir. Kişi başına GSHİY, işgücü, yurtiçi sermaye stoku ve beşeri sermaye değişkenlerin verileri

²⁷ <http://globalization.kof.ethz.ch/>

Dünya Bankası “Dünya Kalkınma Göstergeleri (WDI, ağustos 2016)” çevrimiçi veritabanından elde edilmektedir. Bu çalışmaladaki değişkenler şunlardır:

➤ **Kişi Başına GSYİH (sabit 2010 ABD doları)**

Kişi başına GSYH, gayri safi yurtiçi hasıla yılın ortasında nüfusa bölünmüştür. Bu, bir ülkenin veya bölgenin ekonomisinin seviyesini belirleyen temel önemli bir değişkendir. Bir dönemden diğerine artışı, ekonomik büyümesine yol açar. Bu değişkenin gecikmeli değişken olarak kullanımı, geçmişteki ekonominin seviyesi BAEPB bölgesinde büyüme üzerinde bir etkiye sahiptir. Burada, tahminler yaparak “GDPP” kişi başına GSYİH (sabit fiyatlar 2010 ABD doları) temsil edecektir.

➤ **İşgücü (toplam işgücü)**

İşgücü, istihdam edilenlerin sayısı tarafından ölçülür. Beşeri sermaye açısından üretim sisteminde önemli bir yere sahiptir. Amaç ise, neoklasik modelde kullanılmasını sağlamaktır. Beklenen işaret pozitifdir.

➤ **Yurtiçi sermaye stoku**

Sermaye stokunun, bu çalışmanın kapsamına giren ülkeler için doğrudan mevcut olmadığı göz önüne alındığında, K faktörü, dayanıklı malzemeler ve makine alımlarında sermaye harcamalarının alındığı Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu (Cari ABD doları) değeri ile yaklaştırılmıştır. Bu proxy sermaye stoğu, birçok çalışmada kullanılmıştır (Barro, 1999; Balasubramanyam ve diğerleri, 1996; Kahpaiboon, 2004). Beklenen işaret pozitifdir.

İşgücü ve sermaye ekonomik büyüme modelinde iki temel girdi faktörüdür.

➤ **Beşeri sermaye**

Beşeri sermayesine yapılan yatırım ticaret liberalizasyonunun etkilerini güçlendirebilir çünkü yeni teknolojilerin benimsenmesini ve asimilasyonunu teşvik eder ve böylece verimlilik artar (Acemoğlu ve Zilibotti, 2001). Örneğin, Tenou (1999) tarafından aktarılan Jamison ve Lau (1982), gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş tohum, sulama ve gübre yatırımlarının verimliliğini dört yıllık İlköğretim seviyesine sahip çiftçiler için daha yüksek olduğunu göstermiştir; okuma yazma bilmeyen kişilere kıyasla. Bazı ekonomistler beşeri sermaye stokunu “okula kaydolma oranı” ndan faydalananarak ölçmektedirler (Barro, 1991; Barro & Lee, 1993). Bu çalışmada, beşeri sermaye ilk okullara kaydolma oranları her iki cinsiyet (sayı) baz alınarak ölçülmüştür. Romer’i (1990) takip ederek, ampirik modelimize

beşeri sermayeyi ekledik, çünkü beşeri sermaye işgücü'den farklıdır. Beklenen işaret pozitiftir.

➤ KOF endeksi

Küreselleşme ölçütü KOF Endeksi'dir (Dreher ve diğerleri, 2008). Küreselleşmenin KOF endeksi 2002'de tanıtıldı (Dreher, 2006'da yayınlandı) ve güncellendi ve Dreher, Gaston ve Martens'de (2008) ayrıntılı olarak açıklandı. Genel endeks küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve politik boyutlarını kapsar. Daha spesifik olarak, KOF endeksinin üç boyutu şöyle tanımlanır: ekonomik küreselleşme, malların, sermayenin ve hizmetlerin uzun mesafeli akışlarının yanı sıra, borsalarda eşlik eden bilgi ve algılamalar olarak tanımlanmaktadır; politik küreselleşme, hükümet politikalarının yayılması ile karakterize edilir; ve sosyal küreselleşme, fikirlerin, bilginin, imajların ve insanların yayılması olarak ifade edilir.

Küreselleşme endekslerini oluştururken, yukarıdaki değişkenlerin her biri bir ila yüz arasında ölçekte bir dizine dönüştürülür; burada yüz belirli bir değişkenin maksimum değeri ve birinin en düşük değeridir. Daha yüksek değerler, daha fazla küreselleşmeyi ifade eder. Veriler, orijinal dağılımın yüzdelik değerlerine göre değişir. Alt endekslerin hesaplanmasında kullanılan ağırlıklar, ülkelerin ve yılların tümü için temel bileşen analizi yardımıyla belirlenmiştir. Analiz, her bir alt grupta kullanılan değişkenlerin varyansını bölümlendirir. Ağırlıklar daha sonra ortaya çıkan ana bileşenin varyasyonunu maksimize edecek şekilde belirlenir, böylece indeksler varyasyonu mümkün olduğunca yakalar. Küreselleşmenin toplam endeksini elde etmek için aynı prosedür alt endekslere uygulanır. Veriler yıllık bazda hesaplanmaktadır. Bununla birlikte, tüm veriler tüm ülke ve yıllar için mevcut değildir. Eksik veri marjı ekstrapole ise tüm değişkenler daha önce doğrusal olarak enterpolasyonlanır. Temel veri % 40 mevcut değilse veya üçten en az iki alt endekslerin hesaplanmazsa hiçbir değer belirtilmemektedir. Ekonomik, sosyal ve siyasal küreselleşmeyle ilgili endekslerin yanı sıra genel endeks, bir araya getirilmiş alt düzey küreselleşme endeksleri yerine ağırlıklı bireysel veri serileri kullanılarak hesaplanmaktadır.

Bu çalışmada ekonomik küreselleşme odaklanmaktadır. Ekonomik küreselleşme endeksi iki değişken grubunu içerir: (i) reel akışlar (ticaret, doğrudan yabancı yatırım, portföy yatırımları ve yabancı uyruklulara yapılan ödemeler) ve (ii) kısıtlamalar (gizli ithalat engelleri, ortalama tarife oranı, uluslararası ticarete alınan vergiler ve sermaye hesabı kısıtlamaları. Beklenen işaret pozitiftir.

Tablo 17: Değişkenlerin açıklamaları ve elde edildiği kaynaklar

Simge	Açıklama	Kaynak
GDPP	Kişi Başına GSYİH (sabit 2010 ABD doları)	WDI (2016)
LABOR	İşgücü (toplam işgücü)	WDI (2016)
GFCF	Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu (Cari ABD doları)	WDI (2016)
ENROL	Beşeri sermaye ilk okullara kaydolma oranları her iki cinsiyet (sayı)	WDI (2016)
ECOGLO	Ticaretin ve dış sermaye akışının ve ticaret ve sermaye akışındaki kısıtlamaların kategorize edilmiş bir indeksi olan KOF endeksinin ekonomik küreselleşme boyutu.	KOF Swiss Economic Institute

Kaynak: Yazar

Değişkenlerin sunumunun ardından iki model temsil eden iki denklem yazabilmektedir.

Birinci denklem:

$$lngdpp_{it} = \alpha + \beta_1 lnlabor_{it} + \beta_2 lngfcf_{it} + \beta_3 lnenrol_{it} + \beta_4 lnecoglo_{it} + \varepsilon_{it} \quad (5)$$

Burada, bağımlı değişken *lngdpp* logaritması alınmış kişi başına GSYİH, açıklayıcı değişkenlerden *lnlabor* logaritması alınmış işgücü; *lngfcf* gayri safi sabit sermaye oluşumu; *lnenrol* logaritması alınmış beşeri sermaye; *lnecoglo* logaritması alınmış ekonomik küreselleşme endeksi; ve ε_{it} hata terimi ifade etmektedir.

İkinci denklem:

$$lngdpp_{it} = \alpha' + \beta_1 lngdpp_{it-1} + \beta_2 lnlabor_{it} + \beta_3 lngfcf_{it} + \beta_4 lnenrol_{it} + \beta_5 lnecoglo_{it} + \varepsilon_{it} \quad (6)$$

lngdpp_{it-1} kişi başına GSYİH'yi bir dönem gecikmeli logaritma ifade etmektedir, α ve α' tahmini katsayılarıdır.

3.1.3 Yöntem

i. Yatay Kesit Bağımlılığı

Bu çalışmada, öncelikle, Breusch-Pagan (1980) tarafından geliştirilen Lagrange Çarpanı (LM) testi, ve daha sonra Pesaran ve al. (2008) tarafından geliştirilen Bias Adjusted Cross Sectional Dependence Lagrange Çarpanı (LMadj) testi ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığı olup olmadığını görmek için test edilmiştir. Breusch ve Pagan (1980) ve Pesaran (2004) 'e göre, seriler arasında kesit bağımlılığı mevcutken, dikkate alınmazsa, analiz

yapılırken tüm tahmin sonuçları etkilenir. Yatay kesit bağımlılığı dikkate varsa, tahmin sonuçları önyargılı ve tutarsız olacaktır. Yatay kesit bağımlılığı ve serisi arasındaki ilişkiyi anlamamanın iki yolu vardır. Birincisi, Breusch ve Pagan (1980) tarafından geliştirilen LM test istatistikleridir ve eğer panelin zaman boyutu (T) yatay kesit boyuttan (N) daha büyükse kullanılır. Öte yandan, ikinci test Pesaran'ın (2004) CD testidir, hem $T > N$ hem de $N > T$ ise kullanılır. Bu testlerde, topluluk ortalaması sıfır ise, ancak bireysel ortalama sıfırdan farklıysa, sonuçlar önyargılı olacaktır. Lagrange Çarpanı (LM) testi aşağıda gösterilmiştir:

$$LM_1 = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij}^2 \sim \frac{\chi_{N(N-1)}^2}{2} \quad (7)$$

$\hat{\rho}_{ij}$ artıkların pairwise korelasyonunun örnek tahminidir. LM, yatay kesit bağımlılığın boş hipotezi altında $N(N-1)/2$ serbestlik derecesine sahip ki-kare şeklinde asimptotik olarak dağıtılır.

Önyargılı sorunu çözmek ve gidermek amacıyla, Pesaran ve ark. (2008) LM test istatistiklerini değiştirdi ve Bias Adjusted Cross-sectional Dependence Lagrange Çarpanı (LM_{adj}) testi haline geldi.

LM_{adj} testi aşağıda gösterilmiştir:

$$LM_{adj} = \left(\frac{2}{N(N-1)} \right)^{1/2} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij}^2 \frac{(T-K-1)\hat{\rho}_{ij} - \hat{\mu}_{Tij}}{v_{Tij}} \sim N(0,1) \quad (8)$$

Not: $\hat{\mu}_{Tij}$ = ortalama; v_{Tij} = varyans

Buradan elde edilecek olan test istatistiği, asimptotik olarak standart normal dağılım göstermektedir (Pesaran, vd. 2008). Testin hipotezleri:

H_0 : Yatay kesit bağımlılığı yoktur

H_1 : Yatay kesit bağımlılığı vardır.

Test sonucunda elde edilecek olasılık değeri 0.05'ten küçük olduğunda, %5 anlamlılık düzeyinde, H_0 hipotezi reddedilmekte ve paneli oluşturan birimler arasında yatay kesit bağımlılığı olduğuna karar verilmektedir (Pesaran vd., 2008).

Olasılık değeri 0.05'den (% 5 anlamlılık düzeyi) düşükse, H_0 reddedilir. Başka bir deyişle, panelde seriler arasında kesit bağımlılığı vardır. Yatay kesit bağımlılığını analiz ettikten sonra, yansız tahminleri elde etmek için serideki varlık birimi kökünü test etmektedir.

ii. Birim Kök Test

Bu çalışmada yatay kesit bağımlılık sağlayan ortalama birey yatay kesitsel genişletilmiş dickey fuller (CADF) istatistik değerini dikkate alıyoruz. Serinin sabit olup olmadığını görmek için CADF birim kök testi kullanılır. Pesaran (2003), CADF regresyonunda standart birim kök istatistiklerine dayanan bir test önermektedir. Genel olarak, regresyon şu şekilde olur:

$$\Delta Y_{it} = \alpha_i + \beta_i \cdot Y_{i,t-1} + \sum_{j=1}^{pi} \delta_{ij} \Delta Y_{i,t-j} + d_i \cdot \tau + c_i \cdot \bar{Y}_{t-1} + \sum_{j=0}^{pi} \varphi_{ij} \cdot \Delta \bar{Y}_{i,t-j} + \varepsilon_{it} ,$$
$$t = 1, 2, \dots, T; i = 1, 2, \dots, N. \quad (9)$$

$\bar{Y}_t = N^{-1} \cdot \sum_{j=1}^N Y_{jt}$, $\Delta \bar{Y}_{i,t} = N^{-1} \sum_{j=1}^N \Delta Y_{jt}$ ve ε_{it} seri olarak korelasyonsuz regresyon hatasıdır.

CADF testinin sıfır ve alternatif hipotezleri aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

$$H_0 : bi = 0$$

$$H_A : bi < 0, i = (1, 2, \dots, N) \text{ için}$$

CADF sınavında da bi katsayılarına ilişkin t değerleri bulunur.

Ayrıca panel birimi kök testi her bir ülke için CADF testi ile yapılır ve panel birimi kök testi, CIPS elde etmek için birim kök testlerinin ortalaması alınarak tüm ülkeler için kullanılır. CIPS, Pesaran (2006) tarafından geliştirilen panel için genel birim kök test istatistiğidir. CIPS test istatistiğini şu şekilde elde etmektedir:

$$CIPS = N^{-1} \sum_{i=1}^N CADF_i \quad (10)$$

iii. Sabit etkiler ve Rassal etkiler Testi

Hurlin (2006)'a göre: *Panel verisinin bir örneğini değerlendirirken, kontrol etmeniz gereken ilk şey, veri üretme sürecinin homojen veya heterojen özellikli olmasıdır. Ekonometrik bir bakış açısından, bu, bireysel boyutta incelenen modelin katsayılarının eşitliğini test etmeye eşdeğerdir. Ekonomik açıdan bakıldığında, bu testler, incelenen teorik modelin tüm ülkeler için tam olarak aynı olduğunu varsayan mı yoksa tam tersine, her bir ülkeye özgü spesifikasyonlar mı olduğunu varsaymaya yetkili olup olmadığını belirlemektedir.*

Sabit etki modelini doğrulamak için Fisher testini uygulayacağız, Rassal etki modeli için Breusch-Pagan testi (LM-testi), Hausman testini, iki test arasındaki ayrımcılık için kullanmıştır.

- **Sabit Etkiler**

Somut olarak, Fisher testi ile, incelenen teorik modelin bütün ülkeler için tamamen aynı olduğunu ya da tam tersine, ülkeye özgü özgülüklerin olup olmadığını belirlemeye çalışmaktadır.

Uygulanacak model:

$$Y_{it} = \beta_1 X_{it} + \alpha_i + U_{it} \quad (11)$$

Burada, $i=1,...,N$ ve $t=1,...,T$; U_{it} hata terimidir.

Testin hipotezi aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

H_0 : bireysel etkilerin olmaması

H_1 : Sabit etkiler varlığı

- **Rassal Etkiler**

Zaman bazında ölçülemeyen değerler olduğunda bu model kullanılmaktadır. Rassal etkiler, varlığın hata teriminin tahmin edicilerle ilişkilendirilmediğini varsayar. Rassal etkiler modeli aşağıdaki gibidir:

$$Y_{it} = \beta X_{it} + \alpha + U_{it} + \varepsilon_{it} \quad (12)$$

Breusch-Pagan testi (LM-testi) rassal etki modeli ve etkisiz modeli ayırt etmek için kullanılır.

Testin hipotezi aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

H_0 : etkilerin olmaması

H_1 : rassal etkilerin varlığı

- **Hausman Testi**

Sabit veya Rassal etkiler arasında karar vermek için boş hipotezin, tercih edilen modelin rassal etki olduğuna, sabit etki alternatifine karşı bir Hausman testi çalıştırabilmektedir (bkz. Green, 2008, bölüm 9).

H_0 : Rassal etkilerin varlığı

H_1 : Sabit etkilerin varlığı

Sonuç $k-1$ serbestlik derecesi ile χ^2 yasası takip edilmektedir. Boş hipotez reddedilemezse, diğer bir deyişle, p-değeri güven seviyesinden büyükse, hatalar ve açıklayıcı değişkenler arasında bir korelasyon yoksa rassal etkiler kullanılır.

iv. **Rassal etkiler veya Sabit etkiler modeli tahmini**

Her iki model de yukarıda tahmin edilmiştir. İki modeli (sabit etki ve rassal etki) tahmin ettikten sonra, ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin kısa dönemi etkileri için seçilen modelin bir başka tahmini yapılması gerekecektir. Bu seviyede, fikir, Leblond ve Belley-Ferris (2004) tarafından yayınlanan komuta göre seçilen modelin (sabit veya tesadüfi efekt) bir başka tahmini yapmaktır.

v. **Arellano ve Blond (1991)/Blundell ve Bond (1998) yöntemi**

Ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini daha iyi anlamak ve eşzamanlılık önyargılarına ilişkin panel çalışmaları sorunlarının üstesinden gelmek için daha verimli ekonometrik teknikler kullanılması kaçınılmazdır. Bu teknikler arasında, dinamik panelde “Generalized Method of Moments” (GMM) vardır. Bu yöntem, eş zamanlı önyargı, ters nedensellik ve ihmal edilen değişkenlerin sorunlarına çözümler sağlayabilir. Ayrıca model tahmini için GMM dinamik panel sistemi kullanmıştır. Dinamik model, açıklayıcı değişkenler olarak bağımlı değişken rakamının bir veya daha fazla gecikmesi olduğu bir modeldir.

GMM dinamik paneli Holtz-Eakin, Newey and Rosen (1990), Arellano and Bond (1991) ve Arellano ve Bover (1995) tarafından geliştirildi. İki tür GMM tahmincisi vardır: Arellano ve Bond'un tahmincisi (1991) (farktaki GMM tahmincisi) ve Blundell ve Bond (1998) (sistemdeki GMM). Arellano ve Bond (1991), değişkenlerin herhangi bir önyargını ortadan kaldırmak olan amacı farktaki tahminini önermektedir.

Arellano Bond denklemi aşağıdaki gibidir:

$$Y_{it} = \delta Y_{i,t-1} + U_{it} \quad (13)$$

burada $U_{it} = \mu_i + v_{it}$ ve $\mu_i \sim IID(0, \sigma_\mu^2)$; $v_{it} \sim IID(0, \sigma_v^2)$.

Öncelikle, bireysel etkileri ortadan kaldırmak için fark yaratıyoruz:

$$y_{iT} - y_{i,T-1} = \delta(y_{i,T-1} - y_{i,T-2}) + \beta(x_{iT} - x_{i,T-1}) + (v_{iT} - v_{i,T-1}) \quad (14)$$

Blundell ve Bond (1998), birinci fark denklemlerini, değişkenlerin ilk farkları tarafından yerleştirildiği seviye denklemleriyle birleştiren GMM sistem tahmincisini sunmaktadır. Bu Arellano ve Bond (1991) tarafından önerileninkinden daha etkili gibi gözükmemektedir. Dinamik panelde GMM tahmincisine iki testi birleştirmektedir:

- Sagan testi (Arellano ve Bond, 1981): birinci ve ikinci dereceden korelasyon yokluğunu kontrol etmek için kullanılır. Sagan testi standartlaştırılmış ortalama rezidüel otomatik varyansa dayanmaktadır ve H_0 hipotezi altında $\{N(0,1)\}$ normal dağılımı izlemektedir.
- Arellano ve Bond oto-korelasyon testleri: H_0 , ikinci derece fark denkleminin otokorelasyon hatalarının yokluğudur.

GMM, ekonomik küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelenmesinde endojenlik sorununu ayarlayabilir.

3.2 Uygulama Sonuçları ve Bulguların Değerlendirilmesi

3.2.1 Yatay kesit bağımlılığı test sonuçları

Bu çalışmada, değişkenlerde yatay kesit bağımlılığının varlığı, Eviews 9 ile kontrol edilmiş ve tablo 18'deki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 18: Yatay Kesit Bağımlılığı

CD tests	t-statistik	Olasılık
Breusch-Pagan LM	123.5496	0.0000
Pesaran LM	11.69930	0.0000
Bias-corrected scaled LM	11.41359	0.0000

Kaynak: Yazar

CD testlerinin sonuçlarına göre, H_0 reddedildi ve kesitlere bağımlılık varılmıştır. Bu durumda paneli oluşturan ülkeler arasında, yatay kesit bağımlılığı vardır. Bir ülkeden gelen şoklar diğer ülkeleri de etkilemektedir. Ayrıca, herhangi bir nedenle, herhangi bir ülkede kişi başına GSYİH, LABOR, GFCF, ENROL ve ECOGLO ile ilgili herhangi bir şok olursa, diğer ülkelerin de etkilenir. Bu nedenle, bu ülkelerdeki karar vericiler ekonomi politikalarını belirlerken diğer ülkeler tarafından uygulanan politikaları ve bu ülkelerin GDPP, LABOR, GFCF, ENROL veya ECOGLO değişkenlerini etkileyen şokları da göz önünde bulundurmalıdırlar.

3.2.2 CADF Birim Kök Testleri

Analizlerde kullanılan değişkenlerin durağanlıklarının incelenmesinde ADF birim kök testi kullanılmıştır. Yatay kesit bağımlılığını dikkate alınarak birimi kök test istatistiğinin sonuçları tablo 19'de yer almaktadır. CADF paneline göre serinin ilk farkını aldıktan sonra tüm seriler durağandır. Dolayısıyla, H_0 reddedilir.

Tablo 19: CADF Panel Birimi Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	t- statistik	Sabit				t- statistik	Sabit ve trend			
		Prob	Cv %10	Cv %5	Cv %1		Prob	Cv %10	Cv %5	Cv %1
lngdpp	-1.126	0.935	-2.220	-2.370	2.660	-2.171	0.580	-2.760	-2.920	-3.210
D.lngdpp	-2.665	0.007	-2.220	-2.370	-2.660	-3.318	0.045	-2.760	-2.920	-3.210
lnlabor	-1.482	0.723	-2.220	-2.370	-2.660	-3.020	0.025	-2.760	-2.920	-3.210
D.lnlabor	-2.823	0.025	-2.220	-2.370	-2.660	-3.934	0.007	-2.760	-2.920	-3.210
lngfcf	-1.005	0.966	-2.220	-2.370	2.660	-1.836	0.854	-2.760	-2.920	-3.210
D.lngfcf	-3.174	0.040	-2.220	-2.370	-2.660	-4.299	0.051	-2.760	-2.920	-3.210
lnenrol	-1.958	0.260	-2.220	-2.370	2.660	-1.642	0.939	-2.760	-2.920	-3.210
D.lnenrol	-2.738	0.002	-2.220	-2.370	-2.660	-3.437	0.001	-2.760	-2.920	-3.210
lnecoglo	-2.405	0.036	-2.220	-2.370	2.660	-1.642	0.939	-2.760	-2.920	-3.210
D.lnecoglo	-3.488	0.022	-2.220	-2.370	-2.660	-3.553	0.034	-2.760	-2.920	-3.210

Not: D. değişkenin ilk farkını belirtir. Kritik değerler Pesaran'dan (2006) elde edilmiştir.

Kaynak: Yazar

i. Sabit Etki

Sonuçlar aşağıdaki gibidir:

$$F(7, 108) = 422.48$$

$$\text{Prob} > F = 0.0000$$

Olasılığı % 5'dan daha düşüktür. H_0 hipotezi kabul edilemez, modelde sabit etkilerin varlığı sonuçlandırmaktadır.

ii. Rassal Etki

Sonuçlar aşağıdaki gibidir:

$$\text{Wald chi2}(4) = 209.97$$

$$\text{Prob} > \text{chi2} = 0.0000$$

Olasılığı % 5'dan daha düşüktür. H_0 hipotezi kabul edilemez. Sonuç, rassal bir modeldir.

Fakat, Sabit ya da Rassal Etki testlerinden hangisinin kullanılacağını görmek için Hausman testi yapılacaktır.

iii. Hausman Test

Test sonuçları aşağıdaki gibidir:

$$\begin{aligned}\chi^2(4) &= (b-B)'[(V_b-V_B)^{-1}](b-B) \\ &= 13.55\end{aligned}$$

$$\text{Prob}>\chi^2 = 0.0089$$

Hausman test olasılığı% 10'dan daha az olduğu için, H_0 reddedilir. Böylece, Sabit Etkiler modeli kullanılır.

3.2.3 Modeller tahmini ve yorum sonuçları

İki modelin tahmin sonuçlarını sunmaktadır.

i. Birinci model

$$\ln gdp_{it} = \alpha + \beta_1 \ln labor_{it} + \beta_2 \ln gfcf_{it} + \beta_3 \ln enrol_{it} + \beta_4 \ln ecoglo_{it} + \varepsilon_{it}$$

Sabit etkilerden elde edilen sonuçlar tablo 20'da gösterilmektedir.

Tablo 20: Sabit Etki Modelinin Sonuçları/Bağımlı Değişken: GDPP

	Bağımlı değişken: d.lngdpp		
Değişkenleri	Katsayıları	z	p>z
d.lnlabor	-0.04**	-1.02	0.039
d.lngfcf	0.021***	1.38	0.007
d.lnenrol	0.13**	2.21	0.027
d.lnecoglo	-0.043*	-1.87	0.062
_cons	-0.01	-0.77	0.443
Prob > chi2	0.0091		

Kaynak: Yazar tarafından Stata 12 yoluyla yapılmıştır. Not: *: %1, **: %5, ***: %10 anlamlılık düzeyinde Sabit Testi ifade etmektedir.

Ekonomik küreselleşme endeksinin katsayısı anlamlı ve olumsuzdur. Bu yüzden, ekonomik küreselleşme değerinde bir birim artışa karşılık GSYİH değerinde 0.043 birim azalması vardır. Bu sonuç, tamamlayıcı politikaların (kaliteli kurumlar, finansal kalkınma) ticaretin açıklık politikasına eşlik etmemesi ile açıklanabilir. Üstelik BAEPB ülkelerinde, ihracat birincil ürünler üzerinde (kahve, kakao, pamuk vb.) yoğunlaşmıştır; ticaret açıklığının ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkisini desteklememektedir. Bu ülkeler aynı zamanda ticaret hadlerinde bozulma (yerel ürünlerin göreceli fiyatları daha düşük) sorunu ile karşı karşıyadırlar ve bu durum genellikle çok büyük kayıplara neden olmaktadır.

Benzer şekilde, işgücü GSYİH ile negatif ve anlamlı ilişkilidir. Tahminlerimize göre, işgücündeki bir birim bir artış, kişi başına düşen ekonomik büyümenin BAEPB'da yaklaşık 0.04 birim azalmasına neden olacaktır. Neoklasik model göz önüne alındığında, işgücü üretim sisteminde önemli bir rol oynamaktadır. İşgücünün iyileştirilmesi üretim artışına neden olur. Büyüme üzerinde kaydedilen olumsuz etkisi, işgücünün düşük kalitesiyle açıklanabilmektedir. Bu sonuç artan nüfus büyüklüğü ile açıklanabilir. Aslında BAEPB ülkeleri, büyüme üzerindeki olumlu etkilerin artık görünmemesi için işgücü bir seviye ulaşmış olacaktı.

Bununla birlikte, sonuçlar yurtiçi sermaye stoku (Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu) ve beşeri sermayenin GSYİH ile anlamlı ve olumlu bir şekilde ilişkili olduğunu göstermektedir.

BAEPB bölgesi, gerçekleştirilen reformlara rağmen bankacılık veya finansal kesimin zayıflığı ile nitelendirilmektedir. Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu değerindeki bir birimin her bir artışı için GSYİH değerinde yaklaşık 0.021 birim bir artış vardır.

Beşeri sermayesinin değerinde bir birimin her bir artışı için GSYİH değerinde yaklaşık 0.13 birim artış vardır. Bu, beşeri sermayenin ekonomik büyüme üzerinde oynadığı olumlu role ilişkin endojen büyüme teorisyenlerinin (Lucas, 1988; Romer, 1990) elde ettiği bazı sonuçların yanı sıra BAEPB örneğinde Tenou (1999) tarafından da elde edilen bazı sonuçları doğrulama eğilimindedir. Aslında, eğitilmiş emeğin payındaki artış beşeri sermayesinin güçlenmesine katkıda bulunmaktadır (Logossah 1994). Bu sonuçların zayıflığı, BAEPB ekonomilerinin uzun vadeli büyümesini arttırmak için eğitimde kamu yatırıma olan ihtiyacı vurgulamaktadır.

ii. İkinci model

$$\ln dpp_{it} = \alpha' + \beta_1 \ln dpp_{it-1} + \beta_2 \ln labor_{it} + \beta_3 \ln gfcf_{it} + \beta_4 \ln enrol_{it} + \beta_5 \ln ecoglo_{it} + \varepsilon_{it}$$

Bu sonuçlar ışığında sonuçlarımızın yorumlanmasına geçebiliriz.

Tablo 21: İkinci model tahmini

	Bağımlı değişken: lngdpp		
Değişkenleri	Katsayıları	z	p>z
Llngdpp	0.970	107.65	0.000
Lnlabor	-0.009	-0.65	0.518
Lngfcf	0.020**	2.49	0.013
Lnenrol	-0.0186	-0.97	0.334
Lnecoglo	0.032**	2.08	0.038
_cons	0.072	0.81	0.019

Kaynak: Yazar. Not: semboller ***, ** ve * sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 anlamlılık düzeyleri temsil etmektedir.

Model 2 kestirim sonuçlarının yorumlanmasını yapmadan önce, Arellano ve Bond'un ikinci derece otokorelasyon testi olan Sargan / Hansen aşırı tanımlama testini yaptık ve sonuçları aşağıdaki tablo 22'da görüldü.

Tablo 22: GMM Tahminlerinin Doğrulama Testi Sonuçları

Test	Sonuç	Olasılık
AR (2) ilk farklılıklar	z = 1.46	0.144
Sargan Testi	chi2(104) = 118.21	0.161

Kaynak: Yazar

İkinci dereceden Arellano ve Bond testi 0.144 olasılığını verir; ve % 5 eşliğinde, AR (2) ikinci dereceden otokorelasyon yokluğunun hipotezini reddedemeyiz.

Tablo 21 sonuçlara göre, sadece LABOR ve ENROL değişkenleri anlamlı değildir; ve LABOR işareti kısa vadedeki ile aynıdır. Beşeri sermaye değişkeninin tahmini katsayısı 0.18'dir. Bununla birlikte, bu sonuç Bashir'den (1999) insan sermayesi ve büyüme arasında negatif bir ilişki olduğunu bildiren çalışmada MENA bölgesindeki tutarlıdır. Birçok çalışma, ekonomik küreselleşmenin ülke firmalarının teknoloji transferiyle üretkenliğini artırabildiğini göstermektedir. Abdeljabbar ve Hicham (2010), yaptıkları çalışmada DYY ve beşeri sermayesi arasında tamamlayıcılık olduğunu ve bu nedenle gelişmekte olan ülkelerin DYY'nin rollerini tam olarak oynatabilmesi için asgari düzeyde beşeri sermayesi toplamaları gerektiğini belirttiler; ancak Batı Afrika'da beşeri sermayesi çok düşüktür.

KOF endeksinin katsayısı beklendiği gibi anlamlı ve pozitifdir. KOF endeksinin değerinde bir birimin her bir artışı için GSYİH değerinde yaklaşık 0.032 birim artış vardır. Bu sonuç, yetersiz insan kaynakları kalitesi, maliyet ve enerji erişim kalitesi ile ilgili

kısıtlamaların varlığını, mali politikanın esnekliğini yansıtıyor. Ancak ayrıca BAEPB bölgesinde, askeri darbe (Fildişi Sahili, Mali, Burkina Faso, Nijer, Gine Bissau), kuzey Mali'deki terörist grupların ortaya çıkması gibi sosyo-politik sıkıntılar yaşadı. Nitekim, ekonomik küreselleşme, bölgenin ekonomisini artırabilecek uluslararası ticaret, doğrudan yabancı yatırım ve sermaye akışlarının kolaylaştırmaktadır. Bu bulgu, Dreher (2006), Vadlamannati (2009) ve Rao ve Vadramannati (2009) bulguları ile tutarlıdır. Küreselleşme yoluyla pazarların boyutunu artırarak, BAEPB ülkeleri, ekonomik ölçekten, düşük araştırma maliyetinden ve bilgi yayılımlarından faydalanabilir.

GFCF katsayısı beklendiği gibi anlamlı ve pozitifdir. Bu nedenle, GFCF değişkeni, BAEPB ülkelerinde ekonomik büyümenin önemli bir belirleyicisidir. Sermayenin birikimi, sermayenin servetin yaratılmasına girmesi anlamında bu ülkelerde üretimi desteklemektedir. Bu sonuç, yatırımın ekonomi için önemli olduğu teorisini teyit etmektedir. Fakat GSYİH büyümesine bu katkı küçüktür. Nitekim, yatırımın bir birim artışı sadece kişi başı GSYİH'nın 0.02'sinde bir artışa neden olmaktadır. Bunun nedeni, nüfusun düşük yaşam standardı ve günlük sorunlarının tüm ekonomisini absorb ettiği için tasarruf veya yatırım zorluklarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, devletin tarım faaliyetlerine olan düşük katkısını da vurgulamak mümkündür.

Sonuç ve değerlendirme

Birçok araştırmacı ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırdı. Bu araştırmaların çoğunda ticaret açıklığı ya da doğrudan yabancı yatırım doğrudan ekonomik küreselleşme endeksi olarak kullanılmış ve model spesifikasyonları genellikle üretim teorisini takip etmemiştir.

Çalışmamızın amacı, BAEPB ülkelerindeki ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini belirlemektir. Bunu yapmak için iki model kullanmıştık: Sabit Etkiler modeli ve Dinamik Panel modeli. Arellano ve Bond (1991) / Bundel Bond (1998) metodu da dahil olmak üzere GMM'den dinamik panel modelini tahmin etmiştik. Çalışmamız 2000'den 2014'e kadar olan dönemi kapsamaktadır. Küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini kavramak için, reel ticaret akışı ve yabancı sermayeyle ticaret ve sermaye akışındaki kısıtlamalarla kategorize edilmiş ekonomik küreselleşmenin KOF endeksini kullandık. Bu indeks Dreher'den (2002) tanıtıldı ve Dreher, Gaston ve diğerleri tarafından güncellendi (Gaston and al. 2008). Küreselleşmeyi kavramak için en iyi araç olarak kabul edilir.

Bu kapsamda, panel veri setinde kesitsel ilişkinin varlığı araştırılmış ve test sonuçları, ülkeler arasında kesitsel bir varlığı ortaya koymuştur. Bu sonuç, herhangi bir panel ülkesinde meydana gelen ekonomik küreselleşme, işgücü, gfcf, beşeri sermaye değişimi veya ekonomik büyüme şokunun diğer ülkeleri de etkilediğini ortaya koymuştur. Kesitsel testin ardından kesit aralığının bağımlılığını analiz etmek için panel kök testleri yapılmıştır. Birinci farkla tüm değişkenlerin durağan olduğu görülmüştür. Birim kök testinden sonra, ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri sabit etkiler ve GMM modeli ile analiz edildi.

Analiz sonuçları, ekonomik küreselleşmenin ve işgücünün ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini, buna karşılık insan sermayesi ve GFCF'nin ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini göstermektedir. Ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisine kısa dönemde ilişkin denklemlerin sonuçlara göre, tüm değişkenlerin BAEPB ülkelerinde kişi başına düşen GSYİH büyümesini etkilediğini göstermektedir. ECOGLO değişkeni negatif olduğunu için birinci hipotezini “*ekonomik küreselleşme BAEPB ülkelerindeki ekonomik büyümeye kısa vadede katkı sağlar*”, teyit etmez.

Uzun dönemde, sadece ECOGLO ve GFCF değişkenler anlamlı ve pozitifdir. Ekonomik küreselleşme değişkeninin tahmini katsayısı 0.032'dir. Bu, ekonomik küreselleşmenin,

BAEPB ülkeleri için ekonomik büyümeyi zayıf bir şekilde teşvik ettiğini göstermektedir. Bu, ekonomik küreselleşmenin gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri üzerindeki etkisinin daha düşük olduğunu bulan Zhuang (2007) sonuçlarını doğrulamaktadır. Bu etkinin zayıflığı kısmen, beşeri sermayesi, ek yenilikler, yerli AR-GE harcamaları gibi eşlik eden araçların yokluğu ile açıklanabilir. Ayrıca, sadece çıkarlarını düşünen ve BAEPB ülkelerinin büyüme ve gelişme hedefleri hakkında endişelenmeyen bazı büyük yabancı çokuluslu şirketlerin davranışı ile açıklanabilir. Başka bir deyişle, bu çokuluslu şirketler, ekonomik durumlarını iyileştirmelerini sağlayacak olan bu ülkelere teknoloji veya bilgi aktarımı yapmaktan endişe duymadan ekonomik faaliyetlerini yürütürler. Bu, uzun dönemde ekonomik küreselleşmenin, BAEPB ülkelerindeki ekonomik büyümeye katkıda bulunduğu yönündeki ikinci hipotezimizi teyit etmektedir. Sonuçlar, Afrika'nın küreselleşme sürecinde marjinalleşmesinden sıkıntı çektiği popüler marjinalleştirme hipotezini güçlendiriyor gibi görünmektedir (Subramanian and Tamirisa, 2003). Ticaret, yatırım ve teknolojiadaki ilerlemelerdeki Afrika payı son on yılda daha da azalmış durumda.

Ekonomik küreselleşmeden yararlanmak için BAEPB ülkelerinin ekonomilerinin küreselleşmeden daha fazla fayda sağlamasına izin verecek politikaların uygulanması uygun olacaktır. Bunun için bazı önlemler şunlar arasında alınmalıdır: nitelikli işgücü gereklidir. Bu ülkelerdeki yetkililerin, insan kaynakları kapasitesini güçlendirmek için eğitim ve sağlık alanındaki kamu harcamalarını artırarak işgücünün kalitesini artırması akıllıca olacaktır. Ayrıca, yetkililer bu nedenle ihracat yapısını gözden geçirmeli ve ihracatı teşvik etmek ve çeşitlendirmek için bir politika benimsemelidir.

EKLER

Yatay Kesit Bağımlılığı

Residual Cross-Section Dependence Test

Null hypothesis: No cross-section dependence (correlation) in residuals

Equation: Untitled

Periods included: 15

Cross-sections included: 8

Total panel observations: 120

Cross-section effects were removed during estimation

Test	Statistic	d.f.	Prob.
Breusch-Pagan LM	123.5496	28	0.0000
Pesaran scaled LM	11.69930		0.0000
Bias-corrected scaled LM	11.41359		0.0000
Pesaran CD	0.096195		0.9234

Birim Kök Testi

pescadf lnlabor, lags(1) trend

Pesaran's CADF test for lnlabor

Cross-sectional average in first period extracted and extreme t-values truncated

Deterministics chosen: constant & trend

t-bar test, N,T = (8,15) Obs = 104

Augmented by 1 lags (average)

t-bar	cv10	cv5	cv1	Z[t-bar]	P-value
-3.020	-2.760	-2.920	-3.210	-1.963	0.025.

. pescadf lngfcf, lags(1) trend

Pesaran's CADF test for lngfcf

Cross-sectional average in first period extracted and extreme t-values truncated

Deterministics chosen: constant & trend

t-bar test, N,T = (8,15) Obs = 104

Augmented by 1 lags (average)

t-bar	cv10	cv5	cv1	Z[t-bar]	P-value
-1.836	-2.760	-2.920	-3.210	1.055	0.854

. pescadf lnenrol, lags(1) trend

Pesaran's CADF test for lnenrol

Cross-sectional average in first period extracted and extreme t-values truncated

Deterministics chosen: constant & trend

t-bar test, N,T = (8,15) Obs = 104

Augmented by 1 lags (average)

t-bar	cv10	cv5	cv1	Z[t-bar]	P-value
-1.642	-2.760	-2.920	-3.210	1.550	0.939

. pescadf Inecoglo, lags(1) trend

Pesaran's CADF test for Inecoglo

Cross-sectional average in first period extracted and extreme t-values truncated

Deterministics chosen: constant & trend

t-bar test, N,T = (8,15) Obs = 104

Augmented by 1 lags (average)

t-bar	cv10	cv5	cv1	Z[t-bar]	P-value
-2.229	-2.760	-2.920	-3.210	0.055	0.522

. pescadf lngdpp, lags(1)

Pesaran's CADF test for lngdpp

Cross-sectional average in first period extracted and extreme t-values truncated

Deterministics chosen: constant

t-bar test, N,T = (8,15) Obs = 104

Augmented by 1 lags (average)

t-bar	cv10	cv5	cv1	Z[t-bar]	P-value
-1.126	-2.220	-2.370	-2.660	1.517	0.935

. pescadf Inlabor, lags(1)

Pesaran's CADF test for Inlabor

Cross-sectional average in first period extracted and extreme t-values truncated

Deterministics chosen: constant

t-bar test, N,T = (8,15) Obs = 104

Augmented by 1 lags (average)

t-bar	cv10	cv5	cv1	Z[t-bar]	P-value
-1.482	-2.220	-2.370	-2.660	0.591	0.723

. pescadf lngfcf, lags(1)

Pesaran's CADF test for lngfcf

Cross-sectional average in first period extracted and extreme t-values truncated

Deterministics chosen: constant

t-bar test, N,T = (8,15) Obs = 104

Augmented by 1 lags (average)

t-bar	cv10	cv5	cv1	Z[t-bar]	P-value
-1.005	-2.220	-2.370	-2.660	1.829	0.966

. pescadf lnenrol, lags(1)

Pesaran's CADF test for lnenrol

Cross-sectional average in first period extracted and extreme t-values truncated

Deterministics chosen: constant

t-bar test, N,T = (8,15) Obs = 104

Augmented by 1 lags (average)

t-bar	cv10	cv5	cv1	Z[t-bar]	P-value
-1.958	-2.220	-2.370	-2.660	-0.645	0.260

. pescadf lnecoglo, lags(1)

Pesaran's CADF test for lnecoglo

Cross-sectional average in first period extracted and extreme t-values truncated

Deterministics chosen: constant

t-bar test, N,T = (8,15) Obs = 104

Augmented by 1 lags (average)

t-bar	cv10	cv5	cv1	Z[t-bar]	P-value
-2.405	-2.220	-2.370	-2.660	-1.802	0.036

pescadf d.lngdpp, lags(1) trend

Pesaran's CADF test for D.lngdpp

Cross-sectional average in first period extracted and extreme t-values truncated

Deterministics chosen: constant & trend

t-bar test, N,T = (8,14) Obs = 96

Augmented by 1 lags (average)

t-bar	cv10	cv5	cv1	Z[t-bar]	P-value
-3.318	-2.760	-2.920	-3.210	-1.694	0.045

. pescadf d.lnlabor, lags(1) trend

Pesaran's CADF test for D.lnlabor

Cross-sectional average in first period extracted and extreme t-values truncated

Deterministics chosen: constant & trend

t-bar test, N,T = (8,14) Obs = 96

Augmented by 1 lags (average)

t-bar	cv10	cv5	cv1	Z[t-bar]	P-value
-3.934	-2.760	-2.920	-3.210	-2.444	0.007

. pescadf d.lngfcf, lags(1) trend

Pesaran's CADF test for D.lngfcf

Cross-sectional average in first period extracted and extreme t-values truncated

Deterministics chosen: constant & trend

t-bar test, N,T = (8,14) Obs = 96

Augmented by 1 lags (average)

t-bar	cv10	cv5	cv1	Z[t-bar]	P-value
-4.299	-2.760	-2.920	-3.210	0.044	0.051

. pescadf d.lnenrol, lags(1) trend

Pesaran's CADF test for D.lnenrol

Cross-sectional average in first period extracted and extreme t-values truncated

Deterministics chosen: constant & trend

t-bar test, N,T = (8,14) Obs = 96

Augmented by 1 lags (average)

t-bar	cv10	cv5	cv1	Z[t-bar]	P-value
-3.437	-2.760	-2.920	-3.210	-2.984	0.001

. pescadf d.lnecoglo, lags(1) trend

Pesaran's CADF test for D.lnecoglo

Cross-sectional average in first period extracted and extreme t-values truncated

Deterministics chosen: constant & trend

t-bar test, N,T = (8,14) Obs = 96

Augmented by 1 lags (average)

t-bar	cv10	cv5	cv1	Z[t-bar]	P-value
-3.553	-2.760	-2.920	-3.210	-0.392	0.034

```
. pescadf d.lngdpp, lags(1)
```

Pesaran's CADF test for D.lngdpp

Cross-sectional average in first period extracted and extreme t-values truncated

Deterministics chosen: constant

t-bar test, N,T = (8,14) Obs = 96

Augmented by 1 lags (average)

t-bar	cv10	cv5	cv1	Z[t-bar]	P-value
-2.665	-2.220	-2.370	-2.660	-2.478	0.007

```
. pescadf d.lnlabor, lags(1)
```

Pesaran's CADF test for D.lnlabor

Cross-sectional average in first period extracted and extreme t-values truncated

Deterministics chosen: constant

t-bar test, N,T = (8,14) Obs = 96

Augmented by 1 lags (average)

t-bar	cv10	cv5	cv1	Z[t-bar]	P-value
-2.823	-2.220	-2.370	-2.660	-1.959	0.025

```
. pescadf d.lngfcf, lags(1)
```

Pesaran's CADF test for D.lngfcf

Cross-sectional average in first period extracted and extreme t-values truncated

Deterministics chosen: constant

t-bar test, N,T = (8,14) Obs = 96

Augmented by 1 lags (average)

t-bar	cv10	cv5	cv1	Z[t-bar]	P-value
-3.174	-2.220	-2.370	-2.660	-0.412	0.040

```
. pescadf d.lnenrol, lags(1)
```

Pesaran's CADF test for D.lnenrol

Cross-sectional average in first period extracted and extreme t-values truncated

Deterministics chosen: constant

t-bar test, N,T = (8,14) Obs = 96

Augmented by 1 lags (average)

t-bar	cv10	cv5	cv1	Z[t-bar]	P-value
-2.738	-2.220	-2.370	-2.660	-0.842	0.002

```
. pescadf d.lnecoglo, lags(1)
```

Pesaran's CADF test for D.lnecoglo

Cross-sectional average in first period extracted and extreme t-values truncated

Deterministics chosen: constant

t-bar test, N,T = (8,14) Obs = 96

Augmented by 1 lags (average)

t-bar	cv10	cv5	cv1	Z[t-bar]	P-value
-3.488	-2.220	-2.370	-2.660	-2.018	0.022

Sabit Etkiler testi

Cross-sectional time-series FGLS regression

Coefficients: generalized least squares

Panels: heteroskedastic

Correlation: no autocorrelation

Estimated covariances = 8 Number of obs = 112

Estimated autocorrelations = 0 Number of groups = 8

Estimated coefficients = 5 Time periods = 14

Wald chi2(4) = 13.48

Log likelihood = 250.6798 Prob > chi2 = 0.0091

D.lngdpp | Coef. Std. Err. z P>|z| [95% Conf. Interval]

-----+-----
Inlabor |

D1. | -.0409459 .4330414 -1.02 0.039 -.4077995 1.289691

|

Ingfcf |

D1. | .0211043 .0152581 1.38 0.007 -.008801 .0510096

|

Inenrol |

D1. | .1303246 .0590493 2.21 0.027 .0145901 .2460592

|

lnecoglo |

D1. | -.0436694 .0233773 -1.87 0.062 -.0894881 .0021494

_cons		-.0105168	.0137217	-0.77	0.443	-.0374108	.0163772

GMM testi

Favoring space over speed. To switch, type or click on mata: mata set matafavor speed, perm.

dum2 dropped due to collinearity

dum4 dropped due to collinearity

dum5 dropped due to collinearity

Warning: Number of instruments may be large relative to number of observations.

Dynamic panel-data estimation, one-step system GMM

Group variable: countrycode	Number of obs	=	112
Time variable : years	Number of groups	=	8
Number of instruments = 112	Obs per group: min	=	14
Wald chi2(7) = 19897.13	avg	=	14.00
Prob > chi2 = 0.000	max	=	14

Ingdpp		Coef.	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]
--------	--	-------	-----------	---	------	----------------------

Ingdpp	
--------	--

L1.		.9709468	.0090194	107.65	0.000	.9532691	.9886244
-----	--	----------	----------	--------	-------	----------	----------

--

Inlabor		-.0099101	.0136404	-0.73	0.468	-.0366447	.0168245
---------	--	-----------	----------	-------	-------	-----------	----------

Ingfcf		.0204932	.0082322	2.49	0.013	.0043584	.036628
--------	--	----------	----------	------	-------	----------	---------

Inenrol		-.0186678	.0171758	-1.09	0.277	-.0523317	.014996
---------	--	-----------	----------	-------	-------	-----------	---------

Inecoglo		.032202	.015504	2.08	0.038	.0018148	.0625893
----------	--	---------	---------	------	-------	----------	----------

dum1		-.0027716	.0076667	-0.36	0.718	-.0177981	.0122548
------	--	-----------	----------	-------	-------	-----------	----------

dum3		.0024882	.0069167	0.36	0.719	-.0110683	.0160447
------	--	----------	----------	------	-------	-----------	----------

_cons		.0728662	.0901518	0.81	0.019	-.103828	.2495605
-------	--	----------	----------	------	-------	----------	----------

Instruments for first differences equation

Standard

D.(dum1 dum2 dum3 dum4 dum5)

GMM-type (missing=0, separate instruments for each period unless collapsed)

L(1/14).(L.lngdpp lnlabor lngfcf lnenrol lnecoglo)

Instruments for levels equation

Standard

dum1 dum2 dum3 dum4 dum5

_cons

GMM-type (missing=0, separate instruments for each period unless collapsed)

D.(L.lngdpp lnlabor lngfcf lnenrol lnecoglo)

Arellano-Bond test for AR(1) in first differences: z = -4.26 Pr > z = 0.000

Arellano-Bond test for AR(2) in first differences: z = 1.46 Pr > z = 0.144

Sargan test of overid. restrictions: chi2(104) = 118.21 Prob > chi2 = 0.161

(Not robust, but not weakened by many instruments.)

Difference-in-Sargan tests of exogeneity of instrument subsets:

GMM instruments for levels

Sargan test excluding group: chi2(95) = 78.44 Prob > chi2 = 0.891

Difference (null H = exogenous): chi2(9) = 39.77 Prob > chi2 = 0.000

iv(dum1 dum2 dum3 dum4 dum5)

Sargan test excluding group: chi2(103) = 118.21 Prob > chi2 = 0.145

Difference (null H = exogenous): chi2(1) = -0.00 Prob > chi2 = 1.000

KAYNAKÇA

- Abdeljabbar Abdouni et Hanchane Saïd (2004), *La dynamique de la croissance économique et de l'ouverture dans les pays en voie de développement : quelques investigations à partir des données de panel*, [http :// www.univ-aix.fr/lest](http://www.univ-aix.fr/lest).
- Aboagye, A.Q.Q (2006) "Cointegration and Causality Analysis of Ghanaian Exports, Foreign, Domestic and Human", *Journal of Business and Economic Research*, Vol. No.2&3, pp130-152.
- Acemoglu, D., & Zilibotti, F., (2001), *Productivity Differences*, The Quarterly Journal of Economics, Oxford University Press, vol. 116(2), pages 563-606.
- ADEDZE-DOGLAN, Yawo A., (2012), *Transfert de technologie et croissance économique: une estimation en panel au sein de l'UEMOA*, Université de Lomé - Master de recherche, http://www.memoireonline.com/10/12/6163/m_Transfert-de-technologie-et-croissance-economique-une-estimation-en-panel-au-sein-de-lUEMOA0.html
- Aktan, Coşkun C., ve Şen, H., (1999), *Globalleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye*. Ankara: TOSYÖV Yayınları, 1999.
- Alp, A., (2000), *Finansın Uluslararasılaşması*, Yapı Kredi Yayınları, 1337, Cogito-92, İstanbul.
- Anyanwu,, J. C., and Erhijakpor, A. E. O., (2004), *Trends and Determinants of Foreign Direct Investment in Africa*, *West African Journal of Monetary and Economic Integration*, Second Half, 21-44.
- Arellano, M.; and Bover, O., (1995), *Another Look at the Instrumental-Variable Estimation of Error-Components Models*, *Journal of Econometrics*, 68, pp. 29-52.
- Arellano, M.; Bond, S., (1991), *Some tests of specification for panel data: Monte Carlo evidence and an application to employment equations*, *Review of Economic Studies* 58 (2): 277. doi:10.2307/2297968. JSTOR 2297968.
- Ates, D., (2005), *Economic liberalization and changes in fundamentalism: The case of Egypt*. *Middle East Policy* 12: 133–144.
- Bajwa, S., and Siddiqi, Muhammad W., (2011), *Trade Openness and Its Effects on Economic Growth in Selected South Asian Countries: A Panel Data Study*, *World Academy of Science, Engineering and Technology*, p.50.
- Bakan, S., & Yıldırım, Z., (2008), *Dünü ve Bugünü ile Türkiye'nin Küreselleşme Süreci*, *Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu Bildirileri*, 22-24 Ekim 2008, p.145.
- Balasubramanyam, V. N., Salisu, M., & Sapsford, D., (1996), *Foreign Direct Investment and Growth in EP and IS Countries*. *The Economic Journal* 106(434):92 – 105.
- Baldwin, Robert E., (2003), *Openness and Growth: What's the Empirical Relationship?* NBER Working Paper No. 9578, March 2003.

- Baliamoune, M. N. (2002), *Assessing the Impact of One Aspect of Globalization on Economic Growth in Africa*. UNU/WIDER Discussion paper 91, World Institute for Development Economics Research, Helsinki: United Nations University.
- BANQUE DE France., (2007), *la zone franc-rapport 2007*; rapport annuel, 295p.
- Barro, R.J., (1991), *Economic Growth in a Cross Section of Countries*, The Quarterly Journal of Economics, 106(2): 407-43.
- Barro, R.J., (1999). *Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study*, MIT Press, Cambridge.
- Barro, R.J., and Lee, J.W., (1993), *International Comparisons of Educational Attainment*, Journal of Monetary Economics, 32, 363-94.
- Basu, P., Chakraborty, C., ve Reagle, D., (2003), *Liberalization, FDI, and Growth in Developing Countries: A Panel Cointegration Approach*, Economic Inquiry, 2003, Vol.41,No.3, pp.510-516.
- Baumont, C., (1998), *Economie géographique et intégration Régionale, quels enseignements pour les pays d'Europe centrale et Orientales*; <http://www.u-bourgogne.fr/LATEC>.
- Bayar, F., (2008), *Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye*, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, sayfa.27.
- Beitone, A., Draï, Anne M., Cazorla, A., Dollo C., (2004), *Dictionnaire des Sciences économiques* ; ARMAND COLIN (2001).
- Belley- Ferris I., et Leblond S., (2004), *Guide d'Econométrie Appliquée* .
- Berg, Hendrik Van Den., 2004, *International Economics*, Mc Graw Hill, International Edition.
- Bhagwati J. and T. N. Srinivasan (2002), *Trade and Poverty in the Poor Countries The American*, Economic Review, 92: 2: May: 180-183
- Blundell, R., and Bond, S., (1998), *Initial conditions and moment restrictions in dynamic panel data models*. Journal of Econometrics 87: 115–143.
- Bolaky, B., and Freund, C., (2004), *Trade, Regulations, and Growth*. World Bank Policy Research Working Paper # 3255. November.
- Bordo, M., (2002), *Globalization in Historical Perspective*, Business Economics, January.
- Borensztein E., Gregorio J. D. And Lee J-W. (1998), *How does foreign direct investment affect economic growth?* Journal of International Economics, n°45, pp 115-135.
- Bosworth, Barry P., Collins, Susan M., (2003), *The Empirics of Growth: An Update*, p. 113.
- Brasoveanu, O., Dragota, V., Delia, C., and Semenscu, A., (2008), *Correlations between Capital market Development and Economic Growth: The Case of Romania*. Journal of Applied Quantitative Methods, 3(1): 64-75.
- Breitung, J., (2000), *The Local Power of Some Unit Root Tests for Panel Data, in econometrics*: B. Baltagi (ed.), Nonstationary Panels, Panel Cointegration, and Dynamic Panels, Advances in Econometrics, Vol. 15, JAI: Amsterdam, 161-178.

Calderón, C., Poggio V., (2010), *Trade and Economic Growth Evidence on the Role of Complementarities for CAFTA-DR Countries*. World Bank Policy Research, Working Paper No.5426.

Cette G., Kocogluf, Mairesse J., (2005), *Un siècle de productivité globale des facteurs en France*, Bulletin de la banque de France N°139.

Chang, R., Kaltani, L., Loayza NV., (2009), *Openness can be good for growth: The role of policy complementarities*, Journal of development economics 90: 33–49.

Chase-Dunn, C., et al. (2000), *Trade globalization since 1795, waves of integration in the world-system*, American Sociological Review. Cambridge, MA: the MIT press. http://www.econ.yale.edu/~srinivas/trade_poverty.pdf

Coe David T., Helpman A., (1995), *International R&D Spillovers and Institutions*, European Economic Review, Vol 39: P 859-887.

Dabour, N., (2000), *The Role of Foreign Direct Investment (FDI) in Development and Growth in OIC Member Countries*. Journal of economic cooperation 21: 27–55.

Daouas, M., (2001), *Africa Faces Challenges of Globalization*, Finance & Development, A quarterly magazine of the IMF, Volume 38, Number 4.

Daouas, M., (2007), *Africa Faces Challenges of Globalization*, Finance Department, 38 (4) pp. 1 - 5.

Doe, L., Diallo, M. L., (1997), *Déterminants empiriques de l'inflation dans les pays de l'UEMOA*, Note d'Information et Statistiques (NIS), BCEAO, N°476, Décembre 1997.

Dollar, D., & Kraay, A., (2004), *Trade, Growth, and Poverty*. The Economic Journal 114: F22- F49.

Dollar, D., (1992), *Outward-oriented developing economies really do grow more rapidly: evidence from 95 LDCs, 1976–1985*. Economic development and cultural change 40: 523–544.

Dollar, D., Kraay A., (2002), *Growth is Good for the Poor*. Journal of economic growth 7: 195–225.

Doucouré, Fodiyé B., (2008), *Cours d'économétrie Appliqué, Université de Cheikh Anta Diop de Dakar*.

DPT, (2000), *Küreselleşme özel İhtisas Komisyonu Raporu*, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Yayın No: DPT: 2544-ÖİK: 560, Ankara.

Dreher, A., (2006), *Does Globalization Affect Growth? Evidence from a new Index of Globalization*, Applied Economics 38, 10: 1091-1110.

Dreher, A., Gaston, N., Martens, P., (2008), *Measuring globalisation: Gauging its consequences*, Springer Verlag.

Eclac, (2002), *Globalization and Development*, Twenty-ninth Session, Brazil, 6-10 May 2002, LC/G.2157 (SES.29/3), United Nations.

- Edwards, S., (1992), *Trade orientation, distortions, and growth in developing countries*. Journal of Development Economics 39(1):31-57.
- Edwards, S. (1993). *Openness, Trade Liberalization, and Growth in Developing Countries*, Journal of Economic Literature 31:1358-1393.
- Edwards, S., (1998), *Openness, productivity and growth: what do we really know?*, Economic Journal 108: 383–398.
- Ertürk, Emin., (2001), *Uluslararası İktisat*, Alfa Yayınları, 2.B., İstanbul.
- Fisher, S., (2000), *Lunch address given at the conference on Promoting dialogue: Global Challenges and Global Institutions*, Washington: American University.
- Frankel, J. A., & Romer, D. (1999), *Does Trade Cause Growth?* American Economic Review 89:379-399.
- Garello, J., et Naudet, Jean Y., (1991), *Abécédaire de Sciences Economiques*, Albatros, Paris.
- Greenaway, D., Morgan, C.W., and Wright, P.W., (2002), *Trade Liberalisation and Growth: New Methods, New Evidence*, Journal of Development Economics, 67, pp 229-44
- Griffin, R. W., & Pustay, M. W., (2007), *International Business: A Managerial Perspective* (5th ed.). New Jersey: Pearson/Prentice Hall.
- Grossman G. M., And Helpman E., (1991), *Trade, knowledge spillovers, and growth*, European Economic Review, n° 35, North-Holland, pp 517-526.
- Grossman, G. M., & Helpman, E. (1991). *Innovation and Growth in the Global Economy*.
- Gu, XH., Dong BM., (2011), *A Theory of Financial Liberalisation: Why are Developing Countries so Reluctant?* World Economy 34: 1106–1123.
- Guillaumin, C., (2009), *Financial integration in East Asia: Evidence from panel unit root and panel cointegration tests*. Journal of Asian Economics 20: 314–326.
- Günsoy, B., ve KAR, M., (2008), *Küreselleşme ve Kalkınma*, Kalkınma Ekonomisi içinde (Ed. Sami Taban ve Muhsin Kar), Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Bursa, s.385–430.
- Haddad M.E., Lim JJ., Saborowski, C., (2010), *Trade Openness Reduces Growth Volatility When Countries are Well Diversified*. Policy Research Working Paper Series NO. 5222.
- Hadri, K., (2000), Testing for stationarity in heterogeneous panel data, The Econometrics Journal, Volume 3, Issue 2, pages 148–161, December 2000.
- Harrison, A., (1996), *Openness and growth: A time-series, cross-country analysis for developing countries*. Journal of development economics 48: 419–447
- Heckscher, E., (1919), *The effect of foreign trade on the distribution of income*. *Ekonomisk Tidskrift*, 497–512. Translated as chapter 13 in American Economic Association, *Readings in the Theory of International Trade*, Philadelphia: Blakiston, 1949, 272–300, and a new translation is provided in Flam and Flanders.
- Herman E. Daly, “Globalization Versus Internationalization: Some Implications”, *Global Policy Forum*, 1999, see <http://www.globalpolicy.org/globaliz/econ/herman2.htm> 11.02.2016.

Holtz-Eakin, D., Newey, W., and Rosen, H., (1990), *Estimating Vector Autoregressions with Panel Data*, *Econometrica*, 1990, 56(6), pp. 1371-1395.

Hurlin, C., (2006), *Network effects of the productivity of infrastructure in developing countries*, Policy Research Working Paper Series 3808, The World Bank, Washington D.C International Monetary Fund., Nisan 2015.

Kabadayi, B., Gerni, C., Yurttaçıkırmaz, Z., and Emsen, O. S., (2013), *The Analysis of Competitiveness and Economic Growth: A Case Study of Transition Countries*, *International Business Research*, vol. 6, no. 5, 2013, p:117-122, ISSN: 1913-9004 (Print), 1913-9012(online).

KINDA T., (2006), *The determinants of private capital inflows in WAEMU: A panel data approach*, Munich Personal RePEc Archive (MPRA), MPRA Paper n°19159, 22p.

Knight, M., Loayza, N., Villanueva, D., (1993), *Testing the Neoclassical Theory of Economic Growth*, IMF Staff Papers, n° 40, septembre, p. 512-541.

Kohpaiboon, A., (2004), *Foreign Trade Regime and FDI-Growth Nexus: A Case Study of Thailand*, Working paper, Australian National University.

Kormendi, Roger C., and Meguire, Philip G., (1985), *Macroeconomic Determinants of Growth: Cross-Country Evidence*, *Journal of Monetary Economics*, September 1985, 16(2), pp. 141-63.

Kpodar K., (2008), *Manuel d'initiation à stata (version 8)*, CERDI.

Krugman, P., (1990), *Increasing returns and economic geography*, National Bureau of Economic Research.

Krugman, Paul R., and Obstfeld, M., (2003), *International Economics*, Sixth Edition, Addison Wesley.

Lee, Eddy and Vivarelli, Marco, *The Social Impact of Globalization in the Developing Countries (January 2006)*, IZA Discussion Paper No. 1925. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=878329>

Levin, A., Lin C.F., Chu C.J., (2002), *Unit root tests in panel data: asymptotic and finite-sample properties*, *Journal of Econometrics* 108 (revised version of 1992's work), 1-24

Lipsey R. (2000), *Inward FDI and Economic Growth in Developing Countries*, *Transnational Corporations*, Vol.9, n°1, pp 67-95

Logossah, K., (1994), *Capital humain et croissance économique : une revue de la littérature*, *Economie et Prévision*, 5 (116), 1994, PP. 17-34.

Lucas, R. E., (1988), *On the Mechanics of Economic Development*, *Journal of Monetary Economics*, July, 3-42.

Maddison, A., (2001), *The World Economy: Historical Statistics*, HS-8: The World Economy, 1-2001 AD, pp. 244.

Mainguy C. (2004), *L'impact des investissements directs étrangers sur les économies en développement*, *Revue Région et Développement*, n°20, pp 66-89.

- Matsuyama, K., (1992), *Agricultural productivity, comparative advantage, and economic growth*, Journal of Economic Theory 58(2):317-334.
- Mengisteab, K., (2010), *Diversity Management in Africa: Findings from the African Peer Review Mechanism and a Framework for Analysis and Policy-Making*, Geneva: United Nations, Economic Commission for Africa Governance and Public Administration Division.
- Michaely, M., *Exports and Growth: An Empirical Investigation*, Journal of Development Economics, March 1977, 4(1), pp. 49-53.
- Moser, G., (1995), *The Main Determinants of Inflation in Nigeria*, IMF Staff Papers, 42. Edition. The Dryden Press, Harcourt Brace College Publishers.
- Nelson, M.A., and Singh, R.D., (1994), *Deficit-Growth Connection: Some Recent Evidence from Developing Countries*, Economic Development and Cultural Change 43(1): 167-91.
- Nicholson, W., (1998), *Microeconomic Theory: Basic Principles and Extensions*, Seventh
- Nubukpo Kako (2007), *Dépenses publiques et croissance des pays de l'Union économique et monétaire ouest-africaine (UEMOA)*, Afrique contemporaine 2/2007 (n° 222), p. 223-250.
- OECD (2005), *OECD Handbook on Economic Globalisation Indicators*, pp. 11, viewed 3 October 2012, http://www.realinstitutoelcano.org/materiales/docs/OCDE_handbook.pdf
- Ohlin, B., (1933), *Interregional and International Trade*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1966.
- Oman, C., (1996), *The Policy Challenges of Globalisation and Regionalisation*, OECD Development Centre, Policy Brief No. 11, p. 5.
- Onafowora, Olugbenga A., & Owoye, O., (1998), *Can Trade Liberalization Stimulate Economic Growth in Africa?*, World Development, Elsevier, vol. 26(3), pages 497-506, March.
- Oyvat, C., (2011), *Globalization, wage shares and income distribution in Turkey*. Cambridge Journal of Regions Economy and Society 4: 123–138.
- Pesaran, M.H., and Shin, Y., (1997a), *An Autoregressive Distributed Lag Modeling Approach to Cointegration Analysis*, in Centennial Volume of Ragnar Frisch, Econometric Society Monograph, edited by Strom, S., A. Holly and P. Diamond. Cambridge: Cambridge University Press (Forthcoming. <http://www.econ.cam.ac.uk/faculty/pesaran/>)
- Pesaran, M.H., and Shin, Y., (1997b), *Long-Run Structural Modeling*, unpublished manuscript, University of Cambridge. <http://www.econ.cam.ac.uk/faculty/pesaran/>
- Rao, B., Tamazian, A., and Vadllamannati, K., (2008), *Growth Effects of a Comprehensive Measure of Globalization with Country Specific Time Series Data*. MPRA Paper No. 7917. Munich, German.
- Rao, B., and Vadllamannati, K., (2009), *Growth Effects of Globalization in the Low Income African Countries: A Systems GMM Panel Data Approach*. MPRA Paper No.16595. Munich, German.

Rao, BB., Vadlamannati, KC., (2011), *Globalization and growth in the low income African countries with the extreme bounds analysis*. Economic Modelling 28: 795–805.

Reich, S., (1998), *What is Globalization? Four possible Answers*, NBR Working Paper Series, Paper No. 261.

Reynolds, J., Weir, BS., Cockerham, CC., (1983) *Estimation of the coancestry coefficient: basis for a short-term genetic distance*. Genetics.

Ricardo, D., (1821), *Des principes de l'économie politique et de l'impôt*, traduction française de la 3ème édition de 1821, par P. Constancio et A. Fonteyraud, Paris : Flammarion, Collection Science, 1971.

Robertson, R., (1992), *Globalization: social theory and global culture*, University of Aberdeen, SAGE Publications Ltd.

Rodriguez, E., and Rodrik. D., (1999). *Trade policy and economic growth: A skeptic's guide to the cross-national literature*. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. NBER Working Paper 7081.

Rodriguez, F., & Rodrik, D. (2000), *Trade Policy and Economic Growth: A Skeptic's Guide to the Cross-National Evidence*. In NBER Macroeconomics Annual 2000, Cambridge, MA: MIT Press for NBER.

Romer, P., (1986), *Increasing Returns and Long Run Growth*, Journal of Political Economy.

Romer, P., (1990), *Endogenous Technological Change*, Journal of Political Economy, October, S71-S102.

Rugumamu, S. M., (1994), *Globalisation, Liberalization and Africa's Marginalization*, Harare: African association of Political Scientists, 3 19 Uhegbu, A. N. (2000). The Information User, Issues and Themes, Enugu: John Jacobs.

Sachs, J.D., & Warner, A., (1995). *Economic reform and the process of global integration*, Brookings Papers on Economic Activity, 1-118.

Salvatore, D., & Hatcher, T., (1991). Inward Oriented and Outward Oriented Trade Strategies. *Journal of Development Studies* 27(3):7-25.

Samuelson, P., (1948), International trade and the equalization of factor prices. *Economic Journal* 58.

Samuelson, P., (1949), *International factor-price equalization once again*. Economic Journal 59.

Sarel, M., (1996), *Nonlinear Effects of Inflation on Economic Growth*, Staff Papers (International Monetary Fund) Vol. 43, No. 1 (Mar., 1996), pp. 199-215

Seyidoğlu, H., (2003), *Uluslararası İktisat*, 14.B., Güzem Yayınları, İstanbul.

Smith, A., (1774), *An inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, p.13. www.feedbooks.com.

Solow, Robert M., (1957), *Technical Change and the Aggregate Production Function*, The Review of Economics and Statistics, vol. 39, No. 3. (Aug., 1957), n° 1, 1956 ,p. 312-320.70.

Stoianov, M., (2007), *The Impact of the Trade and Financial Openness on Economic Growth in the Countries of the Eastern Europe*. PhD Thesis. Academy of Economic Studies, Doctoral School of Finance and Banking. Bucharest.

Stolper, W., et Samuelson, P., (1941), *Protection and Real Wages*, Review of Economic Studies, IX.

Subramanian, A., & Tamirisa, N.T ., (2003), *Is Africa Integrated in the Global Economy?*, IMF Staff Papers, Palgrave Macmillan, vol. 50(3), pages 2.

Tahari, A., Ghura, D., Akitoby, B., Brou Aka, E., (2004), *Sources of Growth in Sub-Saharan Africa*. IMF Working Papers 04/176. International Monetary Fund.

Tarek, S., & Naceur, Ben Z., (2007), *Coopération en R&D et croissance économique : Une analyse par les données de panel dynamique [R&D Cooperation and economic growth: A dynamic panel data analysis]*, MPRA Paper 3415, University Library of Munich, Germany.

Tenou, K., (1999), *Les déterminants de la croissance à long terme dans les pays de l'UEMOA*, Notes d'Information et Statistiques, Etudes et Recherches, N°493, BCEAO, Juin 1999.

Ulasan, B., (2012), *Openness to International Trade and Economic Growth: A Cross-Country Empirical Investigation*. Economics Discussion Papers, No 2012-25, Kiel Institute for the World Economy.

UNCTAD, (2006), *FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development*. WORLD INVESTMENT REPORT 2006.

UNCTAD, (2013), *World Investment Report 2013: Global Value Chains: Investment and Trade for Development*. New York and Geneva, 2013.

United Nations Development Programme – 2002 Annual Report.

Warner, A., (2003), *Once more into the breach: Economic growth and integration*. Center for Global Development 12: 1.

Waters, M., (2001), *Globalization* (London and New York: Routledge, 1995 (2nd edn, 2001)), p.6.

Watkins, K., (2002), *Making Globalization Working for the Poor*, Finance and Development 39(1), 000-000.

Wooldridge, Jeffrey M., (2002), *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England.

World Bank, World Development Indicators, 2004, Tablo 6-7.

Yilmaz, O., Kaya, V., and Akinci, M., (2011), *The Effect of Foreign Direct Investment on Economic Growth in Turkey (1980-2008)*, Journal of Economics at Atatürk University,25 (3-4),13-30.

Yüksel, M., (2001), *Küreselleşme, Ulusal Hukuk ve Türkiye*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Zeinelabdin A.R., (1998), *The role of foreign direct investment in OIC countries*. Journal of economic cooperation among Islamic countries 15: 1–30. doi: 10.1108/eb006109.

Zhuang, R., Koo, W W., (2007), *Economic Growth under Globalization: Evidence from Panel Data Analysis*, Selected Paper prepared for presentation at the American Agricultural Economics Association Annual Meeting, Portland, OR, July 29 – August 1, 2007.

İnternet Kaynakları

<http://globalization.kof.ethz.ch/> (17/07/2015)

http://www.livinginternet.com/i/ii_mcluhan.htm (23/06/2016)

<https://www.coursehero.com/file/p7j4lfn/International-Bank-for-Reconstruction-and-Development-ICT-Information-and/> (23/06/2016)

Özgeçmiş

Aymar Berenger Ismael NANA

İktisat Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Ls.	2012	Catholic University of West Africa/Unity of Bobo, İktisat Fakültesi, Gelişim Ekonomisi Bölümü
Lise	2008	Montaigne Lisesi, Baccalaureate degree

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri/Yılı: 17.07.1988/Ouagadougou-Burkina Faso

Cinsiyet: Erkek

Yabancı Dil: İngilizce, Fransızca